

1975 25

**İLKÖĞRETİM 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
ALGILARINA GÖRE ÖĞRETMENLERİN
DERSTE İPUCU VERME DAVRANIŞLARI**

Hüma ERDOĞAN
(Yüksek Lisans Tezi)
Eskişehir 2004

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Hüma ERDOĞAN'ın, "İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Algılarına Göre Öğretmenlerin Derste İpucu Verme Davranışları" başlıklı tezi 13/02/2004 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Programı yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı-Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr. Mustafa SAĞLAM

Üye : Prof.Dr. Bekir ÖZER

Üye :Yrd.Doç.Dr.Mehmet GÜLTEKİN

Prof.Dr. İlknur KEÇİK
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

İLKÖĞRETİM 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ALGILARINA GÖRE ÖĞRETMENLERİN DERSTE İPUCU VERME DAVRANIŞLARI

Hüma ERDOĞAN

Eğitim Bilimleri (Eğitim Programları ve Öğretim) Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Şubat 2004

Danışman: Prof. Dr. Mustafa SAĞLAM

Okullardaki eğitim sürecinde, öğrencilerin öngörülen davranışları kazanmalarını sağlayacak öğrenme yaşantılarının gerçekleştirildiği boyut olan öğretme-öğrenme sürecinde istenilen sonucun alınması, öğrencinin bilişsel ve duyuşsal hazırbulunuşluk düzeyi ve öğretmenin kişisel ve mesleki nitelikleri ile gerçekleştirilen öğretim hizmetinin niteliğine bağlıdır. Öğretim hizmetinin öğeleri, ipucu, katılım, pekiştirme, dönüt ve düzeltmedir. Öğretim hizmetinde ipucu ögesi, öğretme-öğrenme sürecinde öğretmenin öğrencilere neleri, niçin ve nasıl yapacaklarını göstermek amacıyla kullandığı sözlü, yazılı ve görsel işaret ve açıklamaları kapsar. Etkili ve verimli öğrenme, öğretmenin öğrencilere derste uygun ve zamanında ipuçları vermesiyle sağlanır. Bu nedenle öğretmenlerin okullardaki eğitim etkinliklerinin önemli boyutunu oluşturan öğretim hizmetinin niteliğini doğrudan etkileyen ipucu verme davranışları ile diğer öğeleri gerçekleştirme durumlarının belirlenmesine dönük araştırmalara gereksinim vardır. Bu gereksinime dayandırılan bu çalışmada, öğrencilerin algılarına göre öğretmenlerin derslerinde ipucu verme davranışlarını gösterme durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın evrenini 2001-2002 öğretim yılında Eskişehir il merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenim görmekte olan 8. sınıf öğrencileri ile bu sınıflarda derse giren Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, Eskişehir il merkezinde dört dörtten daha fazla 8. sınıf şubesi olan 32 okulun 1/5'ine denk gelen 6 okuldaki 24 sınıfın 758 öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma için gerekli verilerin toplanması için 27 maddeden oluşan 3'lü

likert tipi ölçek kullanılmıştır. Uygulanan anketlerden hatalı ve eksik doldurulanlar çıkarılmıştır. Anketlerin geri dönüş oranı %96.6'dır.

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde SPSS (Statistical Package for the Social Sciences), bilgisayar programından, sayı ve yüzdelerden yararlanılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda öncelikle öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gösterme durumları belirlenmiştir. Bunun için öğrencilerin veri toplama aracında yer alan 27 maddeye verdikleri yanıtların sayılarına, yüzdelerine ve ortalama puanına, daha sonra da bu yanıtların dört öğretmenlik alanına göre yine sayılarına, yüzdelerine ve ortalama puanlarına bakılmıştır. Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gerçekleştirme düzeylerini belirlemek için de anketten alınabilecek en yüksek puan ile en düşük puan arasında üç puan aralığı belirlenmiş ve bu puan aralıklarına göre sayı ve yüzdeler hesaplanmıştır. Daha sonra da bu hesaplama dört öğretmenlik alanı için de ayrı ayrı yapılmıştır. Son olarak öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre farklılığını belirlemek için alanlarına göre dört gruba ayrılan öğretmenlerin ipucu verme davranışlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmış ve alanlar arasındaki farkın anlamlılığını belirlemek için de varyans analizi (F testi) uygulanmıştır.

Araştırma sonucunda öğrenci görüşlerine göre genel olarak öğretmenlerin öğretme-öğrenme sürecinde yarıdan oldukça çoğunun ipucu verme davranışlarının çoğunlukla yeterli düzeyde gösterdikleri; ancak öğretmenlerin yarıdan oldukça az bir kesiminin de kimi ipucu verme davranışlarını gösterme durumlarının yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gösterme durumları öğretmenlik alanlarına göre incelendiğinde, Türkçe öğretmenlerinin ipucu verme davranışlarının hemen tamamını yeterli durumda gösterdikleri, diğer öğretmenlerin ise bu davranışları çoğunlukla yetersiz durumda gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gerçekleştirme düzeyleri ise tüm öğretmenlerin çoğunluğunda orta düzeyde, Türkçe öğretmenlerinde üst düzeyde, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde ise orta düzeyde bulunmuştur. Öğrencilerin görüşlerine göre, öğretmenlerin alanlarına göre ipucu verme davranışlarını gösterme durumları arasında küçük de olsa farklılık görülmüştür. Öğrencilerin her öğretmen grubu için verdikleri

yanıtların aritmetik ortalamasına göre, en yüksek ortalama Türkçe öğretmenlerinde, ikinci olarak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde, üçüncü olarak da Matematik öğretmenlerinde, en düşük ortalama ise Fen Bilgisi öğretmenlerindedir. Öğretmenlik alanlarına göre ortalamalar arasındaki farklılığın anlamlı olup olmadığına bakıldığında, Türkçe öğretmenleri ile Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri arasındaki farklılık ile Matematik öğretmenleri ile Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve Fen Bilgisi öğretmenleri ile Sosyal Bilgiler öğretmenleri arasındaki farklılığın anlamlı olduğu, Matematik öğretmenleri ile Fen Bilgisi öğretmenleri arasındaki farklılığın ise anlamlı olmadığı görülmüştür.

ABSTRACT

CLUE GIVING BEHAVIOURS OF TEACHERS ACCORDING TO THEIR 8th GRADE STUDENTS' PERCEPTIONS IN ELEMENTARY SCHOOLS

Hüma ERDOĞAN

Anadolu University Graduate School of Educational Sciences

Department of Educational Sciences Curriculum and Instruction Program

February 2004

Supervisor: Prof. Dr. Mustafa SAĞLAM

Obtaining these desired outcomes depends on the cognitive and perceptual readiness of students and the quality of teaching performed by the teacher which depends on his/her personal and professional qualities. Elements of this instructional service are clue giving, participation, reinforcement, feedback and correction.

Clue giving includes the verbal, written, and visual signs and explanations used by the teacher in order to let students know why and how to something in the teaching-learning process. Effective and productive learning is achieved by the teacher's providing of appropriate clues at the right time.

Due to this, research is necessary to determine the correlation between clue giving, which forms an important aspect of instruction and affects its quality, and the other elements. The focus of this study, which is based on this need, was the determination of the situations in which teachers' exhibited clue giving behaviors.

The subjects who participated in this research were 8th grade students in the elementary schools of the central district of Eskişehir and the Turkish, Mathematics, Science, and Social Sciences teachers in those schools during the 2001-2002 academic year. The sample was 758 students selected from among the 24 classes of the 6 schools which made 1/5th of the 32 schools that had more than four 8th grade classes. A triple likert-type scale which consisted of twenty-seven questions was used to collect data.

Misfilled or incompletely filled questionnaires were excluded. The return rate of the questionnaires was 96.6%.

For data analysis, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) were used. In accord with the purpose of the study, teachers' display of clue giving behaviors was identified primarily. Thus, initially the number of answers students gave on the 27 item questionnaire, their percentages, their average point scores were analyzed generally; and then the same analysis was conducted by taking into consideration the four teachers' fields of specialization. In order to determine the realization rate of the teachers' clue giving behaviors, 3 interval points were identified between the highest and lowest possible scores of the questionnaire, and numbers and percentages were calculated by taking into consideration these intervals.

As the final step of the analysis, in order to identify the teachers' clue giving behaviors in their own fields and the differences among the four fields in this respect, the same calculations were repeated for each one of the four teaching fields, that is to say, averages and standard deviations of the teachers' clue giving behaviors for each field were calculated and variance analysis (F test) was carried out.

The research results indicate that, in students' opinion, more than half the teachers exhibited clue giving behaviors at a satisfactory level, however, a small group of teachers exhibited clue giving behaviors at an unsatisfactory level.

When the teachers' clue giving behaviors were analyzed according to their fields of specialization, it was seen that Turkish language teachers displayed the desired behavior at a satisfactory level, whereas other teachers mostly displayed the desired behavior at an unsatisfactory level.

The results indicated that clue giving behavior was displayed at an average level among all teachers; at a high level among Turkish language teachers, and at an average level among Mathematics, Science, and Social Sciences teachers. In students' opinion, a small difference in terms of clue giving behavior existed among teachers according to

their fields of specialization. According to the arithmetic mean of the students' responses, the highest mean is observed among Turkish language teachers, Social Science teachers follow them; thirdly, come the Mathematics teachers. The lowest mean was seen among Science teachers.

When the differences among the groups' means were studied, it was found that the differences between Turkish language teachers and Mathematics teachers, Science and Social Sciences teachers, and Mathematics and Social Sciences teachers were significant; however, the difference between Mathematics and Social Sciences teachers was not significant.

ÖNSÖZ

Okullardaki eğitim sürecinde öğretmenlerin kendilerinden beklenen görevlerini yerine getirebilmeleri için etkili bir öğrenme-öğretme süreci oluşturmaları ve bu süreçte etkili bir öğretim hizmeti sunmaları gerekmektedir. Öğretme-öğrenme sürecinin temelini oluşturan öğretim hizmeti öğretmenin ipucu verme, öğrenci katılımını sağlama, istenilen davranışları pekiştirme ve öğrencinin davranışlarına dönük dönüt verme ve düzeltme yapma etkinliklerini kapsar. Öğretim hizmetinin öğelerinden birisi olan ipucu verme, öğrenciye neleri, niçin ve nasıl öğreneceklerini göstermektedir. Öğretim hizmetini sunan öğretmenlerin öğretim hizmetinin öğelerini kullanması beklenmektedir. Bu nedenle okullarda etkili bir öğretme-öğrenme sürecinin gerçekleşmesi için öğretmenlerin öğretim hizmetinin öğelerini kullanma durumları belirlenerek buna göre önlemlerin alınması gerekmektedir.

Bu araştırmada, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin derslerinde ipucu verme davranışlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarından etkili bir öğretme ve öğrenmenin oluşması için önemli olan ipucu verme davranışlarını öğretmenlerin ne düzeyde kullandıkları ile ilgili verilerin sağlanması umulmaktadır.

Bu araştırmanın gerçekleşmesinde katkıları olan pek çok kişiye teşekkürü bir borç bilirim. Öncelikle araştırmanın her aşamasında bana yardımını ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Mustafa SAĞLAM'a en içten dileklerle teşekkür ederim. Lisans ve yüksek lisans öğrenimim süresince yetişmemde emeği geçen hocalarıma, özellikle de Prof. Dr. Bekir ÖZER'e teşekkürlerimi sunarım. Anketin hazırlanması aşamasındaki önerilerinden dolayı Öğr. Grv. Meral GÜVEN'e ve Öğr. Grv. Bahadır ERİŞTİ'ye de teşekkürlerimi sunarım. Anketin uygulanmasında yardımcı olan arkadaşım Pervin CENGİZ'e ve emekli ilköğretim müfettişi M. Müfit BİLGİNER'e, çalışmayla ilgili gerekli verilerin alınmasında yardımcı olan arkadaşım Mürsel ÇETİN'e, araştırma için gerekli İngilizce çevirilerinde yardımcı olan İngilizce öğretmenleri Dönüş DURAK'a ve Bahar Çağrı ŞAN'a ve anket verilerinin çözümlenmesinde yardımcı olan Arş. Grv. Devrim ÖZDEMİR'e teşekkürü bir borç

bilirim. Desteklerinden ve yardımlarından dolayı Arş. Grv. Dilruba KÜRÜM'e ve Arş. Grv. İnci Zeynep ÖZONAY'a da teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca anket sorularına yanıt veren 8. sınıf öğrencilerine teşekkür ederim.

Son olarak çalışmamın gerçekleşmesi için bana destek ve güç veren anneme, babama ve kardeşime teşekkür ederim.

Eskişehir, Şubat 2004

Hüma ERDOĞAN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	i
ÖZ	ii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	viii
ÖZGEÇMİŞ	x
İÇİNDEKİLER	xi
ÇİZELGE LİSTESİ	xv
BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Eğitim ve İşlevi	2
1.2. Eğitim Programı	3
1.3. Öğretme-Öğrenme Süreci	7
1.3.1. Öğrenme, Öğretme ve Öğretim	7
1.3.2. Öğretme ve Öğrenme Durumları	8
1.3.3. Öğrenci Nitelikleri	13
1.3.4. Öğretmen Nitelikleri	15
1.3.4.1. Öğretmenin Kişisel Özellikleri	17
1.3.4.2. Öğretmenin Mesleki Nitelikleri	18
1.4. Öğretim Hizmetinin Niteliği	21
1.4.1. İpucu (İşaret, Açıklama)	23
1.5. Sorun	30
1.6. Amaç	31
1.7. Önem	32
1.8. Sayılıtlar	33
1.9. Sınırlılıklar	33
1.10 Tanımlar	33
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	35

3. YÖNTEM	41
3.1. Araştırmanın Modeli	41
3.2. Evren	41
3.3. Örneklem	41
3.4. Verilerin Toplanması	43
3.5. Verilerin Çözümlemesi	44
4. BULGULAR VE YORUMLAR	46
4.1. Öğretmenlerin İpucu Verme Davranışlarını Gösterme Durumları	46
4.1.1. Dersin Başında Derste Yapılacakları ve Öğrencilerden Beklenenleri Açıklama.....	47
4.1.2. Konuyla İlgili Önceki Öğrenilenleri Hatırlatma	48
4.1.3. Derste İşlenecek Konunun Ana Başlıklarını Tahtaya Yazma	50
4.1.4. Derste İşlenecek Konuyla İlgili Sorular Sorma	52
4.1.5. Derste İşlenen Konuları Anlattırma	53
4.1.6. Derste Örnekler Verme ve Benzetmeler Yapma	55
4.1.7. Yeni Öğrenilenlerle Eski Öğrenilenleri İlişkilendirme	56
4.1.8. Konuları Tahtaya Çizerek Açıklama	58
4.1.9. Derste Araç-Gereç Kullanma	60
4.1.10. Konuyla İlgili Sözcükleri, Kavramları, Tanımları ve Tümceleri Tahtaya Yazma	61
4.1.11. Bazı Sözcükleri ve Tümceleri Farklı Ses Tonuyla Söyleme	63
4.1.12. Önemli Bilgileri Tekrar Etme	65
4.1.13. Önemli Bilgileri Not Aldırma	66
4.1.14. Demek İstenenleri Kolaylıkla Anlatma	68
4.1.15. İşlenecek Konuya Önceden Hazırlatma	70
4.1.16. Konuyla İlgili Sorular Sorma	71

4.1.17. Öğrenciye Örnek Verdirme ve Açıklama Yaptırma ...	73
4.1.18. Sorulan Soru İçin Yeterli Zaman Tanıma	74
4.1.19. Yapılması İstenen Etkinliği Açık ve Anlaşılır Biçimde Açıklama	76
4.1.20. Dersi Zevkli Geçirme	78
4.1.21. Anlaşılmayan Yerleri Sormak İçin Fırsat Verme	79
4.1.22. İşlenen Konuyla İlgili Daha Fazla Bilginin Bulunacağı Yerleri Açıklama	81
4.1.23. Önemli Bilgileri Hatırlatıcı Kısaltmalar, Benzetmeler, Kodlamalar Yapma	83
4.1.24. Önemli Bilgileri Ayırt Etmeyi Sağlama	84
4.1.25. İşlenen Konuyla İlgili Bazı Bilgileri Öğrenciye Buldurma	86
4.1.26. Yanlışları Düzeltmeden Önce Öğrencinin Doğrusunu Bulmasını Sağlama	88
4.1.27. Bazı Bilgileri Açılırken Çeşitli Yüz İfadeleri ve El, Kol Hareketleri Kullanma	90
4.2. Öğretmenlerin İpucu Verme Davranışlarını Gerçekleştirme Düzeyi	91
4.2.1. Alanlara Göre Öğretmenlerin İpucu Verme Davranışlarını Gerçekleştirme Düzeyi	92
4.3. Öğretmenlerin İpucu Verme Davranışlarının Alanlarına Göre Farklılığı	94
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	97
5.1. Sonuç	97
5.2. Öneriler	101

EKLER

1. İLKÖĞRETİM 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ALGILARINA GÖRE ÖĞRETMENLERİN DERSTE İPUCU VERME DAVRANIŞLARINI BELİRLEME ANKETİ.....	103
---	-----

2. ESKİŞEHİR İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNDEN ARAŞTIRMA ANKETİNİN UYGULANABİLMESİ İÇİN ALINAN İZİN BELGESİ	106
---	-----

KAYNAKÇA	107
----------------	-----

ÇİZELGE LİSTESİ

ÇİZELGE	Sayfa
1. Araştırmanın Örnekleme	42
2. Alanlara Göre Değerlendirmeye Alınan Anket Sayısı	43
3. Dersin Başında Derste Yapılacakları ve Öğrencilerden Beklenenleri Açıklama.....	47
4. Konuyla İlgili Önceki Öğrenilenleri Hatırlatma	49
5. Derste İşlenecek Konunun Ana Başlıklarını Tahtaya Yazma.....	50
6. Derste İşlenecek Konuyla İlgili Sorular Sorma	52
7. Derste İşlenen Konuları Anlattırma	53
8. Derste Örnekler Verme ve Benzetmeler Yapma	55
9. Yeni Öğrenilenlerle Eski Öğrenilenleri İlişkilendirme	57
10. Konuları Tahtaya Çizerek Açıklama	58
11. Derste Araç-Gereç Kullanma	60
12. Konuyla İlgili Sözcükleri, Kavramları, Tanımları ve Tümceleri Tahtaya Yazma	62
13. Bazı Sözcükleri ve Tümceleri Farklı Ses Tonuyla Söyleme	63
14. Önemli Bilgileri Tekrar Etme	65
15. Önemli Bilgileri Not Aldırma	67
16. Demek İstenenleri Kolaylıkla Anlatma	68
17. İşlenecek Konuya Önceden Hazırlatma	70
18. Konuyla İlgili Sorular Sorma	71
19. Öğrenciye Örnek Verdirme ve Açıklama Yaptırma	73
20. Sorulan Soru İçin Yeterli Zaman Tanıma	75
21. Yapılması İstenen Etkinliği Açık ve Anlaşılır Biçimde Açıklama.	76
22. Dersi Zevkli Geçirme	78
23. Anlaşılmayan Yerleri Sormak İçin Fırsat Verme	80
24. İşlenen Konuyla İlgili Daha Fazla Bilginin Bulunacağı Yerleri Açıklama	81

25. Önemli Bilgileri Hatırlatıcı Kısaltmalar, Benzetmeler, Kodlamalar Yapma	83
26. Önemli Bilgileri Ayırt Etmeyi Sağlama	85
27. İşlenen Konuyla İlgili Bazı Bilgileri Öğrenciye Buldurma.....	86
28. Yanlışları Düzeltmeden Önce Öğrencinin Doğrusunu Bulmasını Sağlama	88
29. Bazı Bilgileri Açıklarken Çeşitli Yüz İfadeleri ve El, Kol Hareketleri Kullanma	90
30. Öğretmenlerin İpucu Verme Davranışlarının Düzeyi	92
31. Alanlara Göre Öğretmenlerin İpucu Verme Davranışlarını Gerçekleştirme Düzeyi	93
32. Öğretmenlerin İpucu Verme Davranışlarının Alanlarına Göre Farklılığı	95
33. Öğretmenlerin İpucu Verme Davranışlarının Alanlarına Göre Farkının Anlamlılığı	95

Birinci Bölüm

GİRİŞ

Eğitim, bireylerin davranışlarında değişiklik oluşturma sürecidir. Bu davranış değişikliğinin bireylerin ve toplumun sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik gereksinmelerini karşılayabilecek nitelikte olması istenir. Bu istek, okul denilen eğitim kurumlarında programlı, planlı ve denetimli eğitim uygulamaları ile karşılanır. Okullarda öğrencilere öngörülen istendik davranışların kazandırılmasına dönük eğitim etkinlikleri, bir eğitim programı doğrultusunda öğretmenler tarafından gerçekleştirilir. Bu anlamda okullardaki eğitim etkinliklerinin niteliği, eğitim programının yapısına, öğretmenin niteliğine ve öğrenci özelliklerine bağlıdır.

Eğitim programı, okulda öğrencilere kazandırılması öngörülen toplumun istek ve gereksinimlerine uygun bilgi, beceri, tutum ve değerleri içeren davranışları (amaç), bu davranışların kazandırılmasında işe koşulacak konuları (içerik), bu içeriğin öğrenciler tarafından öğrenilmesini sağlamaya dönük eğitim durumlarını (öğretme-öğrenme süreçleri) ve öngörülen davranışların kazanılma düzeyini belirleme etkinliklerini (değerlendirme) kapsar.

Okullarda uygulanan eğitim programlarında öngörülen amaçların gerçekleştirilmesi öğretmenlerin görevidir. Öğretmenlerin bu görevlerini yerine getirebilmeleri, öğrencilerde istenilen davranış değişikliklerinin oluşmasını sağlayacak bilgi, beceri, tutum ve değerlerin öğrencilere kazandırılması aşaması olan öğretme-öğrenme sürecini en etkili biçimde düzenleyebilmelerine bağlıdır. Etkili bir öğretme-öğrenme süreci için öğrencinin öğrenmeye dönük özelliklerinin yanı sıra öğretmenin öğretme yaklaşımı, tutum ve becerileri ile öğretim hizmetinin niteliği önemlidir.

Öğretmenin öğretim-öğrenme sürecinde etkili bir öğretim hizmeti sunabilmesi, öğretim hizmetinin öğelerini öğrenilecek içeriğin ve öğrencilerin özelliklerine uygun olarak düzenleyebilmesine bağlıdır. Öğretim hizmetinin öğeleri, öğrencilerin öğretim-öğrenme sürecinde neleri, nasıl, ne kadar öğreneceklerini gösteren iletileri kapsayan **ipucu**; öğrencinin kendisine sağlanan öğretim durumunun öğeleriyle etkileşmesini ve öğrenme çabasına girmesini kapsayan **katılma**; öğretim-öğrenme sürecinde öğrenciden istenilen davranışların yapılmasını destekleme ve arttırma işlevi olan **pekiştirme** ve öğrenciye öngörülen davranışın kazanılıp kazanılmadığının bildirilmesi ve varsa eksikliklerinin giderilmesi ve yanlışlarının düzeltilmesini kapsayan **dönüt ve düzeltme**dir.

Öğretim-öğrenme sürecinde öğretmenin öğrencilere zamanında, doğru, yeterli, açık ve anlaşılır ipuçları vermesi, öğrencinin öğrenme çabasına girmesini ve bu çabasını sürdürmesini, böylece öğrencilerde istenilen öğrenmelerin gerçekleşmesini sağlar. Bu açıdan öğretmenlerin öğretim-öğrenme sürecinde öğretim hizmetinin diğer öğelerini de doğrudan etkileyen ipuçlarını kullanma durumlarının bilinmesi gereklidir. Bu araştırma, bu gerekliliğe dayanmaktadır.

Bu bölümde, araştırmanın sorunu ile doğrudan ilişkili olan eğitim, eğitim programı, öğretim-öğrenme süreci, öğretim hizmeti ve ipucu öğesi ile ilgili bilgiler ile araştırmanın sorunu, amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları ve ilgili önemli kavramların tanımları verilmiştir.

1.1. Eğitim ve İşlevi

Her insan sahip olduğu yetenek ve gereksinimleriyle birlikte doğar. Gereksinimlerinin karşılanması, yeteneklerini kullanabilmesi ve geliştirilebilmesi için insanlar, yaşamları boyunca süren bir yetiştirme ve gelişme süreci içerisine girerler. Eğitim, bu yetiştirme ve gelişme sürecinin tamamını kapsayan bir kavramdır (Ergün ve diğerleri, 1999, s.1).

Eğitim, en genel anlamıyla bireyin davranışlarında, belli amaçlara göre, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istenilen değişim oluşturma sürecidir. Bu anlamda eğitimin hedefi birey, amacı da davranış değiştirmedir (Sağlam, 2001, s.79). Bu davranış değiştirme süreci, kimi zaman rastlantısal, çoğu zaman da kasıtlı olarak gerçekleşir.

Her birey doğumundan itibaren bireysel ve toplumsal yaşamına dönük gereksinimlerini karşılama çabası içindedir. Bu çabasında ona doğuştan getirdiği bir dizi yetenek ve özellikleri yardımcı olurken, asıl yardımı çevresindeki yetişkinlerden alır. Birey çevresindeki insanlarla ve nesnelere etkileşerek yaşamı için gerekli davranışları edinir. Eğitim olarak tanımlanan bu davranış edinme süreci onun yaşamı boyunca sürer. Bu sürecin bir boyutu kendiliğinden oluşurken (informal eğitim), önemli bir boyutu özel düzenlenmiş ortamlarda kasıtlı, planlı ve amaçlı olarak gerçekleştirilir (formal eğitim). Formal eğitim sürecinde birey, kendi bireysel yaşamı için gerekli olan bilişsel, duyuşsal ve devinimsel davranışları edinirken aynı zamanda toplumsal yaşamı için gerekli olan sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik bilgi, beceri, tutum ve değerleri de kazanır.

Bireylere, bireysel ve toplumsal yaşamları için gerekli olan istendik davranışların kasıtlı, planlı ve denetimli olarak kazandırıldığı eğitim süreçleri eğitim kurumları olarak tanımlanan okullarda öğretmenler tarafından gerçekleştirilir. Okullardaki eğitim etkinliklerinin kasıtlı, planlı ve denetimli olması eğitim programları ile sağlanır.

1.2. Eğitim Programı

Okullardaki eğitim sürecinin üç temel ögesi vardır. Bunlar öğretmen, öğrenci ve eğitim programıdır. Eğitim sürecinde öğrenci, istendik davranışları edinmesi gereken yani öğrenen kişi; öğretmen de bu davranış değişikliğini yani öğrenmeyi sağlayan kişidir. Eğitim programı ise hem öğrenene hem de öğretmene eğitim sürecinde neyin, niçin, nasıl ve ne kadar yapılacağını gösteren bir kılavuздur.

Demirel (1997, s.7), eğitim programını “öğrenene okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği” olarak tanımlamaktadır. Varış’a (1997, s.14) göre de, eğitim programı, “bir eğitim kurumunun çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm etkinlikleri kapsamaktadır. Öğretim, ders dışı kol etkinlikleri, özel günlerin kutlanması, geziler, kısa kurslar, rehberlik, sağlık gibi hizmetler ve işlevler bu çerçeveye içine girer”.

Bu tanımlardan da anlaşıldığı gibi, okullarda belli amaçları gerçekleştirmek üzere öğrenene dönük ne tür eğitim etkinliklerinin ya da öğrenme yaşantılarının nasıl düzenleneceği ve bunların sonucunun nasıl görüleceği eğitim programında yer alır. Buna göre eğitim programı, birbiriyle ilişkili dört öğeden oluşmaktadır. Bunlar, amaç, içerik, eğitim durumları (öğretme-öğrenme süreci) ve sınama durumlarıdır (değerlendirme).

Amaç, yetiştirilecek insanda bulunması uygun görülen, eğitim yoluyla kazandırılabilir istendik özelliklerdir. Bu özellikler, bilgiler, yetenekler, beceriler, tutumlar, ilgiler, alışkanlıklar olabilir. Daha ayrıntılı ifadeyle amaç kavramı, bireylere planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla kazandırılması kararlaştırılan, davranış değişikliği ya da davranış olarak ifade edilmeye uygun özelliklerdir (Demirel, 1997, s.115).

Amaçlar, eğitim etkinliklerinde “bireyleri niçin eğitiyoruz?”, “bireylere hangi istendik davranışları kazandıralım?”, ya da “yetişmekte olan bireyler hangi özelliklere sahip olmalıdırlar?” gibi sorulara yanıt oluşturan ifadelerdir. Eğitimde amaçlar, uzak, genel ve özel amaçlar olmak üzere üç kümeye ayrılmaktadır. Uzak amaçlar, toplumu oluşturan bireylerde olması istenen ideal niteliklerdir. Genel amaçlar, bireylerde olması beklenen ideal niteliklerin göstergeleri olan özelliklerin ifadeleridir. Özel amaçlar ise, bireylerde genel amaçların gerçekleşmesini sağlayacak davranışların eğitim basamakları, okul türleri ve dersler düzeyinde ifade edilmiş biçimleridir.

Okullarda uygulanacak eğitim programlarında, toplumda ulaşılması istenen ideal amaçlar ile milli eğitimin genel amaçları doğrultusunda okulun ve bu okuldaki derslerin özel amaçları, bir başka deyişle öğrencilere kazandırılacak bilişsel, duyuşsal ve devinişsel davranışlar ve özellikler belirlenir. Eğitim programlarında yer alan eğitim amaçları, Varış'ın (1997, s.96) da belirtildiği gibi, okulun rolünü belirler, ilgililere karar vermede yardımcı olur, öğrencilere sunulacak öğrenme yaşantılarının ve öğrenme motiflerinin düzenlenmesinde yol gösterir, eğitim etkinliklerinin geliştirilmesi ve değerlendirilmesine olanak sağlar.

Eğitimde amaçlar, toplumun sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik koşulları ve gereksinimleri ile bireylerin gereksinimlerini karşılayacak, demokratik istem ve ideallere uygun, kendi içinde tutarlı, davranış değişikliğini açıklayıcı ve gerçekleştirilebilir nitelikte olması gerekir (Varış, 1997, s.97).

İçerik, eğitim etkinliklerinde “ne öğretelim?” sorusuna yanıt verir. Eğitim programının içerik boyutu, eğitim sürecinde bireylerde öngörülen davranış değişmelerini sağlayacak bilgi, beceri, tutum ve değerleri kapsayan konulardan oluşur. Okullarda öğrencilerin öğrenmeleri istenen içeriğin seçiminde topluma ve bireye sağlayacağı yararın yanında, öğrenciler yönünden anlamlı olması, onların ilgi ve gereksinimlerine uygun olmasına ve çağdaş gelişmeleri kapsamına özen gösterilir (Varış, 1997, ss.115-116).

Öğretme-öğrenme süreci, öğrencilere istenilen davranışların kazandırılmasını sağlayan öğrenme yaşantılarının ve öğretme durumlarının düzenlendiği ya da öğrencilerde istenilen öğrenmelerin oluşturulduğu eğitim durumlarını kapsar. Öğrenci yönünden öğrenme yaşantılarının düzenlenmesi, onun öğrenmesinin, yani istenilen davranışı edininceye kadar çevresel öğelerle etkileşiminin sağlanmasıdır. Öğretmen yönünden öğretme durumlarının düzenlenmesi ise, öğrencide öngörülen davranış değişikliğini sağlayacak öğelerin ve etmenlerin en uygun, en verimli ve en ekonomik biçimde sunulmasıdır (Sağlam, 2001, s.80). Öğretme-öğrenme sürecinde öğrenilecek konunun özellikleri, öğrencinin öğrenmeye dönük bilişsel ve duyuşsal özellikleri, öğretmenin kişisel özellikleri ve mesleki yeterlikleri, kullandığı öğretme stratejileri ve stilleri, yöntem ve teknikler öğrencinin öğrenmesini etkilemektedir (Demirel, 1997, s.129).

Öğrencilere istenilen davranışların kazandırılmasını sağlayan öğrenme yaşantılarının düzenlenmesi öğretme-öğrenme sürecinin içerisinde yer almaktadır. Öğrenme yaşantılarının düzenlenmesinde belli ölçütlerin olması ve öğrenmelerin nasıl olduğunun bilinmesi gereklidir. Bu nedenle öğretme-öğrenme süreçleri, öğrenci açısından öğrenme yaşantılarının düzenlenmesi, öğretmen açısından da öğretme durumlarının düzenlenmesi olarak düşünülmektedir. Öğrencileri programın merkezinde tutabilmek için amaçlarla tutarlı öğretme etkinliklerinin neler olacağı iyi bir şekilde düşünülmeli ve buna uygun öğrenme etkinliklerine yer verilmelidir. Tüm bu etkinlikler planlanırken

dikkate alınması gereken ilk konu öğrencilere kazandırılacak istendik davranışlardır (Demirel, 1997, s.129).

Değerlendirme, eğitim programında öğrencide oluşması öngörülen istendik davranışların (amaçların) kazanılıp kazanılmadığı, kazanıldıysa ne ölçüde kazanıldığını belirleyerek yargıya varma sürecidir. Bu amaçla öğretimin sonunda öğrencilere bir ölçme aracı uygulanır ve bu ölçme aracından elde edilen verilere göre öğrencinin başarı durumu hakkında bir karara varılır.

Eğitimde değerlendirme, öğrencilerin belli bir ders, kurs ya da ünitenin ön koşulu niteliğindeki giriş davranışlarına sahip olma derecesini ve ilgili dersin geliştirmeyi düşündüğü davranışlardan öğrencilerce önceden edinenler olup olmadığını belirlemeyi amaçlayan *tanıma ve yerleştirmeye dönük değerlendirme*; öğretim sürerken her bir üniteadaki öğrenme eksikliklerini ve güçlüklerini belirlemek ve bu eksiklik ve yetersizliklerin giderilmesi için önerilerde bulunmayı amaçlayan *biçimlendirme ve yetiştirmeye yönelik değerlendirme*; kimi zaman öğretimin içerisinde, genellikle de öğretimin sonunda programın amaçlarına ulaşıp ulaşılmadığına bakılarak öğrenci, öğretmen ve programa ilişkin yargılarda bulunmayı amaçlayan *değer biçmeye yönelik değerlendirme* olmak üzere üç amaçla yapılmaktadır (Tekin, 1996, ss.24-27).

Yukarıdaki açıklamalarda da belirtildiği gibi, formal eğitim sürecinde, bu sürece giren bireylerde istendik davranış değişmelerinin gerçekleştirilmesi amaçlanır. Bireylerin eğitim sürecinde kendilerinin ve toplumun gereksinimleri doğrultusunda hangi istendik davranışları kazanmaları gerektiği ve bunun için onlara hangi bilgi, beceri, tutum ve değerlerin verileceği, ulusal düzeyde eğitim sisteminden sorumlu olan merkezi yönetim (Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından belirlenir ve eğitim programları aracılığı ile okullarda uygulanması sağlanır. Eğitimin amaçları olarak tanımlanan okullardaki davranış değiştirme sürecinde temel sorumluluk öğretmene aittir. Öğretmen bu görevini öğretme-öğrenme sürecinde gerçekleştirir.

1.3.Öğretme-Öğrenme Süreci

Eğitim sürecinin sonunda, bu süreçten geçen bireylerin davranış biçimlerinde belirli bir değişimin olması beklenir. Eğitimin amacını oluşturan bu davranış değişmesi, bireyin yeni bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazanmasıyla gerçekleşir. Bilişsel, duyuşsal ve devinimsel (psikomotor) olmak üzere üç kümede toplanan bu davranış biçimlerinin bireye kazandırılmasının hangi etkinliklerle ve nasıl gerçekleştirileceği konusu, eğitim sürecinin temel boyutunu oluşturan öğretme-öğrenme sürecinin açıklanmasını gerektirir (Sağlam, 2001, s.79). Bu nedenle bu bölümde öğretme-öğrenme sürecinde eğitim etkinliklerinin amacı olan öğrenme, öğretme ve öğretim kavramları ve öğrenme-öğretme durumları ile bunların koşullarını oluşturan öğrenci ve öğretmen özellikleri ile öğretim hizmetinin öğeleri açıklanacaktır.

1.3.1. Öğrenme, Öğretme ve Öğretim

Öğretme-öğrenme süreci, öğrenci yönünden öngörülen davranış değişmelerinin yani öğrenmenin gerçekleştiği; öğretmen yönünden bu davranış değişmesinin sağlanacak eğitsel düzenlemelerin yani öğretme işleminin/eyleminin gerçekleştiği süreçtir. Bu iki yönlü etkileşimde, ortak kavram öğretimdir. Bu kavramları Sağlam (2001, s.79) şöyle açıklamaktadır:

Birey, yaşamını sürdürebilmek için doğuştan getirdiği içgüdüsel davranışların dışında tüm davranışlarını çevresinden edinir. Bireyin yeni davranışlar edinebilmesi ya da davranışlarında bir değişimin olabilmesi için, öncelikle bireyin uygun bir çevreyle etkileşimin olması ve bu etkileşiminin sonucunda gerekli ve yeterli yaşantıları geçirmesi gerekmektedir. Bireyin çevresiyle etkileşerek geçirdiği yaşantılar sonucunda oluşan davranışlarındaki değişimler öğrenme ürünü olarak tanımlanır. Buna göre **öğrenme**, bireyin çevresiyle etkileşimi sonucunda davranışlarındaki kalıcı değişimlerdir. Bireyin davranışlarında kalıcı değişim oluşturmak için bireyin etkileşimde bulunduğu çevrenin düzenlenmesi ve bu çevreyle etkileşiminin sağlanması da önemlidir. Bu anlamda **öğretme**, öğrenmenin sağlanmasına dönük olarak öğrenci dışında kalan koşulların ve gerekli etkinliklerin düzenlenmesidir. **Öğretim** ise, belli bir amaçla özel düzenlenmiş ortamlardaki (okullar) planlı, denetimli ve örgütlü öğretme-öğrenme etkinliklerinin bütünüdür.

Bireyin çevresiyle etkileşimi sonucu tekrar ya da yaşantı yoluyla bilişsel, duyuşsal ve psikomotor davranışlarında oluşan kalıcı izli değişimleri kapsayan öğrenme, “bilişsel, sosyal, psikolojik, dil ve düşünce, algı ve bellek, dikkat ve güdülenme gibi pek çok

değişkenin etkileşimi ile oluşmaktadır” (Aydın, 2000, s.185). Bir davranış değişmesinin öğrenme ürünü olabilmesi için Senemoğlu’na (1997, s.95) göre şu özellikleri taşıması gereklidir:

- Davranışta gözlemlenebilir bir değişim olması
- Davranıştaki değişimin nispeten sürekli olması
- Davranıştaki değişimin yaşantı kazanma sonucunda olması
- Davranıştaki değişimin yorgunluk, hastalık, ilaç alma gibi etmenlerle geçici bir biçimde meydana gelmemesi
- Davranıştaki değişimin sadece büyüme sonucunda oluşmaması

Okullardaki öğretim etkinliklerinde öğrencilerde kalıcı davranış değişmelerinin, yani etkili öğrenmelerin gerçekleşmesi amaçlanır. Öğrenme, öğrencilerin kendi yaşantılarıyla oluşur. Ancak öğrencilerin geçireceği yaşantıları düzenlemek ve öğrenciyi buna yönlendirmek öğretmenin işidir. Bu anlamda öngörülen öğrenmelerin gerçekleşmesi, öğretmen ve öğrencinin ortak etkileşim ortamları olan öğretim ve öğrenme durumunun niteliğine bağlıdır.

1.3.2. Öğretim ve Öğrenme Durumları

Öğretim durumu, öğretim-öğrenme sürecindeki etkileşimlerde öğrenciye göre dış çevre koşullarını oluşturmaktadır. Öğrenci, öğretim-öğrenme sürecinde bu çevrenin öğeleriyle etkileşmekte, böyle bir etkileşimin ürünü olarak yeni yaşantılar geçirmekte ve bu yaşantıların ürünü olarak yeni davranışlar kazanmaktadır. Bu süreç öğrenci yönünden öğrenme durumu olarak tanımlanır. Bu açıdan öğretim durumunun öğeleri öğretim-öğrenme sürecini etkiler (Özcelik, 1992, s.141).

Öğretim durumunun öğeleri, önkoşul öğrenmeler, öğrenme güdüsü ve öğretim hizmeti olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Okulda öğrenme, bir takım ön öğrenmeler ve belli bir öğrenme güdüsü ile öğretim-öğrenme ortamına gelen öğrencilerin bu ortamda kendileri için hazırlanmış olan öğretim durumunun öğeleriyle etkileşimi sonucu oluşmaktadır. Böyle bir sürece ilgili önkoşul öğrenmeler bakımından hazırlıklı ve öğrenmeye güdülenmiş olarak giren öğrencilere, öğretim hizmeti sürecinde neyi, niçin ve nasıl yapacakları tam olarak anlatılarak, onların etkin öğrenme çabası içine girmeleri sağlanırsa ve bu çabalardan beklenen doğrultuda bir davranış değişmesini yansıtanlar

pekiştirilir, yansıtmayanlar düzeltilirse bu öğrenciler öğrenebilmektedirler (Özçelik, 1992, ss.142-143).

Öğretme-öğrenme sürecinde temel olan, öngörülen eğitim amaçlarının gerçekleştirilmesidir. Amaçların gerçekleşmesi için öğretimde içeriğin öğretilmesi amaçlanır. Bu amaçlar için kullanılacak ilkeler, öğretmenin uygun etkinliklere yönelmesini sağlayacağı gibi, öğrenciyi de güdüleyerek başarılı olmasını kolaylaştıracaktır (Küçükahmet, 1999, s.42). Öğretme-öğrenme sürecinde başarılı bir öğrenmenin gerçekleşebilmesi için uyulması gereken kimi kurallar ve ilkeler vardır. Bu kurallar Ataünel'a (2000, s.14) dayanarak şöyle özetlenebilir:

- Öğrenmede bireysel ayrılıklar dikkate alınmalıdır.
- Herkes eğitim hakkından yararlanmalıdır.
- Öğrenme pekiştirilmelidir.
- Uyarı-karşılık bağlantıları çoğaltılmalıdır.
- Öğrenci sınıfta pasif değil aktif olmalıdır.
- Öğrenimde hata normal bir davranış olarak kabul edilmelidir.
- Öğrencide kendine güven geliştirilmelidir.
- Öğrenme, psikolojik olduğu kadar toplumsal bir olgu olarak ele alınmalıdır.
- Konular öğrenci için anlamlı ve anlaşılabilir olmalıdır.
- Öğrenciler arasında ayrım yapılmamalıdır.
- Öğrenme sürecine velilerin katılımı sağlanmalıdır.
- Öğrenilenlerin kalıcı davranışlara dönüşebilmesi için kullanılması gerekir.
- Öğrenci niçin öğrendiğini bilmelidir.
- Öğrenme gereksinimlere ve onların yarattığı güdülere dayanmalıdır.
- Ezbercilikten sakınılmalı, yaratıcı düşünme ve problem çözme özendirici programlar düzenlenmelidir.
- Grupla çalışmanın çağdaş yaşamın bir sorumluluğu ve zorunluluğu olduğu öğrencilere kavratılmalıdır.
- Çağdaş eğitim teknolojilerinden yararlanılmalıdır.
- Demokratik ve ahlaki kararlar yaşatılarak öğretilmelidir.

- Ön yargılardan sakınılmalı, kötü alışkanlıklardan kurtulmaya çaba gösterilmelidir.
- Yazılı ve sözlü anlatımın geliştirilmesi için her fırsattan yararlanılmalıdır.

Öğretme- öğrenme sürecinde etkili bir öğretim için uyulması gereken öğretim ilkeleri de Küçükahmet (1999, ss. 43-46) ve Senemoğlu'na (1997, ss.385-393) dayanarak şöyle özetlenebilir:

Öğrenciye görelilik ilkesi: Çağdaş eğitim anlayışında öğretimin başlangıcı öğrencidir. Eğitim-öğretim etkinliklerinin öğrenciye yönelik olması gerekir. Öğretimin şeklini ve yöntemini öğrencinin gelişim özellikleri, ilgileri, gereksinimleri ve olayları algılama biçimi belirler. Öğretimin öğrenciye uygun olarak yürütülmesi için şu önlemlerin alınması gerekir:

- Öğrencinin öğrenmesini engelleyen durumların gözlenmesi ve giderilmeye çalışılması
- Öğrencinin öğrenme gücünün, hızının tanınması ve öğretimin bu özelliklere göre ayarlanması
- Öğrencinin özel yeteneklerinin ortaya çıkarılması ve geliştirilmeye çalışılması
- Öğrencilerin başarı düzeylerini belirleyerek seviye grupları oluşturulması ve bu grupların etkinliklerde dikkate alınması
- Öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerinin sınıf içi ve sınıf dışı çalışmalarda göz önünde bulundurulması
- Öğrencilerin kişisel sorunlarıyla ilgilenilmesi ve çözüm yolları aranması
- Derslerin öğrencilerin etkin katılımını sağlayacak biçimde düzenlenmesi

Yakından uzağa ilkesi: Öğrenci biyolojik ve toplumsal bir varlık olarak doğal ve toplumsal bir çevrede yaşar. Gereksinimleri bu çevreden karşılanır, bu çevreye bağlıdır, çevresinin sürekli etkisinde kalır ve çevresinin bir anlamda eseridir. Bu nedenlerden dolayı öğrenci çevresini öğrenme isteği içindedir. Bu açıdan öğretimde yakından uzağa ilkesi;

- işlenen konularla ilgili örneklerin, sorunların, olayların yakın doğal ve toplumsal çevreden seçilmesini,
- evrensel ve genel konuların başlangıcının en yakın çevreden alınmasını yavaş yavaş daha uzak örneklere, problemlere ve olaylara geçilmesini,
- öğrencinin içinde yaşadığı yakın zamandan hareket edilmesini ve konuların güncelleştirilmesini gerektirir.

Bilinenden bilinmeyene ilkesi: Öğretim etkinliklerinde amaca ulaşmak için çoğu kez bilinen gerçekleri başlangıç olarak ele almak, bilinmeyene doğru ilerlemek ve bilinmeyi bulmaya çalışmak gerekir. Yeni konuya başlamadan önce kazanılmış eski bilgiler hatırlanmalı ve onlardan yararlanılmalıdır. Bu hatırlama, yeni öğrenileceklerin çağrışımlarla daha kolay, daha çabuk ve daha doğru sonuçlara ulaştırılmasıdır. Bu daha kolay ve çabuk öğrenme öğrencinin özgüveninin artmasına, cesaretle çalışmaya başlamasına ve başarıya ulaşmasına neden olacağı için eğitsel değeri yüksek olan bir ilkedir. Bilinenden bilinmeyene ilkesine göre öğretmen şunları yapmalıdır:

- Öğretmen yeni konuya başlamadan önce bir önceki derste öğrenilenleri tekrar etmeli
- Geçmiş dersi tekrar ederek kalıcılığı sağlamalı
- Konuyu anlamayan, yanlış anlayan ya da eksik anlayan öğrencilere konuyu doğru ve tam anlama olanağı verilmeli, bu yolla öğretimin kalıcılığı sağlanmalı

Açıklık ilkesi: Dersin işlenmesi sırasında ne kadar çok duyu organının katılımı sağlanırsa öğrenme de o ölçüde kolay olur ve unutma da o ölçüde zorlaşır. Konunun görülerek gözlem ve deneylerle incelenmesi, duyumların etkinliği ile ve yaşanmış bilgilerle öğrenilmesi, öğrencinin madde ve eşya ile karşı karşıya getirilmesi ya da buldukları yere götürülmesi ve doğal koşullarda incelenmesi öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır. Bu tür çalışmalarda öğrencinin duyu organlarıyla birlikte duyguları da işe katılacağından, öğrendikleri tam, sağlam ve doğru olur. Bu bilgiler kalıcı ve uzun ömürlü olacağı gibi uygulaması da kolay bilgilerdir.

Soyut ve kavramlardan oluşan konuların öğretiminde açıklık sözcük zenginliği ile sağlanır. Bu imgesel algının oluşturulması, konunun iyi anlaşılması, verilen örneklerin anlaşılabilirliği, çokluğu ve kullanılan sözcüklerin çeşitliliği ile sağlanır. Bu ilkeye göre öğretme-öğrenme sürecinde şunların yerine getirilmesi gerekmektedir:

- Doğanın kendisinden, doğaya giderek gözlemlerle öğrenmenin sağlanması
- Doğanın okula getirilmesi, konuyla ilgili olan, örneğin, bitkilerin, hayvanların vb. sınıfa getirilmesi
- Doğanın benzerinin yapılması, örneğin, model, maket, kesit, harita, şekil gibi görsel araçlarla öğretilmesi
- Konunun geniş bir bilgi, örnek, öykü ve sözcüklerle işlenmesi

Somuttan-soyuta ilkesi: Öğrenciler duyu organları aracılığıyla öğrenirler. Bu araçları öğrenmeye katmak öğretimin temel koşullarından biridir. Konunun gözle görülmesi, elle tutulması, parçalara ayrılabilmesi öğrenilmesini kolaylaştırır, unutulmasını azaltır. Öğretime somut nesne ve kavramlarla başlanması yavaş yavaş soyuta doğru gidilmesini gerektirir.

İlköğretim okullarında öğretime somut eşya, görsel işitsel araçlarla başlanması, ilköğretimin sonuna doğru soyut sembollerle öğretimin yoğunlaştırılması, ortaöğretimde somut olay ve yaşantılara daha az zaman ayrılması ve zihinsel süreçlerle konunun öğretilmesi sağlanmalıdır. Somut konular, bazen eşya ve maddenin incelenmesine dayandığı gibi, çoğunlukla örneklerle işlenir. Öğretimde ne kadar çok eşya ve maddeden yararlanılırsa ve çeşitli örnekler verilirse soyut konuların ve kavramların öğrenilmesi o kadar kolaylaşır. Somut varlıklardan soyut gerçeklere ulaşılması sağlanır. Bu ilke için, konunun ve öğrencinin özelliklerine göre öğrenileceklerin somutlaştırılması için görsel-işitsel araçlardan yararlanılmalıdır.

Ekonomiklik ilkesi: Öğretimde yapılacak herşeyin en kısa yoldan, en az zaman, emek, para ve enerji ile yapılması gerekmektedir. Öğretimde ekonomiklik ilkesine uymak için şunlar yapılmalıdır:

- Öğretim etkinlikleri planlanmalı,
- Öğrencinin kişisel zaman ve enerjilerinin yerinde ve ekonomik kullanılmasında rehberlik yapılmalı,
- Öğrencinin kullandığı kitap, defter ve diğer araçların en ekonomik biçimde kullanması sağlanmalıdır. Öğrencinin üretken olması için elverişli ortam hazırlanmalıdır.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, okullardaki eğitim sürecinde, istenilen ürünlerin elde edilebilmesi, öğrenilecek içeriğin özelliklerine ve öğretme-öğrenme durumlarının çeşitli öğrenme kuramlarında belirtilen öğrenme ilkelerine göre düzenlenmesi ve öğretim sırasındaki etkinliklerde öngörülen ilkelere uyulması ile olanaklıdır. Ancak etkili bir öğretim için dikkate alınması gereken bir diğer boyut da, öğrencinin özellikleri ile öğretmenin nitelikleri ve öğretim hizmetinin nitelikleridir.

1.3.3. Öğrenci Nitelikleri

Öğretme-öğrenme sürecinde öğrencinin öğrenme başarısını etkileyen pek çok etmen vardır. Bu etmenlerin bir kesimi öğrencinin kendisinden (fiziksel, zihinsel ve psiko-sosyal gelişimi, öğrenme ilgi, istek ve güdüsü, yetenekleri vb.) bir kesimi öğrencinin dışındaki çevreden (öğretmen, araç-gereç, yöntem-teknik, diğer öğrenciler, fiziki ortam vb.) kaynaklanır (Selçuk, 1995, s.88; Ataünal, 2000, s.17; Kılıç, 2002, ss.154-156). Öğrencinin kendisinden kaynaklanan ve öğrencinin niteliğini oluşturan bu etmenleri Özçelik (1992, s.256) “bilişsel giriş davranışları” ve “duyuşsal giriş özellikleri” olmak üzere iki kümede toplamaktadır.

Bilişsel Giriş Davranışları: Belli bir öğrenme ünitesinin öğrenilebilmesi için gerekli olan bütün bilgi, beceri ve yeterliliklere bilişsel giriş davranışları denilmektedir (Bloom, 1979, s.31).

Bilişsel giriş davranışları, her tür öğrenme için gerekli olan genel nitelikteki bilişsel giriş davranışları ve belli bir öğrenme ünitesindeki yeni davranışların öğrenilmesini kolaylaştıran bilişsel giriş davranışları olmak üzere iki grupta toplanmaktadır (Kemertaş, 2001, s.46).

Öğrencinin genel nitelikteki bilişsel giriş davranışları, her tür öğrenmesi için gerekli olan giriş nitelikleridir. Bu nitelikler, öğrencinin dil yeteneğini özellikle de okuduğunu anlama ve yazma gücünü, aritmetik ve matematik yeteneğini yani sayı yeteneği testiyle ölçülen aritmetik işlemleri yapma ve mantıksal düşünme gücünü kapsamaktadır. Genel nitelikli bilişsel giriş davranışları değişmesi oldukça güç niteliklerdir (Senemoğlu, 1997, ss.451-452).

Belli bir öğrenme ünitesindeki yeni davranışların öğrenilmesini kolaylaştıran bilişsel giriş davranışları ise özellikle aşamalılık ilişkisine göre düzenlenmiş içeriğin öğrenilmesinde önemli olan öğrenci nitelikleridir. Bu nitelikler, varsa eksiklikler kolaylıkla tamamlanabildiği için değiştirmeye açık değişkenler olarak görülür. Özellikle sıkı aşamalılık ilişkisi gösteren ünite dizilerinde başlangıç ünitelerinin öğrenilmesi için gerekli olan bilişsel giriş davranışlarına tam olarak sahip olunması üniteye yeni davranışların tam olarak kazanılmasını olanaklı kılmaktadır. Böylece bir ünitenin bilişsel giriş davranışının tam olması, ünitenin tam olarak öğrenilmesini sağladığından bir sonraki ünitenin bilişsel giriş davranışı da tam olarak öğrenilmiş olacaktır. Ayrıca bu durum öğrenme düzeylerindeki farkları azaltmakta ve bir sonraki ünitenin bir önceki üniteden daha kısa sürede öğrenilmesini sağlamaktadır (Senemoğlu, 1997, ss.452-453).

Duyuşsal Giriş Özellikleri: Duyuşsal giriş özellikleri öğrencinin öğrenilecek olan öğrenme ünitesine ilgisi, tutumu, güdüsü ve akademik özgüveninin bir bileşkesidir (Bloom, 1979, s.72).

Duyuşsal giriş özellikleri arasında başarıyı belirlemede en güçlü etkiye sahip özellik, bireyin akademik özgüvenidir. Akademik özgüven bireyin kendisine dönük tutumudur. Bireyin kendine karşı tutumu ve akademik olarak kendini algılayış tarzı, çevresindekilerin yargılarından etkilenir. Okulda başarısızlıkla karşılaşan, öğretmen, arkadaş ve ailesinden onay görmeyen öğrencilerin okulda öğrenmeye ve kendine karşı olumlu tutum geliştirmesi güçtür. Böyle bir duyuşsal giriş davranışıyla öğretme-öğrenme sürecine giren öğrencilerin başarısız oldukları gözlenmektedir. Öğrencinin okulda geçen yılları arttıkça, öğrenmesini oluşturan yaşantılar da artmakta ve bu

konudaki, kendisiyle ilgili yargısı da kararlılık göstermektedir. Bu nedenle, eğitim düzeyi yükseldikçe akademik özgüveni ve başarı arasındaki ilişkiler de yükselmektedir (Senemoğlu, 1997, ss.453-454).

Duyuşsal giriş özelliklerini olumlu duruma getirmenin önemli koşulu eğitim durumunda öğrencinin başarılı olma gereksinimini karşılamaktır. Bu amaçla her öğrencinin bireysel hızına uygun, seçim yapabileceği çeşitli öğretme-öğrenme yolları ile öğrenmesine olanak verilmelidir (Senemoğlu, 1997, s.454).

1.3.4. Öğretmen Nitelikleri

Çağımızda bilim ve teknolojide görülen hızlı değişme ve gelişmeler toplumun yapısını da hızla değiştirmektedir. Bununla birlikte eğitimin amaçlarında, yöntemlerinde ve öğretmenin rollerinde de değişmeler olmaktadır. Bu gelişmelerin sonucunda toplumu oluşturan bireylerin meydana gelen değişikliklere uyum sağlamalarında ve topluma katkıda bulunmalarında eğitim kurumlarına ve bu kurumlarda çalışan öğretmenlere önemli görevler düşmektedir (Sözer, 1991). Öğretmenlerin bu görevleri şunlardır (Ergün ve diğerleri, 1999, s.89):

- Öğretmen, toplumun kültürel değerlerini öğrencilere aktararak onların sağlıklı bir şekilde sosyalleşmelerine katkıda bulunur. Bu arada yaratıcı yönünü kullanarak toplum kültürünün çağdaş ortama uyması için gerekli tutum ve davranışları göstermelidir.
- Eğitim ve öğretim için gerekli ön hazırlıkları yaparak kaynakları ders araç-gereçlerini, deney, gezi-gözlem etkinliklerini ayrıntılı olarak düzenlenmeli ve öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştıracak bir öğrenme ortamı hazırlamalıdır.
- Öğrencileri derse hazırlamalı ve ders sırasında da onların öğrenme güdülerini sürekli yüksek tutmalıdır. Bu amaçla öğrencilerin derse etkin katılmalarını sağlamalı, sorular sormalı ve sordurabilmeli, bu sorulara cevap ararken onları cesaretlendirmeli, isteklendirmeli ve usta bir şekilde ipuçları vermelidir.
- Öğrencilere bilgi kadar çalışma yöntemlerini de öğretmek, bilgi kaynaklarını ve bu kaynaklardan nasıl yararlanılabileceğini göstermelidir.

- Öğrencilerin çalışmalarını adil bir şekilde değerlendirmeli, bu arada doğru öğrendiklerini sağlamlaştırmak için yerinde ve uygun pekiştiriciler vermelidir. Yanlış ve eksik öğrenme durumlarında bunları nazik bir şekilde düzeltmeli ve yeniden öğretmelidir.
- Eğitim ve öğretimin amacı, öğrencilere hayatta kullanabilecekleri bilgiler vermektir. Bu nedenle öğretilen bilgilerin işe ve davranışa dönüştürülmesi ve uygulanması sağlanmalıdır.

Erden ve Akman (1995, s. 16) ise, etkili bir öğretim ortamı düzenleyerek öğrenmeyi sağlamaktan sorumlu olan öğretmenin temel görevlerini öğretimi planlamak, öğrenme yaşantılarını düzenlemek ve değerlendirmek şeklinde özetlemektedirler:

Öğretimi planlama: Formal eğitim planlı, programlı bir süreçtir. Bu nedenle öğretmenlerin derse girmeden önce yıllık ve günlük planlarını hazırlamaları gerekir. Öğretmen, öğretim planlarını hazırlarken, dersinin hedef ve davranışlarını belirler, öğrencilerin bu hedeflere ulaşması için en etkili öğretim yöntem ve tekniklerini, öğretim araç ve materyallerini seçer, hedeflere ulaşma derecesini belirleyecek değerlendirme etkinliklerini saptar.

Öğrenme yaşantılarını düzenleme: Öğretmen sınıfa girdikten sonra, önceden hazırladığı planları uygulamaya koyar. Uygulama sırasında öğrenmenin gerçekleşmesi için öğrencilerin öğrenmeye karşı istekli olması ve eylemde bulunması gerekir. Bu nedenle öğretmenin öğrencilerini güdüleyerek, öğrenme ortamına etkin olarak katılımlarını sağlaması, yeri geldikçe pekiştiricilerle davranışlarını yönlendirmesi gerekir.

Her sınıfta farklı özellikte öğrenciler vardır. Bu öğrencilerin yönlendirilmesi ve uyum içinde çalışmalarının sağlanması da öğretmenin görevleri arasındadır. Bu nedenle öğretmenin iyi bir yönetici ve sınıfın lideri durumunda olması gerekir.

Öğrenciler öğretmenini model alma eğilimindedirler. Öğretmen giyimi, konuşma tarzı, düşünme ve yaşam biçimi ile öğrencilere model olur. Bu nedenle öğretmenin sınıf

içinde ve dışında davranışlarına dikkat etmesi, öğrencileri için iyi bir model olmaya çalışması gerekir.

Değerlendirme: Öğrenme-öğretme süreci sonunda öğrencilerin hedefe ulaşma derecelerini belirlemek amacıyla değerlendirme yapılmalıdır. Öğretmen değerlendirme sonucunda elde ettiği bilgilere dayalı olarak hem öğrencilerin öğrenme eksikliklerini belirleyerek bu eksiklikleri tamamlamaya çalışır hem de plandaki aksaklık ve eksiklikleri düzeltme olanağı bulur.

Yukarıdaki açıklamalarda da vurgulandığı gibi, okullardaki eğitim etkinliklerinde öğrencilere bireysel ve toplumsal gereksinimler ile bilim ve teknolojiye gelişme ve değişimler doğrultusunda öngörülen davranış değişikliklerinin gerçekleştirilmesi amaçlanır. Bu amaca ulaşılabilmesi de etkili bir öğretim-öğrenme sürecinin gerçekleştirilmesine bağlıdır. Okullardaki öğretim-öğrenme sürecinden de doğrudan öğretmenler sorumlu olduğundan okullarda, öğrencilerde istenilen davranış değişimlerinin oluşması için, öğretmenlerin öğretim-öğrenme sürecini etkili biçimde planlayabilmeleri, uygulayabilmeleri ve değerlendirebilmeleri için gerekli kişisel özelliklere ve mesleki niteliklere sahip olmaları gerekir.

1.3.4.1. Öğretmenin Kişisel Özellikleri

Etkili bir öğretmenlik için öğretmenin gerekli mesleki bilgi, beceri ve tutumlara sahip olma düzeyinin yanı sıra kişisel özellikleri de son derece önemlidir. Çünkü öğretmenin kişisel özellikleri öğrencinin okula ve derse yönelik tutumlarını etkiler. Olumsuz kişilik özelliklerine sahip olan bir öğretmen öğrencinin bir dersten veya okuldan uzaklaşmasına veya akademik yönden başarısız olmasına neden olabilir (Erden, 1998, s.39). Öğretmenin kişilik özellikleri açısından şu niteliklere sahip olması gerekmektedir (Başaran, 1994, s.115):

- Öğretmenliği sevmek
- İnsanları ve özellikle de çocukları ve gençleri sevmek
- İnsanların kusursuz olamayacağına, çocukların ve gençlerin kusurlarını düzelttikçe büyümelerini gerçekleştirebileceklerine inanmak

- Demokrasiye inanmak ve onu bir yaşam biçimi olarak uygulamak
- Duyguları, ahlakı, karakteri ve kişiliği ile öğrencilerinin kendini bir model olarak alabileceğini bilerek onlara ulusal ve evrensel çağdaş değerlere dayalı doğruları, iyileri ve güzelleri gösterecek bir model olmaya çalışmak
- Mesleğine her gün yeni bir coşkuyla başlamak

Öğrenciler, sevdikleri ve bir otorite olarak gördükleri öğretmeni model almaktadırlar. Öğretmen giyimi, konuşma tarzı, düşünme ve yaşam biçimi ile öğrencilere örnek olur. Bu nedenle öğretmenin sınıf içinde ve dışında davranışlarına dikkat etmesi, öğrencilerine her ortamda ve her durumda iyi bir model olmaya çalışması gerekmektedir (Erden ve Akman, 1995, s.16).

1.3.4.2. Öğretmenin Mesleki Nitelikleri

Günümüzde öğretmen olabilmenin temel koşulu ortaöğretimden sonra öğretmenlik eğitimi verilen yükseköğretim kurumlarında en az dört yıl yükseköğrenim görmektir. Bu öğrenim sırasında öğretmen adaylarına genel kültür, alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgisi ile ilgili bilgiler verilmektedir (Selçuk, 1995, s.134). Etkili bir öğretmenlik için öğretmenlerin sahip olmaları gereken mesleki nitelikler de genel kültür, alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgisi olmak üzere üç kümede toplanabilir.

Genel Kültür: Öğretmen yetiştiren kurumlarda öğretmen adaylarına verilen genel kültür bilgisi, öğretmen adaylarının hayata uyum sağlamalarını kolaylaştırmayı ve asgari bir genel bilgi birikimine sahip olmalarını, aynı zamanda onların eğitim sorunlarına disiplinler arası bir yaklaşımla bakabilmelerini amaçlamaktadır. Temel görevi, toplumsal kültürü öğrenciye aktarmak ve böylece onun sosyalleşmesini sağlamak olan öğretmenin bu görevini başarıyla yerine getirebilmesi için içinde yaşadığı toplumu çeşitli özellikleri ile birlikte tanınması ve güncel olayları izlemesi gerekir. Öğretmenden beklenen sadece belirli bir alanda uzmanlık bilgisine sahip olması değil, olayları, insanı, toplumu ve dünyayı ilgilendiren bir takım sorunları görebilmesi ve bunlar için çözüm yollarını düşünebilmesidir (Selçuk, 1995, s.134; Erden, 1998, ss.43-44; Şişman, 1999, s.11). Bunun için öğretmenin geniş bir genel kültür bilgisine sahip olması gerekir.

Alan Bilgisi: Öğretmenlik eğitimi programlarında içeriğin önemli bir boyutunu oluşturan alan bilgisi ise, öğretmen adaylarının amaçladıkları öğretmenlik alanlarının gerektirdiği ve öğrencilere öğretecekleri bilgileri kapsar. Öğretmen verdiği dersin konularını iyi bilmeli, konu alanındaki gelişmeleri izlemelidir. Alanını iyi bilmeyen bir öğretmen neyi, nasıl öğreteceğini bilemez (Selçuk, 1995, s.134; Erden, 1998, s.44; Şişman, 1999, s.10).

Öğretmenlik Meslek Bilgisi: İyi bir alan bilgisi iyi bir öğretmen olabilmek için gerekli fakat yeterli değildir. Çünkü bir konuyu iyi öğrenmiş olmakla öğretebilecek durumda olmak birbirinden farklı durumlardır. Öğretmenlik yapacak kişilerin bir takım ortak tecrübelere sahip olmaları gerekmektedir. Çünkü öğretilen konular farklı olmakla birlikte öğretim yöntemleri ve öğrenme kuralları ortaktır. Öğretmenlik meslek bilgisi dersleri aracılığıyla, öğretmen adayları için geçerli ve gerekli olan ortak bir yaşantı birikimi oluşturulmaktadır (Selçuk, 1995, ss.134-135).

Öğretmenin temel görevi öğrenmeyi sağlamaktır. Öğrenmeyi sağlamak ise sıradan bilgi aktarmanın ötesinde önemli yeterlilikler gerektirmektedir (Ergün ve diğerleri, 1999, s.84). Etkili bir öğretmende bulunması gereken mesleki beceri ve yeterlikler şu şekilde sıralanabilir (Erden, 1998, ss.44-45):

- Öğretim sürecini planlama
- Öğretim sürecine çeşitlilik getirme
- Öğretim süresini etkili kullanma
- Katılımcı öğretim ortamı düzenleme
- Öğrencilerdeki gelişimi izleme

Okullardaki eğitim etkinliklerinin temelini oluşturan öğretme-öğrenme sürecinin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinden sorumlu olan öğretmenlerin, bu sorumluluklarını yerine getirebilmeleri, etkili bir öğretmen olabilmeleri için yukarıda sıralanan mesleki becerilerin yanı sıra bir dizi teknik ve sosyal yeterliklere de sahip olmaları gereklidir.

Öğretmenlerin sahip olmaları gereken teknik yeterlikler şu şekilde sıralanabilir (Selçuk, 1995, ss.135-136):

- Öğrenme hedeflerinin düzenlenmesi
- Öğrencilerin gelişim düzeylerinin gözden geçirilmesi
- Çalışma düzeninin belirlenmesi
- Öğrencilerin güdülenmesi
- Olumlu öğrenme iklimi oluşturma
- Öğrencilerin gösterdikleri ilerlemeyi değerlendirme

Öğretmenlerin teknik becerilerin yanında sahip olmaları gereken sosyal becerilerin bazıları da şu şekilde sıralanabilir (Selçuk, 1995, s.137):

- Okulda ve sınıfta ortak hedefleri belirleyebilme
- Öğretim ve öğrenme süreçleriyle ilgili iletileri etkili bir şekilde verebilme ve alabilme
- Gerekli durumlarda uygun liderlik davranışlarını gösterebilme
- Öğrencilerin karşılaştığı gelişimsel sorunlar ve görüş ayrılıkları gibi konularda ortaya çıkan çatışmaları çözebilme
- Veliler, öğrenciler ve okul personeliyle açık ve dürüst ilişkiler kurabilme

Öğretmenler, mesleki yönden sahip olmaları gereken bu bilgi, beceri ve tutumların önemli bir kısmını öğretmenlik eğitimi sırasında öğretmenlik meslek bilgisi derslerinde, bir kısmını da öğretmenlik yaşamları sırasında kişisel deneyimleri, hizmetiçi eğitim programları ve diğer öğretmenlerle etkileşimleriyle kazanırlar.

Okullarda öğrencilerin, öngörülen davranış değişmelerinin koşulu olan öğrenmeleri gerçekleştirilmeleri, kendilerinin öğrenme özellikleri ile öğretmenin özelliklerine bağlı olduğu kadar, öğretmenin onlar için gerekli öğrenme yaşantılarını düzenleyebilmesine, bir başka deyişle nitelikli bir öğretim hizmeti sunabilmesine bağlıdır.

1.4. Öğretim Hizmetinin Niteliği

Öğretme ve öğrenme sürecinden istenen ürünlerin alınabilmesi, eğitim programının işlevselliğinin yanı sıra programın öğrencilerin gereksinmelerini karşılayabilecek nitelikte bir öğretim hizmeti ile uygulanmasına bağlıdır (Battal, 1992).

Öğretim hizmeti, sınıfta öğrenmeyi sağlayacak etkinliklerin yönetimi olarak tanımlanmaktadır (Sağlam, 2001, s.85). Okullarda öğrenmenin ya da amaçlanan öğrenme ürünlerinin oluşması için, öğrencinin öğretim-öğrenme sürecinde öngörülen davranış değişmesine dönük olarak gerekli öğrenme yaşantıları geçirmesini sağlayacak öğretim durumlarıyla etkileşmesi ve bu etkileşimin belli bir sıra ve düzen içinde denetimli olarak istenen davranış değişmesi gerçekleşinceye kadar sürdürülmesi gerekir. Öğretim durumlarının hazırlanması ve öğrencinin bunlarla etkileşiminin sağlanması yani öğretim-öğrenme sürecinin denetim altına alınması öğretmenin görevidir. Bu anlamda öğretim hizmeti, öğretim-öğrenme sürecinin ve bu süreçte yer alan öğrenci, öğretim durumunun etkileşimidir (Sağlam, 2001, s.85; Özçelik, 1992, s.117).

Öğretim hizmetinin niteliğinin yükselmesinde, gerek öğrencinin etkileşim çevresinin bir parçası, gerekse kaynak olarak öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Çünkü çok güzel hazırlanmış programlara ve zengin kaynaklara rağmen önemli olan öğretmenin sınıfta yaptığı ve öğrencilerine yaptırdığı etkinliklerdir. Bu nedenle, öğretmen davranışlarının öğretim-öğrenme sürecinde hangi düzeyde gösterildiğinin saptanması önemlidir (Battal, 1992).

Öğretim-öğrenme sürecinde öğrenme düzeyini etkileyen pek çok etken vardır. Ancak bu etkenlerin tek başlarına öğrenmedeki etkileri çok az olduğu gibi, bunların her birini ayrı ayrı kontrol altına alarak öğrenme düzeyini yükseltmek de çok zordur. Bu nedenle Bloom (1979, s. 113), öğretim-öğrenme sürecini nitelikli duruma getirerek öğrenme düzeyini arttırmak için bu süreçte etkisi daha büyük olan az sayıda etkeni belirlemiştir. Az sayıdaki etkeni öğretim-öğrenme sürecinde kontrol altına alarak öğrenme ürünlerinin etkililik ve verimliliğini arttırmak mümkün olmaktadır. Etkili öğrenmeyi sağlayan ya da öğretim hizmetinin niteliğini oluşturan bu etkenler ipuçları, katılım, pekiştirme ve dönüt-düzeltilmedir (Senemoğlu, 1997, s.455).

Öğretme-öğrenme sürecinde öğretim hizmetinin niteliğini etkileyen öğelerden biri olan ipuçları, öğrencilere öğrenme etkinlikleri sırasında neyi, nasıl, ne zaman ve ne kadar yapacaklarını gösteren sözel, yazılı ve görsel işaretleri ve açıklamaları kapsar.

Öğretim hizmetinin etkililiğini ve verimliliğini etkileyen bir diğer öğe olan katılım ise, öğretme-öğrenme sürecinde öğrencinin kendisine sağlanan öğretim durumunun öğeleri ile etkileşmesi ve öğrenme çabası içine girmesidir (Erişti, 1998, s.6). Öğretmenleri kullandıkları öğretim stratejileri ile yöntem ve teknikleri, öğrencinin öğrenme sürecine, açık veya örtülü katılımını etkiler. Aynı şekilde öğrencinin bedensel, zihinsel ve duyuşsal yönden hazırbulunuşluğu ile çevre koşulu da öğrencinin öğrenme sürecine katılmasını etkiler (Sönmez, 2001, ss.135-136).

Öğretim hizmetinin bir diğer öğesi olan pekiştirme ise, davranışın tekrar edilme sıklığını artırma ve gösterilen davranışın kalıcılığını sağlama işlevidir (Senemoğlu, 1997, ss.459-460). Öğretme-öğrenme sürecinde pekiştirme aynı zamanda öğrencilerin öğrenme güdülerinin artırılmasında, dikkat ve çabalarının öğrenmeye yönlendirilmesinde, beklenen davranışların gösterilmesinin denenmesinde olumlu katkıları olması, böylece öğrenci katılımını artırarak öğrenme düzeyinin yükselmesinde etkili olan önemli bir eğitsel önlemdir (Sağlam, 2001, s.89).

Öğretim hizmetinin niteliğine ve öğrencilerin öğrenme düzeyini belirleyen bir diğer önemli öğe olan dönüt ve düzeltme, öğrenciye eğitimin amaçlarına uygun davranışlarda bulunup bulunmadığının ya da belirlenen davranışları kazanıp kazanmadığının bildirilmesi, bu bildirim sonucuna göre eksikliklerinin tamamlanması ve yanlışlarının düzeltilmesi etkinliklerini kapsar (Demirel, 1997, s.139).

Bu bölümde araştırmanın konusuyla doğrudan ilgili olması nedeniyle, öğretim hizmetinin temel öğelerinden olan ipucu öğesi ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler verilecektir.

1.4.1. İpucu (İşaret, Açıklama)

Öğretme-öğrenme sürecinde öğrenmenin oluşması için öğrencinin etkileşeceği çevrenin düzenleyicisi olarak öğretmenin en önemli görevi, öğrenciye öğrenmesinde yol göstermektir. Öğretmen bu görevini öğrenciye çeşitli ipuçları vererek yerine getirir (Sağlam, 2001, s.86).

İpuçları, öğrenme sürecinde öğrenciye neyi öğreneceğini ve bunları öğrenirken neler yapacağını anlatmak için kullanılan iletilerin tümüdür. Öğretmenin bir beceriyi öğretirken o becerinin nasıl yapılacağını göstermesi, derste örnek vermesi, soru sorarak öğrenciyi düşündürmesi, bazı sözcükleri yazarken farklı bir renkle belirtmesi, konuşurken ses tonunu belli noktalarda değiştirmesi ipucu verme amacıyla yapılan etkinliklerdendir (Fidan, 1999, s.119).

Öğrencilerin öğretme-öğrenme sürecinde neleri öğreneceklerini, bunları öğrenirken neler yapacaklarını açıklama ve gösterme amacıyla kullanılan ipuçları ile;

- öğrencilere yeni bilgiler verilir,
- öğrencilere daha önce verilen bilgiler hatırlatılır,
- öğrencilerin önceki öğrenilenler ile yeni öğrenilecekler arasında ilişki kurmalarına yardımcı olunur,
- öğrencilerin dikkatleri bir konuya ya da öğrenme birimine yoğunlaştırılır,
- öğrencilerin düşünceleri desteklenir,
- öğrenciler bir etkinliğe yönlendirilirler,
- öğrencilerin istenilen davranışı göstermeleri sağlanır (Sağlam, 2001, s.86).

İpuçlarının öğrenme sürecinde sağladığı yararları Fidan (1999, ss.119-120) da şu şekilde sıralamaktadır:

- Öğrenciye öğretme durumunda neleri öğreneceğini duyurmak
- Öğrenciye öğreneceklerine nasıl ulaşacağını göstermek
- Öğrenilecek öğeler ve bu öğeler arasındaki ilişkileri ortaya koymak
- Öğrenme işinde en kritik noktaları öğrenciye duyurmak
- Öğrencinin dikkatini belli noktalar üzerine çekmek
- Öğrenciyi düşünmeye yönleltmek
- Öğrenciyi soru sormaya ve yanıt vermeye özendirmek
- Öğrenciye konu ile ilgili eski bilgileri hatırlatmak ve bunlarla yeni öğreneceği bilgiler arasında ilişkiler kurmasına yardımcı olmak
- Öğrenmenin kesintiye uğramadan sürmesini sağlamak

- Öğrenciye öğrenme sonuçları hakkında bilgi vermek

Bir sınıfta kullanılmakta olan öğretim yöntemlerinin ve araçlarının çeşidi arttırıldıkça sınıftaki bütün öğrencilerin, öğrenmeleri için gerekli olan işaretleri bulma olasılıkları da artacaktır. Geriye kalan iş, öğrenciler arasındaki bireysel ayrılıklarla onların belli işaretlerle karşı karşıya getirilmelerinde yararlanılabilecek değişik yaklaşımların sağlıklı bir şekilde bağdaştırılmasını sağlayıcı yolların bulunmasıdır (Bloom, 1979, s.115).

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler çerçevesinde, ipuçlarının verilmesinde giderek çok çeşitli öğretim araç ve gereçlerinden yararlanma olanağı ortaya çıkmıştır. Bunların işlevlerinin gereği gibi yerine getirilebilmesi için, öngörülen öğrenme amaçları ve öğrenme türleri dikkate alınarak seçilmesi gerekmektedir. Öğrenme durumlarında sunulan ipuçları güçleri bakımından da çeşitlilik göstermektedir. İpuçlarının büyüklüğü, biçimi, rengi ve şiddetinin, onları içinde buldukları fon görüntüsünden ya da aralarında yer alan diğer ipuçlarından ayırması güçlerinin göstergesidir. Bir ipucunun gücü, tekrarlanarak, daha açık ve görünür hale getirilerek, şiddeti arttırılarak ve öğrencinin dikkati diğer uyarıcılardan çekilip bu ipucu üzerinde toplanarak arttırılabilir (Oğuz, 1993, s.32).

Okullardaki öğrenme-öğretme sürecinde istenilen öğrenme ürünlerinin oluşması için öğretmenin öğrenilecek konunun özelliklerine göre farklı, her tür öğretim durumunda tüm öğrencilerin dikkatlerini çekecek ve algılamalarını kolaylaştıracak, böylece iletilmek istenilenlerin anlaşılmasını sağlayacak ve tüm öğrencilerin öğrenme gereksinimlerini karşılayacak nitelik ve çeşitlilikte ipuçları kullanma becerisine sahip olması son derece önemlidir (Sağlam, 2001, s.87).

Öğretim-öğrenme sürecinde sunulacak ipuçlarının, kazandırılacak hedef davranışlara, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine ve öğrenme yollarına uygun; açık, anlaşılır, anlamlı, zamanında ve güçlü olması gerekmektedir. Belirlenen bu niteliklere uygun ipuçları, öğrenme ürünlerinin niteliğini arttırarak eğitimde etkililik ve verimliliğin yükselmesine katkıda bulunabilir. Öğretim-öğrenme sürecinde kullanılan ipuçlarının öğrenme düzeyini yükseltmede etkili olması için şu özellikleri taşımaları gerekmektedir (Senemoğlu, 1997, ss.455-458):

Öğretim ortamında verilecek ipuçları öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olmalıdır: Örneğin, hayal ile gerçeği birbirinden ayırt edemeyen okulöncesi eğitim dönemindeki bir çocuğa uçarak güç durumdaki insanları kurtaran bir çizgi film kahramanı izlettirdiğimizde, insanların uçabileceğine ilişkin yanlış bir öğrenme oluşturabiliriz. Kendinin de filmdeki kahraman gibi uçabileceğine inandığı için evin balkonundan uçmak üzere atlayabilir ve çocuğa verdiğimiz ipuçları elim sonuçlara yol açabilir. Ayrıca, öğretme-öğrenme sürecinde verilecek ipuçlarının çocukların gelişim düzeylerine uygun somutluk derecesinde olmasına özen gösterilmelidir. Örneğin, ilkokuldaki çocuklar matematiksel işlemleri bakkaldan pirinç, un almada kullanmakta değil; simit, balon, top almada kullanmaktan daha çok zevk alabilirler.

Öğretme-öğrenme sürecinde öğrenciye verilecek ipuçları öğrencinin bilişsel giriş davranışlarına uygun olmalıdır: Öğrencinin ünite ile ilgili herhangi bir ön öğrenmesinin bulunmadığı durumlarda verilecek ipuçları çok ve çeşitli olmalıdır. Diğer bir deyişle, çok sayıda duyu organına hitap eden, somut ve çok sayıda ipucu verilmelidir. Böylece öğrencinin kendisi için yeni bir konuyu doğru anlamlandırması mümkün olabilir. Yeterince ön öğrenmelerin bulunduğu ve öğrencilerin bağımsız olarak hareket edebilecekleri bir düzeyde ise, daha az sayıda ipucu ile kendilerinin araştırıp bulmasına fırsat verilmelidir. Öğrenciye, belli bir konu alanıyla ilgili öğrenmenin başlangıcında çok sayıda ipucu verilirken konu alanında yeterince öğrenme sağlandıktan sonra ipuçları azaltılmalı, öğrenciler düşünerek bulmaya, araştırmaya, yaratıcı problem çözmeye yönlendirilmelidir. Ancak öğrenciye gereksinim duyduğu her düzeyde yeteri kadar ipucu verilmeli, aşırı belirsizlik içinde bırakılarak çaba harcamaktan bıktırılmamalıdır.

İpuçları öğrencinin duyuşsal özelliklerine uygun olmalıdır: Öğretme-öğrenme sürecinde öğrenciye verilecek ipuçlarının, öğrencilerde üniteyi öğrenmeye karşı ilgi, istek ve gereksinim duyurması, öğrencinin dikkatini öğrenme konusu üstünde yoğunlaştırması, öğrenciyi öğrenmek için çaba harcamaya yöneltmesi gerekir. İpuçlarının öğrenciyi öğrenmeye güdüleyebilmelerinin temel koşulu ise, ipuçlarının öğrencinin gelişim özelliklerine, bilişsel giriş davranışlarına, yaşamdaki amaçlarına uygun olması ve sonuçta öğrenciye başardığını göstermesi gerekir.

Öğretme-öğrenme sürecinde verilecek ipuçlarının öğrencilerin içinde yaşadığı sosyo-kültürel özelliklerine uygun olmalıdır: Öğrenciler, sunulan ipuçlarını doğru anlamlandırabilmelidir. Örneğin, şehirde bir kavşakta karşıdan karşıya geçmenin öğretildiği Hayat Bilgisi dersinde öğrencilere gerçek koşullarda uygulama yaptırılarak karşıdan karşıya geçme öğretilir. Köyde hiç kavşak görmemiş öğrencilere ise önce bir film izlettirebilir, daha sonra bir kavşak oluşturulup dramatisasyon yoluyla karşıdan karşıya geçmeyi öğrenmeleri sağlanabilir.

Sunulan ipuçları öğrencilerin fiziksel, sosyal, ruhsal sağlığına uygun ve onları koruyucu olmalıdır: Örneğin, duymayan ya da görmeyen çocukların bulunduğu sınıflarda öğretmenler, işitme özürü çocuklar için daha çok görsel ve işitme dışındaki diğer duyu organlarını kullanabilecekleri ipuçları,

görme özürlü çocuklar için de daha çok işitsel ve görme dışındaki duyu organlarını kullanmalarını gerektirecek ipuçları vermelidirler. Ayrıca verilen ipuçlarının çocuğun ruhsal ve sosyal sağlığını koruyucu olması gerekir.

Öğrenciye sunulan ipuçları, öğretme-öğrenme ortamında kazandırılmak istenen davranışı öğrencinin yapmasını sağlamalıdır: Örneğin, öğrenciye iyi vatandaş olmanın hak ve sorumlulukları kazandırılacaksa öğrenciye sunulan ipuçları öğrenme-öğretme ortamında iyi vatandaşın özelliklerini örneklendirmeli ve öğrencilerin davranışları göstermelerini sağlamalıdır.

Öğretmenin öğrenme-öğretme sürecinde kullanabileceği ipuçları çok çeşitlidir. Öğretmenin dersin başından sonuna kadar öğrencilere, öğrenme birimlerinin niteliğine algılama ilkelerine, öğrencilerin gelişim düzeylerine ve öğrenme özelliklerine göre söz, vurgu, soru, yazı, resim, şekil, çizgi, renk, çizim, gösterim, harita, model, film, sembol, işaret, tanım, tarif gibi çeşitli araçlar kullanarak farklı ipuçları verir (Sağlam, 2001, s.87).

Öğretme-öğrenme sürecinde öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırmak amacıyla kullanılan ipuçları şu yollarla öğrencilere ulaştırılabilir (Fidan, 1999, ss. 120-123; Sönmez, 2001, ss.133-134):

Sözel İpuçları: Konuşma sırasındaki vurgular, örnekler, sorular ve yönergeler sözel ipuçlarıdır. Düz anlatım okullarda en çok kullanılan bir öğretim yöntemidir. Bu yöntemin etkili olabilmesi için anlatım önceden planlanmalı, neyin nasıl söyleneceği belirlenerek dikkatlice yapılmalı, birkaç önemli nokta üzerinde yoğunlaşmalı, anlatım sorular, gösteri ve örneklerle zenginleştirilmelidir. Yalnız kulağa hitap eden bir anlatım sıkıcıdır. Anlatımda dinleyicilerin özelliklerini bilmek ve düşüncelerini mantıklı bir sıra içinde vermek gerekir. Öğretmenin anlattığı ders kitabının aynısı olmamalıdır. Anlatma öğrencinin not almasına olanak sağladığında daha etkili olur. Kullanılan dil, öğrencinin anlayabileceği yapı ve sözcükleri içermelidir. Konuşma sırasındaki vurgular dikkat sağlamada ve önemli noktaları belirlemede kullanılır. Örneğin, “Şöyle yapın!, Örneğe dikkat edin!, Bir kez daha dinleyin!” gibi ifadeler sözel ipucu olarak verilebilir.

Sorular: Sorular iyi hazırlanıp yerinde kullanılırsa kazandırılacak davranışla ilgili ön bilgilerin hatırlanmasını, dikkatin istenilen noktalar üzerinde toplanmasını, düşünme

yeteneğinin gelişmesini sağlar. Soru, öğretme sürecinde hangi işlevi yerine getirecekse o amaçla hazırlanmalıdır. Hatırlatma, düşündürme, dikkati çekme ve değerlendirme sorularının birbirinden farklı şekilde hazırlanması ve sorulması gerekir. Soru, öğrencinin anlayabileceği düzeyde sade ve açık olarak ifade edilmeli, öğrenciyi öğrenmeye yönleltmeli ve istek uyandırmalı, öğrencinin zihinsel gelişim düzeyine ve ilgisine uygun olmalı, öğrenciyi düşünmeye yönleltmeli, dersin hedefine uygun olmalıdır. Örneğin, “trafik kurallarına uymazsak ne olur?, aşı olmazsak ne olur?” gibi sorular eğitim durumunda kullanılabilir.

Grafikler, Şemalar, Haritalar, Modeller: Öğretme-öğrenmede grafik, şema, harita, model, çizim, şekil vb. görsel ipuçları dikkat sağlamak ve olay, olgu, cisim ve soyut kavramların anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla kullanılabilirler. Örneğin, “Türkiye’de nüfus artışı nasıl bir seyir izlemektedir?” sorusuna yanıt gelmeyince, nüfus artışıyla ilgili grafik sınıfa sunularak yanıt istenebilir. Bu grafik, öğrencilerin istenilen bilgiye ulaşmalarını sağlayıcı bir ipucudur.

Filmler ve Resimler: Filmler ve resimler, olay, olgu ve cisimleri doğada olduğu gibi gösterdiği için kavramayı kolaylaştırıcı ipuçlarıdır. Ayrıca bu ipuçları dikkat sağlama ve tartışma ortamı yaratmak üzere kullanılabilirler. Eğitim amaçlarına uygun hazırlanmış bir film, zihinsel becerilerin yanı sıra öğrencilerde olumlu tutumların geliştirilmesi ve bazı becerilerin öğrenilmesi için de ipuçları sağlayabilir. Örneğin, “Afrika’da ticari yaşamı neler etkileyebilir?” sorusuna yanıt gelmiyorsa, “Şimdi size bir film göstereceğim, bunu dikkatlice izleyin!” demek Afrika’daki ticari yaşamı etkileyen bir filmin gösterilmesi, bunun sonunda soruya tekrar dönülmesi bu tür ipucuna örnek olabilir.

Gösterimler (Demonstrasyon): Gösterimler, bir konuyu ya da düşünceyi bir takım araçları göstererek ya da kullanarak anlatmaya çalışan ipuçlarıdır. Bu tür ipuçları işlemlerin ve becerilerin görülerek öğrenilmesini sağlarlar. Örneğin, sınıfta düşerek başından yaralanan bir öğrenciyi nasıl yardım edilmesi gerektiği ya da trafiğin yoğun olduğu bir caddede güvenli biçimde nasıl karşıya geçileceği sınıf ortamında çeşitli araç-gereçlerle öğrencilere gösterilebilir.

Öğretmen, öğretme-öğrenme sürecinde yazılı ve sözlü ifadeler, doğal ortamlar (örneğin, okulun bulunduğu çevrenin yeryüzü şekilleri, bitki örtüsü), resimler, grafikler, slaytlar, film, dramatizasyon, demonstrasyon, eğitsel oyunlar gibi iletileri, ipucu olarak kullanılırken bir dizi ilkelere uymak zorundadır. Örneğin, öğretmenin sorduğu bir soru öğrencilerce yanıtlanamadığı zaman, bu sorunun yanıtını kendisi vermemeli; tersine yeni uygun ipuçlarını işe koşarak öğrencilerin doğru yanıtı bulmasını sağlamalıdır. Öte yandan, öğretmen, öğrencinin düzeyine uygun ipuçlarını kullanmalıdır. ilköğretimde öğrenciler somut işlemler döneminde olduklarından, ipuçları da genellikle somut olarak sunulmalıdır (Sönmez, 2001, s.132):

Öğretme-öğrenme süreçlerinde etkili ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesi için ipuçlarında bulunması gereken temel nitelikler şöyle açıklanabilir (Özçelik, 1992, ss.167-169; Senemoğlu, 1997, ss. 457-458; Sağlam, 2001, s.87):

Uygunluk: İpuçlarının öğrencileri, onlardan beklenen hedef davranışları göstermeye yönlendirmesi; öğrencilerin gelişim özelliklerini ve hazırbulunuşluk düzeyleri ile öğrenme strateji ve stillerine ve öğrenilecek konunun özelliklerine uygun olmalıdır.

Açıklık: İpuçlarının anlamlarını yeterince açık olması gerekir. Hedef alınan öğrenci kitlesinin yaş ve olgunluğunun vereceği bir hazırbulunuşlukla bunların kolayca görülebilmesi ve neyi anlatmakta oldukları konusunda çelişkiye düşürücü yönlerin olmaması gerekir.

Anlaşılabilirlik: İpuçlarının öğrencinin algılayabileceği bir soyutluk-somutluk düzeyini aşmayacak biçimde sunulması gerekmektedir. Bu durum, ipuçlarının anlaşılır olmasını sağlayacaktır.

Anlamlılık: İpuçları ile öğrencilere iletilmek istenenlerin her öğrenci tarafından aynı biçimde anlaşılması, yani ipuçlarının taşıdığı iletilerin her öğrenci için aynı anlamı ifade etmesidir.

Zamanlama: İpuçlarının sunulma zamanı, öğretme-öğrenme sürecinin başı ve süreç içinde bunların gerekli olduğunu gösteren belirtilerin ortaya çıktığı zamanlardır.

Güçlülük: İpuçları iletilmek istenenlerin ek bir açıklamaya gerek kalmayacak biçimde kolayca anlaşılmasını sağlayabilmeli ve tüm öğrencilerin öğrenme gereksinimlerini karşılayabilmelidir.

İpuçları seçilirken öğrenciye, hedef davranışlar ve öğrencinin içinde yaşadığı kültürel ortam dikkate alınmalıdır. Öğrencinin hazırbulunuşluk düzeyi göz önüne alınarak ipuçları kullanılmalıdır. İlköğretim için renkli resim setleri, çizgi filmler, oyunlar ipucu olarak etkili bir şekilde kullanılabilir. Lise ve daha yukarı düzeyde ise jest ve mimikler, sözel uyarıcılar ipucu olarak daha etkili olabilir. Hedef davranışlara göre ipucu seçilmemelidir. Devinişsel alanda öğretmen davranışları, yapılması istenen becerinin filmi, slaytı, akış şeması etkili bir ipucu olabilir. Öğrencinin içinde yaşadığı kültürel ortam da dikkate alınmalıdır. Çünkü her ileti kültürle sıkı sıkıya ilişkilidir (Sönmez, 2001, s.134).

Eğitim ortamında ipuçları şu durumlarda kullanılabilir (Sönmez, 2001, s.134):

- *Dikkati çekme ve sürdürme:* Bu basamakta öğretmen ipuçlarıyla öğrencinin dikkatini hedef davranışlar üzerine çekebilir.
- *Öğrenciyi hedeften haberdar etme:* Bu basamakta öğrenciye neyi öğreneceğinin söylenmesi onun için bir bakıma ipucudur. Bu aynı zamanda ilginin de ders üzerinde toplanmasını sağlayabilir.
- *Hedef davranışlarla ilgili ön öğrenmeleri hatırlatma:* Bazı hedef davranışların öğrenciye mal edilmesi sırasında, onun ön bilgilerine gereksinim olabilir. bu durumda öğrenciye bir önceki derste öğrendikleri hatırlatılır. Bu hatırlatma sırasında ipuçları kullanılabilir. Örneğin, “geçen derste neler öğrendik? Bu konuda daha önce neler biliyordunuz?” gibi sorular ipucu görevini görebilir.
- *Öğrenci katılımını sağlama:* Öğrencinin derse katılımını sağlamak için sorulan soruyu yanıtlaması gerekir. Bu soruya yanıt verebilmesi için de ona her türlü ipucu verilmelidir. Böyle bir tutum, hem öğrenci katılımını sağlar hem de öğrenciyi güdüler.
- *Öğrenmeyi kolaylaştırma:* İpuçları öğrenme gücünü çekilen yerlerde devreye sokulmalıdır. Bu da öğrencinin hatırlamasını dolayısıyla daha kolay öğrenmesini sağlar.

Bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi, öğretme-öğrenme sürecinde öğretmenin, öğrencilerin öğrenmeye etkin katılımlarını sağlamak, dolayısıyla onların öğrenmelerini kolaylaştırmak ve öğrenilenlerin kalıcılığını artırmak için, öğrencinin gelişim ve öğrenme özellikleri ile çevresel koşulları da dikkate alarak, öğrencilere zamanında, yeterli düzeyde ve uygun ipuçları vermesi, öğretme-öğrenme sürecinin etkililiğini ve verimini artıracaktır.

1.5. Sorun

Eğitim, bireyin davranışlarında bireysel ve toplumsal yaşamının gerektirdiği istedik değişimleri oluşturma sürecidir. Örgün eğitim kurumlarındaki formal eğitim süreçlerinde bireylere, ülke düzeyinde benimsenen eğitim amaçları doğrultusunda, bireyin ve toplumun sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik istem ve gereksinimlerini karşılamaya dönük bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırılması amaçlanır. Okullarda önceden hazırlanmış bir eğitim programı doğrultusunda öğrencilere öngörülen istedik davranışların kazandırılmasına dönük eğitim etkinliklerini düzenleme ve yürütme öğretmenlerin görevidir. Öğretmenlerin bu görevlerini yerine getirebilmeleri, öğrencilerde istenilen davranış değişmelerini sağlayacak bilgi, beceri, tutum ve değerlerin öğrencilere kazandırılması aşaması olan öğretme-öğrenme sürecini en etkili biçimde düzenleyebilmelerine bağlıdır. Etkili bir öğretme-öğrenme süreci için öğrencinin öğrenmeye dönük bilişsel ve duyuşsal özellikleri, öğretmenin kişisel ve mesleki özellikleri ve sunulan öğretim hizmetinin niteliği önemlidir.

Öğretmenin öğretme-öğrenme sürecinde etkili bir öğretim hizmeti sunabilmesi, öğretim hizmetinin öğelerini, öğrenilecek içeriğin ve öğrencilerin özelliklerine uygun olarak düzenleyebilmesine bağlıdır. “Sınıfta öğrenmeyi sağlayacak etkinliklerin yönetimi” ya da “öğrenmeye dönük olarak öğrencinin öğretmenle ve onun düzenlediği ortamlarla etkileşimi ve iletişimi” olarak tanımlanan (Sağlam, 2001, s.85) öğretim hizmetinin öğelerini ipucu (işaret/açıklama), katılım, pekiştirme, dönüt ve düzeltme oluşturur.

Öğretme-öğrenme sürecinde ipuçları, öğrencilere neyi, nasıl, niçin ve ne kadar öğreneceklerini ya da öğretmen ve öğretmenin düzenlediği ortamı nasıl etkileşim ve iletişim kuracaklarını gösteren her türlü sözel ve görsel işaretlerin ve açıklamaların

bütünüdür. Öğretmen dersin başında öğrencilere, öğrenilecek konuyu, bu konunun hangi amaçla ve nasıl öğrenileceğini açıklama, konuyla ilgili daha önce öğrenilmiş konuları hatırlatma gibi uygun ve gerekli ipuçları vererek öğrencilerin ilgisini öğrenilecek konuya çeker, böylece onların öğrenme güdülerini arttırarak öğrenmelerini kolaylaştırır. Dersin işlenişi sırasında da öğretmen öğrencilere vereceği uygun ve yeterli ipuçları ile onların derste etkin katılımlarını, böylece öğrencilerde kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesini sağlar.

Öğretmenin, öğretme-öğrenme sürecinde öğrencilere doğru, açık ve anlaşılır ipuçlarını zamanında ve yeterli düzeyde vermesi, öğrencinin öğrenme çabasına girmesini ve bu çabasını sürdürmesini, böylece de öğrencilerde istenilen öğrenmelerin gerçekleşmesini öğrenilenlerin kalıcı olmasını sağlar. Bu açıdan öğretmenlerin öğrencilere, öğretme-öğrenme sürecinde öğretim hizmetinin diğer öğelerini (katılma, pekiştirme, dönüt ve düzeltme) de doğrudan etkileyecek ipuçlarını verme durumlarının bilinmesi gereklidir. Bu araştırmaya bu gereklilikten yola çıkılarak girilmiştir.

1.6. Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin derslerinde ipucu verme davranışlarını gösterme durumlarının belirlenmesidir.

Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gösterme durumları nedir?
- Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gösterme durumlarında öğretmenlik alanlarına göre farklılık var mıdır?
- Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gerçekleştirme düzeyi nedir?
- Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gerçekleştirme düzeyleri öğretmenlik alanlarına göre farklılık göstermekte midir?

1.7. Önem

Okullardaki öğretim ve öğrenmenin etkililiği ve verimliliğinde öğretmenin rolü büyüktür. Öğretim-öğrenme sürecinin etkili olmasında önemli bir etmen de öğretim hizmetinin niteliğidir. Nitelikli bir öğretim hizmeti için öğretmenlerin göstermeleri gereken davranışların ortaya konulması ve öğretmenlerin bu davranışları gösterme durumlarının belirlenmesi gereklidir. Öğretim hizmetinin ipucu ögesi, öğrenciye öğrenmesinde yol göstermesi, onun öğretim-öğrenme sürecine etkin katılımını sağlaması, böylece de etkili öğrenmenin gerçekleşmesi bakımından önemli bir öğedir. Bu nedenle öğretmenlerin derslerinde öğretim-öğrenme sürecindeki etkinliklerin temelini oluşturan ipucu verme davranışlarının belirlenmesine dönük araştırmalara gereksinim vardır. Bu araştırmanın hem bu gereksinimin bir bölümü karşılaması hem de bu konuda yapılacak yeni araştırmalara yol göstermesi beklenmektedir. Ayrıca bu araştırmanın öğretmenlere, eğitim yöneticilerine, eğitim denetçilerine ve öğretmen yetiştiren kurumlara da yararlı olması umulmaktadır.

Araştırma, öğretmenler açısından, onların öğretim-öğrenme sürecinde ipuçlarının önemine dikkatleri çekilerek ipucu verme davranışlarını gerçekleştirmelerinin saptanması ve onlara bu davranışları nasıl gerçekleştireceklerine ilişkin yol göstermesi bakımından önemlidir. Öğretim-öğrenme sürecinde öğretmenlerin yapmaları gereken davranışları gösterme durumlarının ve düzeylerinin belirlenmesi, onların kendilerini geliştirmelerinde böylece daha etkili bir öğretim hizmeti sunmalarında, dolayısıyla da eğitimde etkililiğin ve verimliliğin artırılmasında katkı sağlanabilecektir.

Öte yandan, öğretmenlerin etkili bir öğretim-öğrenme süreci gerçekleştirebilmelerinde engel olan mesleki alandaki yeterliliklerinin hizmetiçi eğitim aracılığı ile giderilmesi sorumluluğu, merkezi düzeyde Milli Eğitim Bakanlığı'na, yerel düzeyde de Milli Eğitim Müdürlüklerine ait olduğundan, bu araştırmada elde edilen verilerin, gerek bakanlığın gerekse eğitim müdürlüklerinin öğretmenler için bu konuda düzenleyecekleri hizmetiçi eğitim programlarının geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Aynı şekilde öğretmenlerin öğretim-öğrenme sürecinde öğretim hizmetinin önemli bir ögesini oluşturan ipucu davranışını gösterme durumlarının ve düzeylerinin belirlenmesi, eğitimde niteliğin artırılması yönünde çaba gösteren eğitim denetçilerine de önemli

dönütler sağlayabilecektir. Bu araştırma verilerinin yararlı olacağı düşünülen bir diğer kesim de eğitim fakülteleridir. Öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimlerinden sorumlu olan eğitim fakültelerine, öğretmen adaylarının daha etkili bir öğretim hizmeti sunabilmelerini olanaklı kılacak yeterlilikleri öğretmenlik eğitimleri sırasında daha etkili ve kalıcı biçimde kazanmalarının sağlanması yönünde, gerek kuramsal gerekse uygulamalı öğretmenlik bilgisi derslerinde alınması gereken önlemler konusunda yol gösterici olması beklenmektedir.

1.8. Sayıtlar

Bu araştırmanın sayıtları şunlardır:

- Öğrenci görüşlerine dayalı olarak öğretmen davranışları hakkında yargıda bulunulabilir.
- Araştırmaya katılan tüm öğrenciler araştırma anketindeki soruları içtenlikle yanıtlamışlardır.

1.9. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

- Araştırma 2001-2002 öğretim yılında Eskişehir il merkezindeki dört ve dörtten daha fazla 8. sınıfı olan ilköğretim okulları ile sınırlıdır.
- Araştırma için toplanan bilgiler, 2001-2002 öğretim yılındaki var olan durumla sınırlıdır.
- Araştırma, öğrencilerin öğretmenlerinin ipucu verme davranışlarına dönük algıları ile sınırlıdır.
- Araştırma, dört küme alan öğretmeni (Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler) ile sınırlıdır.

1.10. Tanımlar

Araştırmada geçen önemli kavramların tanımları şöyledir:

Öğretme-öğrenme süreci: Öğrencilere istenilen davranışların kazandırılmasını sağlayan öğrenme yaşantılarının ve öğretme durumlarının düzenlendiği ya da öğrencilerde istenilen öğrenmelerin olduğu süreç (Demirel, 1997, s.129).

Öğretim hizmeti: Sınıfta öğrenmeyi sağlayacak etkinliklerin yönetimi (Sağlam, 2001, s.85).

İpucu: Öğretme-öğrenme sürecinde öğrencilere neleri, niçin, nasıl yapacaklarını gösteren işaret ve açıklamalar (Özçelik, 1992, s.119).

İkinci Bölüm

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde, alanyazın taraması sonucunda, öğretmenlerin derslerinde öğretim hizmetinin öğelerini uygulamaları ile ilgili ulaşılabilen çalışmaların özetlerine yer verilmiştir.

Yapılan alanyazın taraması sonucunda ulaşılabilen kaynaklar incelendiğinde ülkemizde öğretim hizmeti konusuyla ilgili yapılan araştırmaların tamamının yüksek lisans tezi düzeyinde olduğu görülmüştür. Bu konuda doktora tezi düzeyinde yapılmış bir araştırmaya rastlanmamıştır. Yapılan alanyazın taraması sonucunda öğretim hizmetinin ipucu boyutuyla ilgili olarak da ancak bir tane yüksek lisans tezine rastlanmıştır.

İncelenen araştırmalardan ilki Demir'in (1994) "İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Türkçe Öğretiminde Pekiştirme, Katılım ve Dönüt-Düzeltilme Değişkenlerinin Birarada Kullanılmasının Öğrencilerin Erişisine Etkisi" isimli yüksek lisans tezidir. Araştırma ilkokul dördüncü ve beşinci sınıflarda Türkçe öğretiminde kullanılan pekiştirme, öğrenci katılımı ve dönüt-düzeltilme değişkenlerinin birarada işe koşulmasının öğrenci erişimine etkisini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma dördüncü sınıflardan 56, beşinci sınıflardan da 56 olmak üzere toplam 112 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma deney ve kontrol grupları olmak üzere ikili gruplar üzerinde yapılmıştır. Gruplara araştırmacı tarafından geliştirilen Türkçe testi öntest olarak verilmiştir. Uygulama süresince deney grubunda ünitelerdeki hedefleri destekleyici pekiştirme, öğrenci katılımı ve dönüt-düzeltilme değişkenleri bir arada işe koşulmuş, kontrol grubunda ise bu etkinliklere yer verilmemiştir. Ünitelerin öğretimi tamamlandıktan sonra araştırmanın başında verilen Türkçe testi aynı gruplara sontest olarak yeniden uygulanmıştır.

Araştırmada elde edilen verilere dayanılarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Pekiştirme, öğrenci katılımı ve dönüt-düzeltilme değişkenlerinin birarada kullanıldığı grubun bilgi ve kavrama düzeyindeki toplam erişim puanlarının ortalaması diğer gruba göre anlamlı derecede farklı bulunmuştur. Bu durum pekiştirme, öğrenci katılımı, dönüt-düzeltilme değişkenlerinin birarada kullanılmasının öğrencilerin Türkçe erişimi üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.
- Bilgi basamağındaki davranışlarla ilgili ortalama erişim puanı yönünden pekiştirme, öğrenci katılımı ve dönüt-düzeltilme değişkenlerinin birarada kullanıldığı grupla bu değişkenlerin kullanılmadığı grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.
- Kavrama basamağındaki davranışlarla ilgili ortalama erişim puanı yönünden pekiştirme, öğrenci katılımı ve dönüt-düzeltilme değişkenlerinin birarada kullanıldığı grubun erişim puanları ortalaması bu değişkenlerin kullanılmadığı grubun ortalamasından anlamlı derecede daha büyük bulunmuştur.

Erişti (1998) “Üniversite Öğrencilerinin Öğretme-Öğrenme Sürecine Katılım Durumları” isimli yüksek lisans tezinde üniversite öğrencilerinin öğretme-öğrenme sürecine katılım düzeyi ve biçimleri ile katılımlarını etkileyen etmenleri belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma, 1997-1998 öğretim yılında Anadolu Üniversitesi’ne bağlı 7 fakülte ve 2 yüksekokulun 16 farklı programında öğrenim gören 431 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma için gerekli veriler bir anketle toplanmıştır. Toplanan verilerin çözümlenmesinde aritmetik ortalama, standart sapma, t testi ve tek yönlü varyans çözümlenmesinden yararlanılmıştır.

Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Üniversite öğrencileri öğretme-öğrenme sürecinde örtülü katılım davranışlarını açık katılım davranışlarından daha çok göstermektedirler.
- Katılım düzeyi düşük olan öğrencilerin düşük düzeyde katılım göstermelerinde en çok öğretim hizmetinin öğeleri ile ilgili etmenlerin etkili olduğu saptanmıştır.

- Katılım düzeyi yüksek olan öğrencilerin yüksek düzeyde katılım göstermelerinde en çok öğretme-öğrenme ortamının öğeleri ile ilgili etmenleri etkili olduğu saptanmıştır.

Araştırmanın konusuyla yakından ilişkili olduğu düşünülerek incelenen bir diğer araştırma da Gönenç'in (1998) "İlköğretim Birinci Kademe Üçüncü Sınıflarında Dönüt ve Düzeltmelerin Öğrenci Başarısına Etkisi" adlı araştırmasıdır. Yüksek lisans tezi olarak yapılan bu çalışmada, Hayat Bilgisi öğretiminde izleme testleri ve bulmaca işlemlerinin uygulanmasının öğrencilerin erişim düzeylerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini Denizli il merkezinde bulunan ilköğretim okullarının üçüncü sınıfında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 1996-1997 öğretim yılında üçüncü sınıfta öğrenim gören 82 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma biri deney, diğeri kontrol olmak üzere iki grup üzerinde "Köyü Tanıyalım" ünitesi ile gerçekleştirilmiştir. Bu ünitenin öğretiminden önce gerçekleştirilen ünite erişim testi öntest olarak verilmiştir. Gruplarda öğretim yapıldıktan sonra deney grubuna öğrenme eksiklerini saptayıp tamamlama için izleme testleri, eğlenirken öğrenme için bulmaca verilirken kontrol grubuna herhangi bir işlem yapılmamıştır. Deney ve kontrol gruplarına verilen öntest ünitenin sonunda sontest olarak tekrar verilmiştir. Öğrencilerin ön testten ve son testten aldıkları puanların istatistiksel çözümlerinde aritmetik ortalama, standart sapma ve t testi teknikleri kullanılmıştır.

Araştırma, elde edilen verilerin istatistiksel çözümlemesi sonucunda şu sonuca varılmıştır:

- Hayat Bilgisi öğretiminde dönüt-düzeltme işlemleri ve bulmacanın uygulandığı deney grubu ile uygulanmadığı kontrol grubu arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark görülmüştür.

Ders sırasında öğretmenler tarafından öğretim hizmetinin öğelerinin kullanılmasının öğrencinin başarısına etkisini araştıran bir başka araştırma da Kendirci'nin (1999) "İlköğretim 3. Sınıflarında Türkçe Öğretiminde Kullanılan Pekiştirme Değişkeninin

Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi” adlı yüksek lisans tezidir. Araştırma, pekiştireç kullanımı ile geleneksel öğretim yöntemlerinin Türkçe öğretimi üzerindeki etkilerini sınamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 1997-1998 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde Denizli ilindeki 74 üçüncü sınıf öğrencisi ve Denizli il merkezinde görevli 25 üçüncü sınıf öğretmeni katılmıştır. Araştırmada bilgi toplama aracı olarak başarı testi kullanılmıştır. Bu test, deneklere öntest ve sontest olarak uygulanmıştır. Deney grubunda ünite boyunca Türkçe dersinde pekiştireç kullanılmış, kontrol grubunda ise geleneksel öğretim yöntemleri uygulanmıştır. Ayrıca araştırmada öğretmenlerin pekiştireç kullanmaya ilişkin tutumlarını ölçmek amacıyla tutum ölçeği kullanılmıştır.

Araştırmada şu sonuçlara varılmıştır:

- Pekiştireç kullanılan grubun puanları diğer grubun puanlarından daha fazla çıkmıştır.
- Öğretmenler pekiştireç kullanmaya karşı olumlu tutum içindedirler.

İncelenen bir diğer araştırma da, Oğuz’un (1993) Fen öğretiminde ipuçları ve dönüt-düzeltilme işlemlerinin öğrencilerin erişim düzeyine etkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapmış olduğu. “Fen Öğretiminde İpuçları ve Dönüt-Düzeltilme İşlemlerinin Erişim Düzeyine Etkisi” isimli yüksek lisans tezi çalışmasıdır. Araştırma, 1992-1993 öğretim yılının ikinci yarısında Kütahya Lisesi’nin ortaokul ikinci sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Her sınıftan 23 öğrenci seçilerek 69 öğrenciden oluşan üç grup oluşturulmuştur. Birinci deney grubunda öğrencilere dönüt-düzeltilme işlemleri uygulanmış, ikinci deney grubunda birinci deney grubunda yapılan işlemlere ek olarak öğrencilere uygun ipuçları verilmiş, kontrol grubunda ise bu işlemlerin hiçbiri verilmemiştir. Verilerin toplanmasında ünite erişim testinden yararlanılmıştır. Ünite erişim testi, her üç gruba da ünitenin öğretiminden önce öntest, ünitenin öğretiminden sonra da sontest olarak uygulanmıştır. Bu test ayrıca birinci ve ikinci deney gruplarında öğrencilerin öğrenme eksiklerini saptamak amacıyla dönüt-düzeltilme işlemlerinden önce de uygulanmıştır. Araştırmanın verilerinin çözümlenmesinde tek yönlü varyans analizi ve t testi kullanılmıştır.

Araştırmada varılan sonuçlar şöyledir:

- Birinci ve ikinci deney gruplarındaki öğrencilerin erişim düzeyleri ile kontrol grubundaki öğrencilerin erişim düzeyleri arasında deney grupları lehine anlamlı bir fark bulunmuştur.
- Birinci ve ikinci deney gruplarındaki öğrencilerin erişim düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Araştırma kapsamında incelenen son araştırma, Özcan'ın (1998) "İlköğretim Okullarında Görevli Sınıf Öğretmenlerinin Pekiştirici Kullanmayla İlgili Tutumları" adlı yüksek lisans tezidir. Bu araştırmada, ilköğretim okullarında görevli sınıf öğretmenlerinin pekiştirici kullanmaya ilişkin tutumlarını incelemektedir. Araştırmanın evrenini ilköğretim okulları birinci sınıflarında görevli sınıf öğretmenleri, örneklemini ise 1997-1998 öğretim yılında Bolu il merkezine bağlı 18 ilköğretim okulunda görevli 57 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri, tutum ölçeği ile elde edilmiş ve frekans, yüzde, ortalama, standart sapma, varyans analizi ve t testinden yararlanılarak çözümlenmiştir.

Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Genel olarak öğretmenlerin pekiştirici kullanmaya karşı tutumları olumludur.
- Bayan ve erkek öğretmenlerin pekiştirici kullanmaya ilişkin tutumları arasında bayan öğretmenler lehine anlamlı bir fark olduğu dolayısıyla cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin pekiştirici kullanmaya ilişkin tutumlarında etkili olduğu saptanmıştır.
- Mesleki kıdemleri ve en son bitirdikleri okul türü farklı olan öğretmenlerin pekiştirici kullanmaya ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

İncelenen araştırma sonuçları genel olarak, öğretim hizmetini oluşturan ipuçları, katılım, pekiştirme ve dönüt-düzeltilme öğelerinin etkili biçimde kullanılmasının, öğretme-öğrenme sürecinin etkililiğini ve verimliliğini arttırdığını göstermektedir.

girecek okulların belirlenmesi için 32 okulun isimleri küçük kağıtlara yazılarak bir torbaya konmuş ve 6 okul rastgele seçilmiştir. Seçilen bu 6 okula gidilerek 4'er tane 8. sınıf rastgele seçilmiş ve seçilen bu sınıfların öğrenci listeleri okul yönetiminden alınmıştır. Böylece 6 okuldaki toplam 24 sınıfın 758 öğrencisi araştırmanın örneklem kümesini oluşturmuştur (Çizelge 1).

Çizelge 1
Araştırmanın Örneklemi

Örnekleme Alınan Öğrenci Sayısı	Anketi Yanıtlayan Öğrenci Sayısı	Değerlendirme Dışı Bırakılan Anket	Değerlendirmeye Alınan Anket
758	350	12	338

Çizelge 1'de görüldüğü gibi araştırmanın örneklemi oluşturulan 758 öğrenciden 350'si anket sorularını yanıtlamıştır. Buna göre, araştırmada örneklemin yaklaşık %46.2'sine ulaşılabilmektedir. Bunun nedeni, okullarda anketin uygulandığı tarihlerde (Mayıs ayının son haftasında) okula gelmeyen öğrenci sayısının fazla olmasıdır. Geri dönen anketlerden yanlış ve eksik doldurulmuş 12 anket değerlendirme dışı bırakılarak 338 öğrencinin anketi (%96.6) değerlendirmeye alınmıştır.

Örneklem kümesine alınan 6 okulda seçilen 4 sınıfın her birinde öğrenciler anket sorularını bir öğretmenleri için yanıtlamışlardır. Böylece, bir okulda öğrenciler anketleri Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler olmak üzere dört öğretmen grubu için yanıtlamışlardır. Buna göre 6 farklı okulda 6 Türkçe, 6 Matematik, 6 Fen Bilgisi ve 6 Sosyal Bilgiler olmak üzere toplam 24 öğretmen araştırmanın örneklem kümesi içinde yer almıştır. Öğretmenlik alanlarına göre değerlendirmeye alınan öğrenci anketlerinin sayıları Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2

Değerlendirmeye Alınan Anketlerin Öğretmenlik Alanlarına Göre Dağılımı

Öğretmenlik Alanları	S	%
Türkçe	81	24.0
Matematik	100	29.5
Fen Bilgisi	80	23.7
Sosyal Bilgiler	77	22.8
Toplam	338	100.0

Çizelge 2’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin %24’ü, araştırma anketini Türkçe öğretmenlerini, %29.5’i Matematik öğretmenlerini, %23.7’si Fen Bilgisi öğretmenlerini, %22.8’i de Sosyal Bilgiler öğretmenlerini dikkate alarak doldurmuşlardır. Bu sayılara göre anketlerin öğretmenlik alanlarına göre dağılımının dengeli olduğu söylenebilir.

3.4 Verilerin Toplanması

Araştırma için gerekli olan verilerin toplanmasında 8. sınıf öğrencilerine öğretmenlerin ipucu verme davranışlarına yönelik bir anket kullanılmıştır.

Anketin geliştirilmesinde öncelikle konuyla ilgili alanyazın taraması sonucunda öğretme-öğrenme sürecinde öğretmenlerden beklenen ipucu verme davranışları ortaya konmuştur. Ortaya çıkan bu davranışlar önermelere dönüştürülerek taslak anket hazırlanmıştır. Hazırlanan anket, tez danışmanı ve Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalından üç öğretim elemanının görüşlerine de başvurularak son şeklini almıştır. Anket 27 maddeli üçlü likert tipi ölçek biçiminde düzenlenmiştir. Anket maddelerine verilecek yanıtlar araştırma örneklemini oluşturan öğrencilerin sınıf düzeyi dikkate alınarak, maddeleri yanıtlarken daha sağlıklı karar vermelerini sağlamak için “her zaman”, “ara sıra” ve “hiçbir zaman” şeklinde düzenlenmiştir. Ankette her zaman 3 puan, ara sıra 2 puan, hiçbir zaman da 1 puan olarak değerlendirilmiştir. Hazırlanan anketler Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler olmak üzere 4 ayrı alan öğretmenine yönelik olarak düzenlenmiş ve çoğaltılmıştır.

Anketin uygulanması için Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izin (EK-2) alındıktan sonra anket 21.05.2002 – 26.05.2002 tarihleri arasında örnekleme alınan ilköğretim okullarının 8. sınıflarında araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Her okulda dört ayrı şubeye dört ayrı alan öğretmeni (Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler) için hazırlanmış anketler verilmiş ve öğrencilerden anket maddelerini, anketin başında belirtilen öğretmeni dikkate alarak yanıtlamaları istenmiştir.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

8. sınıf öğrencileri tarafından doldurulan anket formları tek tek incelenmiş, yanlış ve eksik doldurulan anketler elenerek değerlendirme dışı bırakılmıştır. Doğru biçimde doldurulan anketler numaralandırılmış ve anketlerin kapsadığı bilgiler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Anketten elde edilen verilerin bilgisayar ortamında çözümlenmesinde SPSS programından yararlanılmıştır. Verilerin yorumlanmasında şu istatistiksel işlemler kullanılmıştır:

- Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gösterme durumlarının belirlenmesinde sayı ve yüzdelerden yararlanılmıştır. Bu belirlemeyi yaparken aşağıdaki oranlar esas alınmıştır:

0 : hiçbiri

1-3 : yaklaşık hiçbiri

4-15 : çok küçük bir kesimi

16-29 : küçük bir kesimi

30-39 : yarıdan oldukça azı

40-46 : yarıdan biraz azı

47-49 : yaklaşık yarısı

50 : yarısı

51-53 : yaklaşık yarısı

54-60 : yarıdan biraz çoğu

61-70 : yarıdan oldukça çoğu

71-84 : büyük bir kesimi

85-96 : çok büyük bir kesimi

97-99 : yaklaşık tümü

100 : tümü

- Ayrıca öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gösterme durumlarının belirlenmesinde hem tüm öğretmenlerin, hem de bir alan öğretmenin, öğrencilerin yanıtlarından aldıkları toplam puanların ortalama puanları (aritmetik ortalama) da hesaplanarak, araçtan alınabilecek ortalama puanla karşılaştırılarak bir yoruma gidilmesi öngörülmüştür. Buna göre, veri toplama aracında her bir maddenin alabileceği en yüksek puanı 3, en düşük puanı 1, ortalama puanı ise 2'dir. Buna göre, gerek tüm öğretmenlerin, gerekse her bir alan öğretmenin ortalama puanları 2'nin altında ise, söz konusu davranışın gösterilme durumunun "yetersiz", 2 ve üstünde ise "yeterli" olarak yorumlanması öngörülmüştür.
- Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gerçekleştirme düzeyini belirlemek için araçtan alınabilecek en yüksek puan (81) ile en düşük puan (27) arasındaki üç düzey belirlenmiştir. Bunun için en yüksek ve en düşük puan arasındaki fark üçe bölünmüş ve elde edilen sayı en yüksek puandan çıkarılarak ve en düşük puana eklenerek elde edilen puanlar arasının "orta", bu puan aralığının altı "düşük", üstü de "yüksek" düzey olarak belirlenmiştir. Buna göre düzeylerin puan aralığı şöyledir:

63-81 = yüksek
 45-62 = orta
 27-44 = düşük
- Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gerçekleştirme düzeyinin öğretmenlik alanlarına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için F testi ve F testi sonuçlarının anlamlılığı için Tukey testi çözümlenmesi yapılmıştır. Her iki testte de anlamlılık düzeyi .05 olarak belirlenmiştir.

Dördüncü Bölüm

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını belirlemeye yönelik olarak araştırmanın üçüncü bölümünde açıklanan yöntemle çözümlenen verilerin bulguları ve bu bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

Bulgular ve yorumlar, araştırmada yanıtı aranan soruların sırası izlenerek şu başlıklar altında toplanmıştır:

- Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gösterme durumları
- Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gerçekleştirme düzeyleri
- Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gerçekleştirme düzeylerinin öğretmenlik alanlarına göre farklılığı

4.1. Öğretmenlerin İpucu Verme Davranışlarını Gösterme Durumları

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin ipucu verme davranışlarının belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada yanıtı aranan ilk soru öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını ne sıklıkta gösterdiklerinin belirlenmesidir. Bu sorunun yanıtı için önce araştırmaya katılan 338 öğrencinin veri toplama aracında yer alan 27 maddeye verdikleri yanıtların sayılarına, yüzdelerine ve ortalama puanına, daha sonra da bu yanıtların dört öğretmenlik alanına göre sayı ve yüzdelerine ve ortalama puanlarına bakılmıştır.

4.1.1. Dersin Başında Derste Yapılacakları ve Öğrencilerden Beklenenleri Açıklama

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen ilk önerme “Öğretmenimiz dersin başında o derste neler yapacağımızı ve bizden neler beklediğini açıklar.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 3’te verilmiştir.

Çizelge 3

Dersin Başında Derste Yapılacakları ve Öğrencilerden Beklenenleri Açıklama

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	36	44.4	31	38.3	14	17.3	2.27
Matematik	100	15	15.0	42	42.0	43	43.0	1.72
Fen Bilgisi	80	7	8.8	50	62.5	23	28.7	1.80
Sosyal Bilgiler	77	22	28.6	19	24.7	36	46.7	1.81
Toplam	338	80	23.7	142	42.0	116	34.3	1.89

Çizelge 3’te görüldüğü gibi, öğrencilerin yanıtlarının toplamı incelendiğinde, bu önermeye öğrencilerin %23.7’si “her zaman”, %42’si “ara sıra”, %34.3’ü “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Bu yanıtlardan, ilköğretim 8. sınıfta öğrencilerin yarısından oldukça çoğuna (%65.7) göre, Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin dersin başında derste yapılacakları ve öğrencilerden beklenenleri “her zaman” ya da “ara sıra” açıkladıkları, buna karşılık öğrencilerin yarısından oldukça azına (%34.3) göre ise, öğretmenlerin dersin başında bu tür ipucu verme davranışını hiç göstermedikleri anlaşılmaktadır. Öte yandan öğrencilerin tüm öğretmenler için verdikleri yanıtların ortalama puanı 1.89’dur. Bu puan, bu maddenin ortalama puanının (2.0) altında olduğu için genel olarak öğretmenlerin “dersin başında derste yapılacakları ve öğrencilerden beklenenleri açıklama” davranışını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin Çizelge 3’te yer alan yanıtlarına göre, öğretmenlerin “dersin başında derste yapılacakları ve öğrencilerden beklenenleri açıklama” ipucu davranışını gösterme durumlarına öğretmenlik alanlarına göre bakıldığında, ilköğretim 8. sınıfta Türkçe,

Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu davranışını gösterme durumlarında farklılıklar olduğu görülmektedir. Nitekim öğrencilerin %44.4'ü “dersin başında derste yapılacakları ve öğrencilerden beklenenleri açıklama” davranışını, Türkçe öğretmenlerinin “her zaman” gösterdiklerini belirtirlerken, bu oran Matematik öğretmenleri için %15, Fen Bilgisi öğretmenleri için de %8.8 ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için %28.6'dır. Öte yandan öğrencilerin %38.3'üne göre Türkçe öğretmenleri, %42'sine göre Matematik öğretmenleri, %62.5'ine göre Fen Bilgisi öğretmenleri ve %24.7'sine göre de Sosyal Bilgiler öğretmenleri bu ipucu verme davranışını “ara sıra” göstermektedirler. Buna karşılık, öğretmenlerin “dersin başında derste yapılacakları ve öğrencilerden beklenenleri açıklama” şeklindeki ipucu verme davranışını “hiçbir zaman” göstermedikleri görüşünde olan öğrencilerin oranı Türkçe öğretmenleri için %17.3, Matematik öğretmenleri için %43, Fen Bilgisi öğretmenleri için %28.7 ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için de %46.7'dir. Öğrencilerin yanıtlarının bu dağılımına göre, Türkçe ve Fen Bilgisi öğretmenleri Matematik ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre, “dersin başında derste yapılacakları ve öğrencilerden beklenenleri açıklama” davranışını daha sıklıkla göstermektedirler.

Öğrencilerin bu maddeye verdikleri yanıtların ortalama puanlarına bakıldığında ise, sadece Türkçe öğretmenlerinde ortalama puanın (2.27), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek, diğer öğretmenlerde ortalama puanların (1.72, 1.80 ve 1.81) ise düşük olduğu görülmektedir. Buna göre, “dersin başında derste yapılacakları ve öğrencilerden beklenenleri açıklama” şeklinde ipucu davranışını gösterme durumunun sadece Türkçe öğretmenlerinde “yeterli”, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde “yetersiz” olduğu söylenebilir.

4.1.2. Konuyla İlgili Önceki Öğrenilenleri Hatırlatma

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen ikinci önerme “Öğretmenimiz derste o konuyla ilgili önceki öğrendiklerimizi hatırlatır.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 4'te verilmiştir.

Çizelge 4
Konuyla İlgili Önceki Öğrenilenleri Hatırlatma

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	38	46.9	31	38.3	12	14.8	2.32
Matematik	100	21	21.0	41	41.0	38	38.0	1.83
Fen Bilgisi	80	2	2.5	39	48.8	39	48.7	1.53
Sosyal Bilgiler	77	4	5.2	54	70.1	19	24.7	1.80
Toplam	338	65	19.2	165	48.8	108	32.0	1.87

Çizelge 4'teki öğrenci yanıtlarının toplamına bakıldığında, bu önermeye öğrencilerin %19.2'si "her zaman", %48.8'i "ara sıra", %32'si "hiçbir zaman" yanıtını vermişlerdir. Bu yanıtlardan öğrencilerin yarıdan oldukça çoğuna (%68) göre, ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin dersin başında "konuyla ilgili önceki öğrenilenleri hatırlatma" şeklindeki ipucu verme davranışını "her zaman" ve "ara sıra" gösterdikleri; ancak öğrencilerin yarıdan oldukça azına (%32) göre de öğretmenlerin bu ipucu verme davranışını hiç göstermedikleri anlaşılmaktadır. Nitekim, öğrencilerin tüm öğretmenler için verdikleri yanıtların ortalama puanının (1.87), bu maddenin ortalama puanından (2.0) düşük olması da, öğretmenlerin bu ipucu davranışını gösterme durumlarının "yetersiz" olduğunu göstermektedir.

Öğretmenlerin "konuyla ilgili önceki öğrenilenleri hatırlatma" ipucu davranışını gösterme durumları öğretmenlik alanlarına göre incelendiğinde, öğrencilerin %46.9'una göre Türkçe öğretmenleri, %21'ine göre Matematik öğretmenleri, %2.5'ine göre Fen Bilgisi öğretmenleri, %5.2'sine göre de Sosyal Bilgiler öğretmenleri, "konuyla ilgili önceki öğrenilenleri hatırlatma" davranışını "her zaman" gösterdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin bu davranışı "ara sıra" gösterdiklerini belirten öğrencilerin oranı Türkçe öğretmenleri için %38.3, Matematik öğretmenleri için %41, Fen Bilgisi öğretmenleri için %48.8 ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için %70.1'dir. Buna karşılık öğrencilerin %14.8'i Türkçe, %38'i Matematik, %48.7'si Fen Bilgisi, %24.7'si de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu davranışı "hiç" göstermediklerini belirtmişlerdir. Öğrenci yanıtlarının bu dağılımına göre, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Matematik

ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre, “konuyla ilgili önceki öğrenilenleri hatırlatma” ipucu davranışını daha sıklıkla gösterdikleri söylenebilir.

Bu durum, ortalama puanlar yönünden incelendiğinde bu ipucu verme davranışını gösterme durumunun sadece Türkçe öğretmenlerinde “yeterli”, diğer öğretmenlerde ise “yetersiz” olduğu görülmektedir. Çünkü, öğrencilerin bu önermeye Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için ayrı ayrı verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları, sadece Türkçe öğretmenlerinde (2.32), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek, diğer öğretmenlerde ise (1.83, 1.53 ve 1.80) düşüktür.

4.1.3. Derste İşlenecek Konunun Ana Başlıklarını Tahtaya Yazma

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen üçüncü önerme olan “Öğretmenimiz dersin başında, o derste işlenecek konunun ana başlıklarını tahtaya yazar.” önermesine, öğrencilerin verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 5’te verilmiştir.

Çizelge 5

Derste İşlenecek Konunun Ana Başlıklarını Tahtaya Yazma

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	45	55.6	21	25.9	15	18.5	2.37
Matematik	100	37	37.0	27	27.0	36	36.0	2.01
Fen Bilgisi	80	11	13.8	33	41.2	36	45.0	1.68
Sosyal Bilgiler	77	3	3.9	30	39.0	44	57.1	1.46
Toplam	338	96	28.4	111	32.8	313	38.8	1.89

Çizelge 5’te görüldüğü gibi, tüm öğretmenler için bu önermeye öğrencilerin %28.4’ü “her zaman”, %32.8’i “ara sıra”, %38.8’i “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Öğrencilerin yanıtlarının bu dağılımına göre, ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, öğrencilerin yarından oldukça çoğuna göre (%61.2), “derste işlenecek konunun ana başlıklarını tahtaya yazma” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşılık yarından oldukça azına göre de (%38.8) bu ipucunu hiç vermedikleri anlaşılmaktadır. Öte yandan, öğrencilerin tüm öğretmenler için bu önermeye verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (1.89), bu maddenin

ortalama puanından (2.0) düşük olmasından da, öğretmenlerin bu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğu anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin “derste işlenecek konunun ana başlıklarını tahtaya yazma” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine bakıldığında ise, Çizelge 5’te yer alan yanıtlarına göre, öğrencilerin %55.6’sı Türkçe öğretmenlerinin, %37’si Matematik öğretmenlerinin, %13.8’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %3.9’u Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin dersin başında derste işlenecek konunun ana başlıklarını tahtaya “her zaman” yazdıklarını belirtirken; öğrencilerin %25.9’u Türkçe öğretmenlerinin, %27’si Matematik öğretmenlerinin, %13.8’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %39’u Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını “ara sıra” gösterdikleri görüşündedir. Buna karşılık, öğrencilerin %18.5’i Türkçe öğretmenlerinin, %27’si Matematik öğretmenlerinin, %41.2’si Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %39’u da Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını “hiçbir zaman” göstermediklerini belirtmişlerdir. Buradan da anlaşıldığı gibi, öğrencilere göre Türkçe ve Matematik öğretmenleri Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerine oranla derste işlenecek konunun ana başlıklarını daha sıklıkla tahtaya yazmaktadırlar.

İlköğretim 8. sınıfta öğretmenlerin “derste işlenecek konunun ana başlıklarını tahtaya yazma” ipucu davranışını gösterme durumları, öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların puan ortalamaları yönünden incelendiğinde, Türkçe ve Matematik öğretmenleri için verilen yanıtların ortalama puanlarının (2.37 ve 2.01), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek; Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle ilgili yanıtların ortalama puanlarının (1.68 ve 1.46), maddenin ortalama puanından daha düşük olduğu görülmektedir. Bu duruma göre, “derste işlenecek konunun ana başlıklarını tahtaya yazma” şeklindeki ipucu verme davranışını, Türkçe ve Matematik öğretmenleri “yeterli”, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri “yetersiz” düzeyde göstermektedirler.

4.1.4. Derste İşlenecek Konuyla İlgili Sorular Sorma

Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili olarak öğrencilerin görüşlerine başvuru dördüncü önerme “Öğretmenimiz dersin başında o derste işlenecek konuyla ilgili çeşitli sorular sorar.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 6’da verilmiştir.

Çizelge 6
Derste İşlenecek Konuyla İlgili Sorular Sorma

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	36	44.4	40	49.4	5	6.2	2.38
Matematik	100	24	24.0	55	55.0	21	21.0	2.03
Fen Bilgisi	80	7	8.8	38	47.5	35	43.7	1.65
Sosyal Bilgiler	77	23	29.9	43	55.8	11	14.3	2.16
Toplam	338	90	26.6	176	52.1	72	21.3	2.05

Çizelge 6’da verilen öğrencilerin toplam yanıtlarının dağılımına bakıldığında, öğrencilerin %26.6’sına göre, öğretmenler “derste işlenecek konuyla ilgili sorular sorma” şeklinde ipucu verme davranışını “her zaman”, %52.1’ine göre de “ara sıra” göstermektedirler. Buna karşılık öğrencilerin %21.3’ü ise, öğretmenlerin bu davranışı “hiçbir zaman” göstermediklerine işaret etmektedir. Bu durum öğrencilerin bu maddeye tüm öğretmenler için verdikleri yanıtların ortalama puanı yönünden değerlendirildiğinde, öğrencilerin yanıtlarının bu maddedeki puan ortalaması (2.05), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek olduğu için, öğretmenlerin bu ipucu davranışını gösterme durumlarının “yeterli” olduğu söylenebilir.

Çizelge 6’da yer alan öğrenci yanıtlarına göre, öğretmenlerin “derste işlenecek konuyla ilgili sorular sorma” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakılmıştır. Öğrencilerin yanıtlarından, öğrencilerin %44.4’üne göre Türkçe öğretmenleri, %24’üne göre Matematik öğretmenleri, %8.8’ine göre Fen Bilgisi öğretmenleri, %29.9’una göre Sosyal Bilgiler öğretmenleri, dersin başında derste işlenecek konuyla ilgili “her zaman” sorular sorarken; %49.4’üne göre Türkçe öğretmenleri, %55’ine göre Matematik öğretmenleri,

%47.5'ine göre Fen Bilgisi öğretmenleri ve %55.8'ine göre Sosyal Bilgiler öğretmenleri bu ipucu verme davranışını “ara sıra” göstermektedirler. Öğretmenlerin bu davranışı “hiçbir zaman” göstermediği görüşünde olan öğrencilerin oranının öğretmenlerin alanlarına göre dağılımı ise, Türkçe öğretmenleri için %6.2, Matematik öğretmenleri için %21, Fen Bilgisi öğretmenleri için %43.7 ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için %14.3'dür. Bu verilere göre, öğrenci yanıtlarından Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre derste işlenecek konuyla ilgili daha sıklıkla sorular sordukları anlaşılmıştır.

Öte yandan, öğretmenlerin “derste işlenecek konuyla ilgili sorular sorma” ipucu davranışını gösterme durumları, ortalama puanlar yönünden incelendiğinde, öğrencilerin bu maddeye Türkçe, Matematik ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (2.38, 2.03 ve 2.16), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek, buna karşılık Fen Bilgisi öğretmenleri için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (1.65) düşük olduğu görülmektedir. Bu ortalama puanlarına göre, Türkçe, Matematik ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yeterli”, Fen Bilgisi öğretmenlerinin de “yetersiz” olduğu söylenebilir.

4.1.5. Derste İşlenen Konuları Anlattırma

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen beşinci önerme “Öğretmenimiz derste işlenen konuları bize de anlattırır.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 7’de verilmiştir.

Çizelge 7

Derste İşlenen Konuları Anlattırma

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	36	44.4	29	35.8	16	19.8	2.25
Matematik	100	45	45.0	37	37.0	18	18.0	2.27
Fen Bilgisi	80	42	17.5	34	42.5	32	40.0	1.78
Sosyal Bilgiler	77	12	15.6	45	58.4	20	26.0	1.90
Toplam	338	107	31.7	145	42.9	86	25.4	2.06

Çizelge 7’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin tümü için bu önermeye öğrencilerin %31.7’si “her zaman”, %42.9’u “ara sıra”, %25.4’ü “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Bu yanıtlardan, öğrencilerin büyük bir kesimine göre (%74.6) ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “derste işlenen konuları anlattırma” şeklinde ipucu verme davranışını “her zaman” ve “ara sıra” gösterdikleri, buna karşın öğrencilerin küçük bir kesimine göre (%25.4) öğretmenlerin bu ipucunu hiç vermedikleri anlaşılmaktadır. Nitekim, bu önermeyle ilgili öğrencilerin yanıtlarının ortalama puanının (2.06), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek olması, öğretmenlerin bu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yeterli” olduğunu göstermektedir.

Öğretmenlerin “derste işlenen konuları anlattırma” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakılmıştır. Öğrencilerin Çizelge 7’de yer alan yanıtlarına göre, %44.4’ü Türkçe öğretmenlerinin, %45’i Matematik öğretmenlerinin, %17.5’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %15.6’sı Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derste işlenen konuları “her zaman” öğrencilere anlattırdıklarını belirtirken; %35.8’i Türkçe öğretmenlerinin, %37’si Matematik öğretmenlerinin, %42.5’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %58.4’ü de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını “ara sıra” gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bu davranışı öğretmenlerin “hiçbir zaman” göstermediklerini belirten öğrencilerin öğretmenlik alanlarına göre dağılımı ise, Türkçe öğretmenlerinde %19.8, Matematik öğretmenlerinde %18, Fen Bilgisi öğretmenlerinde %40 ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde de %26’dır. Bu verilerden öğrencilere göre, Türkçe ve Matematik öğretmenlerinin Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre derste işlenen konuları anlattırma davranışını daha sıklıkla gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin “derste işlenen konuları anlattırma” davranışını gösterme durumları, öğrencilerin yanıtlarının ortalama puanları yönünden incelendiğinde, Türkçe ve Matematik öğretmenlerinde ortalama puanın (2.25 ve 2.27), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde ise düşük olduğu görülmektedir. Buna göre, “derste işlenen konuları anlattırma” davranışını

gösterme durumunun Türkçe ve Matematik öğretmenleri için “yeterli”, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için ise “yetersiz” olduğu söylenebilir.

4.1.6. Derste Örnekler Verme ve Benzetmeler Yapma

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen altıncı önerme “Öğretmenimiz derste çeşitli örneklerle ve benzetmelerle konuyu daha iyi anlamamızı sağlar.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 8’de verilmiştir.

Çizelge 8

Derste Örnekler Verme ve Benzetmeler Yapma

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	46	56.8	27	33.3	8	9.9	2.47
Matematik	100	45	45.0	37	37.0	18	18.0	2.27
Fen Bilgisi	80	4	5.0	29	36.3	47	58.7	1.46
Sosyal Bilgiler	77	12	15.6	43	55.8	22	28.6	1.87
Toplam	338	107	31.7	136	40.2	95	28.1	2.04

Çizelge 8’de görüldüğü gibi bu önermeye öğrencilerin %31.7’si “her zaman”, %40.2’si “ara sıra”, %28.1’i “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Bu yanıtlardan, öğrencilerin büyük bir bölümüne (%71.9) göre, ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “derste örnekler verme ve benzetmeler yapma” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın öğrencilerin küçük bir bölümüne (%28.1) göre de, öğretmenlerin bu ipucunu hiç vermedikleri anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin “derste örnekler verme ve benzetmeler yapma” şeklindeki ipucu verme davranışını gösterme durumları, öğrencilerin yanıtlarının ortalama puanlar yönünden incelendiğinde, öğrencilerin bu maddeden aldıkları ortalama puanın (2.04), bu maddenin puan ortalamasından (2.0) yüksek olması nedeniyle, öğretmenlerin bu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yeterli” olduğu söylenebilir.

Çizelge 8’de yer alan öğrenci yanıtlarına göre, öğretmenlerin “derste örnekler verme ve benzetmeler yapma” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına

göre değişiklik gösterip göstermediğine bakıldığında; öğrencilerin %56.8'i Türkçe öğretmenlerinin, %45'i Matematik öğretmenlerinin, %5'i Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %15.6'sı Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, "her zaman" derste çeşitli örnekler ve benzetmelerle öğrencilerin konuyu daha iyi anlamalarını sağladıklarını belirtirlerken; %33.3'ü Türkçe öğretmenlerinin, %37'si Matematik öğretmenlerinin, %36.3'ü Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %55.8'i Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını "ara sıra" gösterdiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilere göre bu davranışı "hiçbir zaman" göstermeyen öğretmenlerin alanlarına göre dağılımı ise, Türkçe öğretmenleri için %9.9, Matematik öğretmenleri için %18, Fen Bilgisi öğretmenleri için %58.7 ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için de %28.6'dır. Öğrencilerin bu görüşlerine dayanılarak, Türkçe ve Matematik öğretmenlerinin Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre derste daha sıklıkla örnekler verip benzetmeler yaptıkları söylenebilir.

Bu durum ortalama puanlar yönünden incelendiğinde de, öğrencilerin Türkçe ve Matematik öğretmenleriyle ilgili yanıtlarının aritmetik ortalamalarının (2.47 ve 2.27) bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek; Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle ilgili yanıtların aritmetik ortalamalarının (1.46 ve 1.87) maddenin ortalama puanından düşük olduğu görülmektedir. Buna göre, Türkçe ve Matematik öğretmenlerinin, derste işlenen konuların öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla konuyla ilgili çeşitli örnekler verme ve benzetmeler yapma davranışını gösterme durumlarının "yeterli", buna karşılık Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin aynı davranışı gösterme durumlarının "yetersiz" olduğu söylenebilir.

4.1.7. Yeni Öğrenilenlerle Eski Öğrenilenleri İlişkilendirme

Öğretme-öğrenme sürecinde öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili olarak öğrencilerin görüşlerine sunulan yedinci önerme "Öğretmenimiz yeni öğrendiklerimiz ile önceki öğrendiklerimizi ilişkilendirmemize yardımcı olur." önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 9'da verilmiştir.

Çizelge 9
Yeni Öğrenilenlerle Eski Öğrenilenleri İlişkilendirme

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	38	46.9	29	35.8	14	17.3	2.30
Matematik	100	28	28.0	46	46.0	26	26.0	2.02
Fen Bilgisi	80	14	17.5	43	53.8	23	28.7	1.89
Sosyal Bilgiler	77	36	46.7	30	39.0	11	14.3	2.32
Toplam	338	116	34.3	148	43.8	74	21.9	2.12

Çizelge 9’da görüldüğü gibi bu önermeye öğrencilerin %34.3’ü “her zaman”, %43.8’i “ara sıra”, %21.9’u “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Bu yanıtlardan öğrencilerin büyük bir kesimine (%78.1) göre, ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin “yeni öğrenilenlerle eski öğrenilenleri ilişkilendirme” şeklindeki ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın öğrencilerin küçük bir kesimine (%21.9) göre de öğretmenlerin bu davranışı hiç göstermedikleri anlaşılmaktadır. Nitekim bu duruma ortalama puan yönünden bakıldığında, tüm öğretmenler için ortalama puan (2.12), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek olduğu için, öğretmenlerin bu ipucu davranışını gösterme durumlarının “yeterli” olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin “yeni öğrenilenlerle eski öğrenilenleri ilişkilendirme” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine bakıldığında, Çizelge 9’da yer alan öğrenci yanıtlarına göre, öğrencilerin %46.9’u Türkçe öğretmenlerinin, %28’i Matematik öğretmenlerinin, %17.5’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %46.7’si Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yeni öğrenilenler ile eski öğrenilenleri “her zaman” ilişkilendirmelerine yardımcı olduklarını söylerlerken; öğrencilerin %35.8’i Türkçe öğretmenlerinin, %46’sı Matematik öğretmenlerinin, %53.8’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %39’u da Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını “ara sıra” gösterdiklerini açıklamışlardır. Öğretmenlerinin bu davranışı “hiçbir zaman” göstermediği görüşünde olan öğrencilerin öğretmenlik alanlarına göre dağılımı ise, Türkçe öğretmenleri için %17.3, Matematik öğretmenleri

için %26, Fen Bilgisi öğretmenleri için %28.7 ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için de %14.3'dür. Öğrencilerin yanıtlarının bu dağılımından, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre “yeni öğrenilenlerle eski öğrenilenleri ilişkilendirme” şeklindeki ipucu davranışını daha sıklıkla verdikleri anlaşılmaktadır.

İlköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerinde “yeni öğrenilenlerle eski öğrenilenleri ilişkilendirme” davranışını gösterme durumları ortalama puanlara bakılarak değerlendirilecek olursa, öğrencilerin Türkçe, Matematik ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamalarının (2.30, 2.02 ve 2.32), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek olması, bu öğretmenlerin söz konusu ipucu verme davranışını “yeterli” düzeyde gösterdiklerine; buna karşılık öğrencilerin Fen Bilgisi öğretmenleri için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (1.89), bu maddenin ortalama puanından düşük olması ise, Fen Bilgisi öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğuna işaret etmektedir.

4.1.8. Konuları Tahtaya Çizerek Açıklama

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen sekizinci önerme “Öğretmenimiz derste bazı konuları tahtaya resim, şekil, grafik vb. çizerek açıklar.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 10'da verilmiştir.

Çizelge 10

Konuları Tahtaya Çizerek Açıklama

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	13	16.0	37	45.7	31	38.3	1.78
Matematik	100	11	11.0	33	33.0	56	56.0	1.55
Fen Bilgisi	80	9	11.3	30	37.5	41	51.2	1.60
Sosyal Bilgiler	77	34	44.2	37	48.0	6	7.8	2.36
Toplam	338	67	19.8	137	40.5	134	39.7	1.80

Çizelge 10’da görüldüğü gibi bu önermeye öğrencilerin %19.8’i “her zaman”, %40.5’i “ara sıra”, %39.7’si “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Bu yanıtlardan, öğrencilerin büyük bir kesimine (%60.3) göre, ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “konuları tahtaya çizerek açıklama” şeklinde ipucu verme davranışını “her zaman” ve “ara sıra” gösterdikleri, buna karşın yarısından oldukça azına (%39.7) göre de, öğretmenlerin bu ipucunu hiç vermedikleri anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin bu davranışı gösterme durumları, ortalama puan yönünden incelendiğinde de, öğrencilerin tüm öğretmenler için bu maddeye verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (1.80), bu maddenin ortalama puanından küçük olduğundan, öğretmenlerin “konuları tahtaya çizerek açıklama” şeklindeki ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin “konuları tahtaya çizerek açıklama” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakıldığında, öğrencilerin Çizelge 10’da yer alan yanıtlarına göre, öğrencilerin %16’sı Türkçe öğretmenlerinin, %11’i Matematik öğretmenlerinin, %11.3’ü Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %44.2’si Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, derste bazı konuları “her zaman” tahtaya resim, şekil, grafik vb. çizerek açıkladıklarını; %45.7’si Türkçe öğretmenlerinin, %33’ü Matematik öğretmenlerinin, %37.5’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %48’i Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını “ara sıra” gösterdiklerini bildirmişlerdir. Öğretmenlerin bu davranışı “hiçbir zaman” göstermedikleri görüşünde olan öğrencilerin oranı ise, Türkçe öğretmenleri için %38.3, Matematik öğretmenleri için %56, Fen Bilgisi öğretmenleri için %51.2 ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için de %7.8 şeklindedir. Bu verilerden, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre derste konuları daha sıklıkla tahtaya çizerek açıkladıkları anlaşılmaktadır.

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algılarına göre, Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerinde “konuları tahtaya çizerek açıklama” davranışını gösterme durumları ortalama puanlar yönünden incelendiğinde, öğrencilerin sadece Sosyal Bilgiler öğretmenleri için verdikleri yanıtlarının aritmetik ortalamasının (2.36), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek olduğu; diğer öğretmenlerde

(1.78 , 1.55 ve 1.60) ise düşük olduğu görülmektedir. Bu puanlardan “konuları tahtaya çizerek açıklama” şeklindeki ipucu verme davranışını gösterme durumunun Sosyal Bilgiler öğretmenleri için “yeterli”, Türkçe, Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenleri için ise “yetersiz” olduğu anlaşılmaktadır.

4.1.9. Derste Araç-Gereç Kullanma

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili görüşleri sorulan dokuzuncu önerme “Öğretmenimiz derste gerektiğinde konuya uygun çeşitli araç-gereçler kullanır.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 11’de verilmiştir.

Çizelge 11

Derste Araç-Gereç Kullanma

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	38	46.9	29	35.8	14	17.3	2.30
Matematik	100	12	12.0	31	31.0	57	57.0	1.55
Fen Bilgisi	80	15	18.7	44	55.0	21	26.3	1.93
Sosyal Bilgiler	77	38	49.4	35	45.4	4	5.2	2.44
Toplam	338	103	30.5	139	41.1	96	28.4	2.02

Çizelge 11’de görüldüğü gibi, bu önermeye öğrencilerin %30.5’i “her zaman”, %41.1’i “ara sıra”, %28.4’ü “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Öğrencilerin bu yanıtlarından öğrencilerin büyük bir kesimine (%71.6) göre, ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “derste araç-gereç kullanma” şeklinde ipucu verme davranışını “her zaman” ya da “ara sıra” gösterdikleri, buna karşın küçük bir kesimine göre de (%28.4) öğretmenlerin bu ipucunu hiç vermedikleri anlaşılmaktadır. Nitekim öğrencilerin tüm öğretmenler için verdikleri yanıtların ortalama puanının (2.02), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek olması da için öğretmenlerin bu ipucu davranışını gösterme durumlarının “yeterli” olduğunu göstermektedir.

Öğretmenlerin “derste araç-gereç kullanma” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakıldığında;

öğrencilerin Çizelge 11’de yer alan yanıtlarına göre, öğrencilerin %46.9’u Türkçe öğretmenlerinin, %12’si Matematik öğretmenlerinin, %18.7’si Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %49.4’ü Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, derste gerektiğinde konuya uygun araç-gereçleri “her zaman”; %25.8’i Türkçe öğretmenlerinin, %31’i Matematik öğretmenlerinin, %55’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %45.4’ü Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bir ipucu olarak konuya uygun araç-gereçleri “ara sıra” kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilere göre bu davranışı “hiçbir zaman” göstermeyen öğretmenlerin oranı ise, Türkçe öğretmenlerinde %17.3, Matematik öğretmenlerinde %57, Fen Bilgisi öğretmenlerinde %26.3 ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde %5.2’dir. Bu verilere göre öğrenciler, “derste araç-gereç kullanma” davranışını Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre daha sıklıkla yaptıkları görüşündedirler.

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algılarına göre, Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin “derste gerektiğinde konuya uygun çeşitli araç-gereç kullanma” davranışını gösterme durumlarına, öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları yönünden bakıldığında, öğrencilerin Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamalarının (2.30 ve 2.44), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek, buna karşılık Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerindeki aritmetik ortalamaların (1.55 ve 1.93) ortalama puanından düşük olduğu görülmektedir. Bu verilere göre, derste araç-gereç kullanarak ipucu verme davranışını Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri “yeterli” düzeyde gösterirken, bu davranışı gösterme durumunun Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerinde “yetersiz” olduğu söylenebilir.

4.1.10. Konuyla İlgili Sözcükleri, Kavramları, Tanımları ve Tümceleri Tahtaya Yazma

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen onuncu önerme “Öğretmenimiz derste işlenen konuyla ilgili önemli sözcükleri, kavramları, tanımları ve tümceleri tahtaya yazar.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 12’de verilmiştir.

Çizelge 12

Konuyla İlgili Sözcükleri, Kavramları, Tanımları ve Tümceleri Tahtaya Yazma

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	29	35.8	39	48.2	13	16.0	2.20
Matematik	100	28	28.0	42	42.0	30	30.0	1.98
Fen Bilgisi	80	13	16.3	31	38.7	36	45.0	1.71
Sosyal Bilgiler	77	11	14.3	54	70.1	12	15.6	1.99
Toplam	338	81	24.0	166	49.1	91	26.9	1.97

Çizelge 12’de görüldüğü gibi bu önermeye öğrencilerin %24’ü “her zaman”, %49.1’i “ara sıra”, %26.9’u “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Öğrencilerin bu yanıtlarından büyük bir kesimine göre (%73.1), ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “konuyla ilgili sözcükleri, kavramları, tanımları ve tümceleri tahtaya yazma” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın küçük bir kesimine göre ise (%26.9) bu ipucunu hiç vermedikleri anlaşılmaktadır. Öte yandan, öğrencilerin bu önermeyle ilgili olarak tüm öğretmenleri için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (1.97), bu maddenin ortalama puanından (2.0) küçük olması, öğretmenlerin bu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğuna işaret etmektedir.

Öğretmenlerin “konuyla ilgili sözcükleri, kavramları, tanımları ve tümceleri tahtaya yazma” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakıldığında, öğrencilerin Çizelge 12’de yer alan yanıtlarına göre, %35.8’i Türkçe öğretmenlerinin, %28’i Matematik öğretmenlerinin, %16.3’ü Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %14.3’ü Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derste işlenen konuyla ilgili önemli sözcükleri, kavramları, tanımları ve tümceleri tahtaya “her zaman” yazdıklarını belirtirlerken; %48.2’si Türkçe öğretmenlerinin, %42’si Matematik öğretmenlerinin, %38.7’si Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %70.1’i Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını “ara sıra” gösterdiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bu davranışı “hiçbir zaman” göstermedikleri görüşünde olan öğrencilerin oranı ise, Türkçe öğretmenleri için %16, Matematik öğretmenleri için %30, Fen Bilgisi öğretmenleri için %45 ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için de %15.6’dır. Bu durumda,

öğrencilere göre Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre konuyla ilgili sözcükleri, kavramları, tanımları ve tümceleri daha sıklıkla tahtaya yazdıkları anlaşılmaktadır.

Bu duruma ortalama puanlar yönünden bakıldığında da, sadece öğrencilerin Türkçe öğretmenleri için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (2.20), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek, diğer öğretmenler için ise düşük olduğu görülmektedir. Buna göre, Türkçe öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yeterli”, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ise “yetersiz” olduğu anlaşılmaktadır.

4.1.11. Bazı Sözcükleri ve Tümceleri Farklı Ses Tonuyla Söyleme

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen on birinci önerme “Öğretmenimiz ders sırasında bazı sözcükleri ve tümceleri farklı ses tonuyla söyler.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 13’te verilmiştir.

Çizelge 13
Bazı Sözcükleri ve Tümceleri Farklı Ses Tonuyla Söyleme

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	41	50.6	32	39.5	8	9.9	2.41
Matematik	100	40	40.0	31	31.0	29	29.0	2.11
Fen Bilgisi	80	23	28.8	31	38.7	26	32.5	1.96
Sosyal Bilgiler	77	44	57.1	26	33.8	7	9.1	2.48
Toplam	338	148	43.8	120	35.5	70	20.7	2.23

Çizelge 13’te görüldüğü gibi bu önermeye öğrencilerin %43.8’i “her zaman”, %35.5’i “ara sıra”, %20.7’si “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Bu yanıtlarından öğrencilerin büyük bir kesiminin (%79.3) ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “bazı sözcükleri ve tümceleri farklı ses tonuyla söyleme” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın öğrencilerin küçük bir kesimine göre de (%20.7) öğretmenlerin bu ipucunu hiç

vermedikleri anlaşılmaktadır. Nitekim öğrencilerin tüm öğretmenler için verdikleri yanıtların ortalama puanının (2.23), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek olması, öğretmenlerin bu ipucu davranışını “yeterli” düzeyde gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin Çizelge 13’te yer alan yanıtlarına göre, öğretmenlerin “bazı sözcükleri ve tümceleri farklı ses tonuyla söyleme” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakıldığında; öğrencilerin %50.6’sı Türkçe öğretmenlerinin, %40’ı Matematik öğretmenlerinin, %28.8’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %57.1’i Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, ders sırasında bazı sözcükleri ve tümceleri “her zaman” farklı ses tonuyla söylediklerini belirtirlerken; %39.5’i Türkçe öğretmenlerinin, %31’i Matematik öğretmenlerinin, %38.7’si Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %33.8’i Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını “ara sıra” göstermekte olduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerinin bu davranışı “hiçbir zaman” göstermediğini düşünen öğrencilerin oranı ise, Türkçe öğretmenlerinde %9.9, Matematik öğretmenlerinde %29, Fen Bilgisi öğretmenlerinde %32.5 ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde de %9.1’dir. Öğrencilerin bu yanıtlarına göre, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre bazı sözcükleri ve tümceleri daha sıklıkla farklı ses tonuyla söylemektedirler.

Öğretmenlerin bu ipucu verme davranışını gösterme durumları, öğrencilerin bu önermeye her bir öğretmen için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları yönünden incelendiğinde, Türkçe, Matematik ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde aritmetik ortalamaların (2.41, 2.11 ve 2.48) bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek, Fen Bilgisi öğretmenlerinde (1.96) ise düşük olduğu görülmektedir. Bu verilerden de, derste “bazı sözcükleri ve tümceleri farklı ses tonuyla söyleme” davranışını gösterme durumunun Türkçe, Matematik ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için “yeterli”, Fen Bilgisi öğretmenleri için ise “yetersiz” olduğu anlaşılmaktadır.

4.1.12. Önemli Bilgileri Tekrar Etme

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen on ikinci önerme “Öğretmenimiz ders sırasında işlenen konuyla ilgili önemli bilgileri birkaç kez tekrar eder.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 14’te verilmiştir.

Çizelge 14

Önemli Bilgileri Tekrar Etme

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	55	68.0	24	29.5	2	2.5	2.65
Matematik	100	14	14.0	40	40.0	46	46.0	1.68
Fen Bilgisi	80	10	12.5	29	36.3	41	51.2	1.61
Sosyal Bilgiler	77	21	27.3	33	42.9	23	29.8	1.97
Toplam	338	100	29.6	126	37.3	112	33.1	1.96

Çizelge 14’te görüldüğü gibi bu önermeye öğrencilerin %29.6’sı “her zaman”, %37.3’ü “ara sıra”, %33.1’i “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Bu yanıtlardan öğrencilerin yarısından oldukça çoğuna (%66.9) göre, ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “önemli bilgileri tekrar etme” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın öğrencilerin yarısından oldukça azına (%33.1) göre de öğretmenlerin bu ipucunu hiç vermedikleri anlaşılmaktadır.

İlköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerini yürüten öğretmenlerin derslerinde “önemli bilgileri tekrar etme” davranışını gösterme durumları, öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların aritmetik ortalaması yönünden incelendiğinde de, öğrencilerin yanıtlarının puan ortalamasının (1.96) bu maddenin ortalama puanından (2.0) düşük olduğu, dolayısıyla öğretmenlerin bu ipucu davranışını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğu görülmektedir.

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algularına göre, öğretmenlerin “önemli bilgileri tekrar etme” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik

gösterip göstermediğine de bakılmıştır. Öğrencilerin Çizelge 14'teki yanıtlarına göre, %68'i Türkçe öğretmenlerinin, %14'ü Matematik öğretmenlerinin, %12.5'i Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %27.3'ü Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, ders sırasında işlenen konuyla ilgili önemli bilgileri "her zaman" birkaç kez tekrar ettiklerini; %29.5'i Türkçe öğretmenlerinin, %40'ı Matematik öğretmenlerinin, %36.3'ü Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %42.9'u Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını "ara sıra" gösterdiklerini belirtmişlerdir. Buna karşılık, öğrencilerin %2.5'ine göre Türkçe öğretmenleri, %46'sına göre Matematik öğretmenleri, %51.2'sine göre Fen Bilgisi öğretmenleri ve %29.8'ine göre de Sosyal Bilgiler öğretmenleri söz konusu ipucu verme davranışını "hiçbir zaman" göstermemektedirler. Öğrencilerin bu yanıtlarından, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre derste önemli bilgileri daha sıklıkla tekrar ettikleri anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin "derste önemli bilgileri tekrar etme" davranışını gösterme durumları, öğrencilerin bu önermeye her bir öğretmen için verdikleri yanıtların puan ortalamaları yönünden değerlendirildiğinde, öğrencilerin Türkçe öğretmenleri için verdikleri yanıtların puan ortalamasının (2.65), bu maddenin ortalama puanından yüksek, diğer öğretmenlerde ise ortalama puanların (1.68, 1.61. ve 1.67), maddenin ortalama puanından düşük olduğundan, sadece Türkçe öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını "yeterli" düzeyde gösterdikleri, buna karşın Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu davranışı gösterme durumlarının "yetersiz" olduğu söylenebilir.

4.1.13. Önemli Bilgileri Not Aldırma

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen on üçüncü önerme "Öğretmenimiz ders sırasında konuyla ilgili not almamıza fırsat tanır." önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 15'te verilmiştir.

Çizelge 15
Önemli Bilgileri Not Aldırma

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	50	61.7	21	25.9	10	12.4	2.49
Matematik	100	9	9.0	26	26.0	65	65.0	1.44
Fen Bilgisi	80	6	7.5	16	20.0	58	72.5	1.35
Sosyal Bilgiler	77	6	7.8	38	49.3	33	42.9	1.65
Toplam	338	71	21.0	101	29.9	166	49.1	1.72

Çizelge 15'te görüldüğü gibi bu önermeye öğrencilerin %21'i "her zaman", %29.9'u "ara sıra", %49.1'i "hiçbir zaman" yanıtını vermişlerdir. Bu yanıtlardan, öğrencilerin yaklaşık yarısının (%50.9) ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, "önemli bilgileri not aldırma" şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın yine yaklaşık yarısının (%49.1) da öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını hiç göstermedikleri görüşünde oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum öğrencilerin ortalama puanları yönünden de incelendiğinde, öğrencilerin tüm öğretmenleri için bu önermeye verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (1.72) bu maddenin ortalama puanından (2.0) düşük olması nedeniyle, öğretmenlerin bu ipucu davranışını gösterme durumlarının "yetersiz" olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin "önemli bilgileri not aldırma" ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakıldığında ise; öğrencilerin Çizelge 15'te yer alan yanıtlarına göre, %61.7'si Türkçe öğretmenlerinin, %9'u Matematik öğretmenlerinin, %7.5'i Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %7.8'i Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, ders sırasında konuyla ilgili önemli bilgilerin not alınmasına "her zaman" fırsat tanıdıklarını belirtirlerken; yine öğrencilerin %25.9'u Türkçe öğretmenlerinin, %26'sı Matematik öğretmenlerinin, %20'si Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %49.3'ü Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını "ara sıra" gösterdiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerinin bu davranışı "hiçbir zaman" göstermediğini düşünen öğrencilerin oranı ise, Türkçe öğretmenleri için %12.4,

Matematik öğretmenleri için %65, Fen Bilgisi öğretmenleri için %72.5 ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için de %42.9'dur. Öğrencilerin verdikleri bu yanıtlardan Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre önemli bilgileri daha sıklıkla not aldıkları anlaşılmaktadır.

Öte yandan, öğrencilerin Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için bu önermeye verdikleri yanıtların aritmetik ortalamalarının (1.44, 1.35 ve 1.65) bu maddenin ortalama puanından düşük olması da, “ders sırasında önemli bilgileri not aldırma” davranışını gösterme durumunun Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde “yetersiz” olduğunu, buna karşılık bu davranışı gösterme durumunun sadece Türkçe öğretmenlerinde “yeterli” olduğunu göstermektedir.

4.1.14. Demek İstenenleri Kolaylıkla Anlatma

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen on dördüncü önerme “Öğretmenimizin ders sırasında ne demek istediğini kolaylıkla anlatır.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 16'da verilmiştir.

Çizelge 16
Demek İstenenleri Kolaylıkla Anlatma

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	33	40.7	40	49.4	8	9.9	2.31
Matematik	100	19	19.0	41	41.0	40	40.0	1.79
Fen Bilgisi	80	10	12.5	43	53.8	27	33.7	1.79
Sosyal Bilgiler	77	9	11.7	46	59.7	22	28.6	1.83
Toplam	338	71	21.0	170	50.3	97	28.7	2.55

Çizelge 16'da görüldüğü gibi bu önermeye öğrencilerin %21'i “her zaman”, %50.3'ü “ara sıra”, %28.7'si “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Öğrencilerin bu yanıtlarına göre, büyük bir kesimi (%71.3) ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “demek istenenleri kolaylıkla anlatma” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın öğrencilerin küçük bir

kesimi de (%28.7) öğretmenlerinin bu ipucunu hiç vermedikleri görüşündedirler. Nitekim öğrencilerin bu önermeye tüm öğretmenleri için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (2.55), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek olması da öğretmenlerin bu ipucu davranışını gösterme durumlarının “yeterli” olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin Çizelge 16’da yer alan yanıtlarına göre, öğretmenlerin “demek istenenleri kolaylıkla anlatma” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakılmıştır. Buna göre, öğrencilerin %40.7’si Türkçe öğretmenlerinin, %19’u Matematik öğretmenlerinin, %12.5’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %11.7’si Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, ders sırasında ne demek istediklerini “her zaman” kolaylıkla anlattıkları görüşünde iken; %49.4’ü Türkçe öğretmenlerinin, %41’i Matematik öğretmenlerinin, %53.8’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %59.7’si Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını “ara sıra” gösterdikleri görüşündedirler. Öte yandan öğrencilerin %9.9’u Türkçe öğretmenlerinin, %40’ı Matematik öğretmenlerinin, %33.7’si Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %28.6’sı da Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu davranışı hiç göstermedikleri görüşündedirler. Öğrencilerin bu görüşlerine göre, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre derste demek istenilenleri daha kolaylıkla anlattıkları anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin “demek istenilenleri kolaylıkla anlatma” şeklindeki ipucu verme davranışını gösterme durumlarına, öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları yönünden bakıldığında, sadece Türkçe öğretmenlerinde aritmetik ortalamalarının (2.31), bu maddenin ortalama puanından (2.0) daha yüksek, diğer öğretmenlerde ise düşük olması, Türkçe öğretmenlerinin söz konusu ipucu verme davranışını “yeterli” düzeyde gösterdikleri, buna karşılık Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ise bu davranışı gösterme durumlarının “yetersiz” olduğu görülmektedir.

4.1.15. İşlenecek Konuya Önceden Hazırlatma

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili olarak görüşleri sorulan on beşinci önerme “Öğretmenimizin derste işlenecek konuya önceden hazırlanıp gelmemizi ister” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 17’de verilmiştir.

Çizelge 17
İşlenecek Konuya Önceden Hazırlatma

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	58	71.6	17	21.0	6	7.4	2.64
Matematik	100	21	21.0	36	36.0	43	43.0	1.78
Fen Bilgisi	80	16	20.0	23	28.8	41	51.2	1.69
Sosyal Bilgiler	77	2	2.6	27	35.1	48	62.3	1.40
Toplam	338	97	28.7	103	30.5	138	40.8	1.88

Çizelge 17’de görüldüğü gibi bu önermeye öğrencilerin %28.7’si “her zaman”, %30.5’i “ara sıra”, %40.8’i “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Öğrencilerin bu yanıtlarından, öğrencilerin yarısından biraz çoğuna (%59.2) göre, ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “işlenecek konuya önceden hazırlatma” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın yine öğrencilerin yarısından biraz azına (%40.8) göre de, öğretmenlerin bu ipucunu hiç vermedikleri anlaşılmaktadır. Nitekim öğrencilerin bu önermeye tüm öğretmenleri için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (1.88), bu maddenin ortalama puanından düşük olması da, genel olarak öğretmenlerin bu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğunun bir göstergesidir.

Öğretmenlerin “işlenecek konuya önceden hazırlatma” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakıldığında; öğrencilerin Çizelge 17’de yer alan yanıtlarından, %71.6’sının Türkçe öğretmenleri için, %21’inin Matematik öğretmenleri için, %20’sinin Fen Bilgisi öğretmenleri için, %2.6’sının da Sosyal Bilgiler öğretmenleri için, derste işlenecek konuya önceden hazırlanıp gelmesini “her zaman” istedikleri görüşünde oldukları;

yine öğrencilerin %21'inin Türkçe öğretmenleri için, %36'sının Matematik öğretmenleri için, %28.8'inin Fen Bilgisi öğretmenleri için ve %35.1'inin de Sosyal Bilgiler öğretmenleri için bu ipucu verme davranışını "ara sıra" gösterdikleri görüşünde oldukları anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin bu davranışı "hiçbir zaman" göstermediklerini belirten öğrencilerin öğretmenlik alanlarına göre dağılımı ise, Türkçe öğretmenlerinde %7.4, Matematik öğretmenlerinde %43, Fen Bilgisi öğretmenlerinde %51.2 ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde de %62.3'dür. Öğrencilerin bu görüşlerine göre, Türkçe ve Matematik öğretmenleri Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre daha sıklıkla öğrencilerden işlenecek konuya önceden hazırlanıp gelmelerini istemektedirler.

Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının, sadece Türkçe öğretmenlerinde (2.64) bu maddenin ortalama puanından yüksek, diğer öğretmenlerde (1.78, 1.69 ve 1.40) düşük olmasına göre ve bu ipucu verme davranışını gösterme durumunun Türkçe öğretmenlerinde "yeterli", Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde ise "yetersiz" olduğu söylenebilir.

4.1.16. Konuyla İlgili Sorular Sorma

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen on altıncı önerme "Öğretmenimiz ders sırasında bize konuyla ilgili sorular sorar." önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 18'de verilmiştir.

Çizelge 18
Konuyla İlgili Sorular Sorma

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	45	55.6	34	42.0	2	2.4	2.53
Matematik	100	13	13.0	32	32.0	55	55.0	1.58
Fen Bilgisi	80	3	3.8	39	48.7	38	47.5	1.56
Sosyal Bilgiler	77	9	11.7	51	66.2	17	22.1	1.90
Toplam	338	70	20.7	156	46.2	112	33.1	1.88

Çizelge 18’de görüldüğü gibi bu önermeye öğrencilerin %20.7’si “her zaman”, %46.2’si “ara sıra”, %33.1’i “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Öğrencilerin bu yanıtlarından öğrencilerin yarısından oldukça çoğunun (%66.9) görüşüne göre, ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “konuyla ilgili sorular sorma” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın öğrencilerin yarısından oldukça azının (%33.1) görüşüne göre de bu ipucunu hiç vermedikleri anlaşılmaktadır. Öte yandan, öğrencilerin bu önermeye tüm öğretmenler için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (1.88), bu maddenin ortalama puanından (2.0) düşük olması, öğretmenlerin söz konusu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğunu ortaya koymaktadır.

Öğretmenlerin “konuyla ilgili sorular sorma” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakılmıştır. Öğrencilerin Çizelge 18’de yer alan yanıtlarına göre, öğrencilerin %55.6’sı Türkçe öğretmenlerinin, %13’ü Matematik öğretmenlerinin, %3.8’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %11.7’si Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ders sırasında konuyla ilgili “her zaman” sorular sordukları yönünde görüş belirtirken; %42’si Türkçe öğretmenlerinin, %32’si Matematik öğretmenlerinin, %48.7’si Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %66.2’si Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını “ara sıra” gösterdikleri yönünde görüşlerini belirtmişlerdir. Bu davranışı öğretmenlerin “hiçbir zaman” göstermediklerini belirten öğrencilerin oranının öğretmenlik alanlarına göre dağılımı ise, Türkçe öğretmenlerinde %2.4, Matematik öğretmenlerinde %55, Fen Bilgisi öğretmenlerinde %47.5 ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde de %22.1’dir. Öğrencilerin verdikleri yanıtlardan, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre derste konuyla ilgili daha sıklıkla sorular sordukları anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin “konuyla ilgili sorular sorma” şeklindeki ipucu verme davranışını gösterme durumları öğrencilerin bu önermeye Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları yönünden incelendiğinde, Türkçe öğretmenlerinde aritmetik ortalamasının (2.53) bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek, diğer öğretmenlerde ise aritmetik ortalamaların (1.58,

1.56 ve 1.90) bu maddenin ortalama puanından düşük olduğu gör÷lmektedir. Buna göre söz konusu ipucu verme davranışını sadece Türkçe öğretmenlerinin “yeterli” düzeyde gösterdikleri, buna karşılık Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde ise bu davranışın gösterme durumlarının “yetersiz” olduğu söylenebilir.

4.1.17. Öğrenciye Örnek Verdirme ve Açıklama Yaptırma

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen on yedinci önerme “Öğretmenimiz ders sırasında bizden örnek vermemizi ya da açıklama yapmamızı ister.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 19’da verilmiştir.

Çizelge 19

Öğrenciye Örnek Verdirme ve Açıklama Yaptırma

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	40	49.4	30	37.0	11	13.6	2.39
Matematik	100	31	31.0	52	52.0	17	17.0	2.14
Fen Bilgisi	80	6	7.5	39	48.8	35	43.7	1.64
Sosyal Bilgiler	77	18	23.4	40	51.9	19	24.7	1.99
Toplam	338	95	28.1	161	47.6	82	24.3	2.04

Çizelge 19’da gör÷ldüğü gibi bu önermeye öğrencilerin %28.1’i “her zaman”, %47.6’sı “ara sıra”, %24.3’ü “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Bu yanıtlarından, öğrencilerin büyük bir kesimine göre (%75.6), ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “öğrenciye örnek verdirme ve açıklama yaptırma” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın öğrencilerin küçük bir kesimine göre (%24.3) de öğretmenlerin bu ipucunu hiç vermedikleri anlaşılmaktadır. Nitekim, öğrencilerin bu önermeye tüm öğretmenler için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (2.04), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek olması da, öğretmenlerin bu ipucu davranışını gösterme durumlarının “yeterli” olduğunu göstermektedir.

Öğretmenlerin “öğrenciye örnek verme ve açıklama yaptırma” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakıldığında; Çizelge 19’da yer alan yanıtlara göre, öğrencilerin %49.4’ü Türkçe öğretmenlerinin, %31’i Matematik öğretmenlerinin, %7.5’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %23.4’ü Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, ders sırasında öğrencilerden örnek verilmesini ve açıklama yapılmasını “her zaman” istedikleri görüşünderken; yine öğrencilerin %37’si Türkçe öğretmenlerinin, %52’si Matematik öğretmenlerinin, %48.8’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %51.9’u Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını “ara sıra” gösterdikleri görüşündedirler. Öğretmenlerin bu davranışı “hiçbir zaman” göstermedikleri görüşünde olan öğrencilerin oranı ise, Türkçe öğretmenlerinde %13.6, Matematik öğretmenlerinde %17, Fen Bilgisi öğretmenlerinde %43.7 Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde de %24.7’dir. Öğrencilerin verdikleri yanıtların bu dağılımından, Türkçe ve Matematik öğretmenlerinin Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre derste öğrenciye “örnek verme ve açıklama yapma” şeklindeki ipucu verme davranışını daha sıklıkla yaptıkları anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin bu ipucu verme davranışını gösterme durumları, öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların puan ortalamaları yönünden incelendiğinde, Türkçe ve Matematik öğretmenlerinde aritmetik ortalamaların (2.39 ve 2.14), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek olması, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerindeki aritmetik ortalamaların (1.64 ve 1.99) ise bu maddenin ortalama puanından (2.0) düşük olması nedeniyle, söz konusu ipucu verme davranışını gösterme durumunun Türkçe ve Matematik öğretmenlerinde “yeterli, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde ise “yetersiz” olduğu anlaşılmaktadır.

4.1.18. Sorulan Soru İçin Yeterli Zaman Tanıma

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili görüşlerinin sorulduğu on sekizinci önerme “Öğretmenimiz bize sorduğu bir soruyu yanıtlamamız için yeterli zaman tanır.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 20’de verilmiştir.

Çizelge 20
Sorulan Soru İçin Yeterli Zaman Tanıma

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	44	54.3	27	33.3	10	12.4	2.42
Matematik	100	12	12.0	29	29.0	59	59.0	1.53
Fen Bilgisi	80	1	1.2	31	38.8	48	60.0	1.41
Sosyal Bilgiler	77	30	39.0	32	41.5	15	19.5	2.19
Toplam	338	87	25.7	119	35.2	132	39.1	1.87

Çizelge 20’de görüldüğü gibi bu önermeye öğrencilerin %25.7’si “her zaman”, %35.2’si “ara sıra”, %39.1’i “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Öğrencilerin bu yanıtlarından yarıdan oldukça çoğunun (%60.9) belirttiğine göre, ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “sorulan soru için yeterli zaman tanıma” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın öğrencilerin yarıdan oldukça azının belirttiğine göre de (%39.1) öğretmenlerin bu ipucunu hiç vermedikleri anlaşılmaktadır. Bu durum ortalama puanlar yönünden incelendiğinde, öğrencilerin bu maddeden aldıkları ortalama puanın (1.87), bu maddenin ortalama puanından (2.0) düşük olmasından dolayı öğretmenlerin bu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin “sorulan soru için yeterli zaman tanıma” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakılmıştır. Öğrencilerin Çizelge 20’de yer alan yanıtlarından, %54.3’üne göre Türkçe öğretmenleri, %12’sine göre Matematik öğretmenleri, %1.2’sine göre Fen Bilgisi öğretmenleri, %39’una göre de Sosyal Bilgiler öğretmenleri, sorduğu sorunun yanıtlanması için “her zaman” yeterli zaman tanırken; öğrencilerin %33.3’üne göre Türkçe öğretmenleri, %29’una göre Matematik öğretmenleri, %38.8’ine göre için Fen Bilgisi öğretmenleri ve %41.5’ine göre için Sosyal Bilgiler öğretmenleri bu ipucu verme davranışını “ara sıra” göstermektedirler. Öğretmenlerin bu davranışı “hiçbir zaman” göstermediği görüşünde olan öğrencilerin öğretmenlik alanlarına göre dağılımı ise, Türkçe öğretmenlerinde %12.4, Matematik öğretmenlerinde %59, Fen Bilgisi öğretmenlerinde %60 ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde de ise %19.5’idir.

Öğrencilerin bu yanıtlarından Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre sorulan soru için yeterli zamanı daha sıklıkla tanıdıkları anlaşılmaktadır.

İlköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerinde “sorulan soru için yeterli zaman tanıma” davranışını gösterme durumları öğrencilerin bu önermeye her bir öğretmen için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları yönünden değerlendirildiğinde, öğrencilerin Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (2.42 ve 2.19) bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek olması, bu öğretmenlerin bu ipucu verme davranışını “yeterli” düzeyde gösterdiklerine, buna karşılık öğrencilerin Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenleri için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (1.53 ve 1.41) bu maddenin ortalama puanından düşük olması ise, bu öğretmenlerin bu ipucu verme davranışını “yetersiz” düzeyde gösterdiklerine işaret etmektedir.

4.1.19. Yapılması İstenen Etkinliği Açık ve Anlaşılır Biçimde Açıklama

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen on dokuzuncu önerme “Öğretmenimiz ders sırasında bizden yapmamızı istediği bir etkinliği çok açık ve anlaşılır biçimde, gerektiğinde kendisi göstererek açıklar.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 21’de verilmiştir.

Çizelge 21

Yapılması İstenen Etkinliği Açık ve Anlaşılır Biçimde Açıklama

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	33	40.8	36	44.4	12	14.8	2.26
Matematik	100	12	12.0	55	55.0	33	33.0	1.79
Fen Bilgisi	80	12	15.0	42	52.5	26	32.5	1.83
Sosyal Bilgiler	77	18	23.4	44	57.1	15	19.5	2.04
Toplam	338	75	22.2	177	52.4	80	25.4	1.97

Çizelge 21’de görüldüğü gibi, tüm öğretmenler için bu önermeye öğrencilerin %22.2’si “her zaman”, %52.4’ü “ara sıra”, %25.4’ü “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Bu

yanıtlardan, öğrencilerin büyük bir kesimine göre (%74.6), ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “yapılması istenen etkinliği açık ve anlaşılır biçimde açıklama” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın küçük bir kesimine göre de (%25.4), bu ipucunu hiç vermedikleri anlaşılmaktadır. Nitekim öğrencilerin bu önermeye tüm öğretmenleri için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (1.97), bu maddenin ortalama puanından (2.0) düşük olması nedeniyle öğretmenlerin bu ipucu davranışını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin “yapılması istenen etkinliği açık ve anlaşılır biçimde açıklama” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakılmıştır. Öğrencilerin Çizelge 21’de yer alan yanıtlarına göre, öğrencilerin %40.8’i Türkçe öğretmenlerinin ders sırasında yapılmasını istediği etkinliği çok açık ve anlaşılır biçimde, gerektiğinde kendisi göstererek “her zaman” açıkladıkları görüşünde iken, bu oran Matematik öğretmenleri için %12, Fen Bilgisi öğretmenleri için %15, Sosyal Bilgiler öğretmenleri için %23.4’tür. Diğer taraftan öğrencilerin %44.4’ü Türkçe öğretmenlerinin, %55’i Matematik öğretmenlerinin, %52.5’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %57.1’i Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını “ara sıra” göstermekte olduklarını bildirmişlerdir. Bu davranışı öğretmenlerinin “hiçbir zaman” göstermedikleri görüşünde olan öğrencilerin oranı ise, Türkçe öğretmenlerinde %14.8, Matematik öğretmenlerinde %33, Fen Bilgisi öğretmenlerinde %32.5 ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde de %19.5’dir. Bu verilerden öğrenci görüşlerine göre, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre daha sıklıkla yapılması istenen etkinliği açık ve anlaşılır biçimde açıkladıkları anlaşılmaktadır.

İlköğretim 8. sınıfta öğretmenlerin “derste yapılması istenen etkinliği açık ve anlaşılır biçimde açıklama” ipucu davranışını gösterme durumları, öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların puan ortalamaları yönünden incelendiğinde, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için verilen yanıtların ortalama puanlarının (2.26 ve 2.04), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek; Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenleri için verilen yanıtlarının ortalama puanlarının (1.79 ve 1.83) ise bu maddenin ortalama

puanından düşük olduğu görülmektedir. Buna göre, “derste yapılması istenen etkinliği açık ve anlaşılır biçimde açıklama” şeklindeki ipucu verme davranışını gösterme durumunun Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde “yeterli”, Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerinde ise “yetersiz” olduğu söylenebilir.

4.1.20. Dersi Zevkli Geçirme

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen yirminci önerme “Öğretmenimizin her dersi zevkli geçer.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 22’de verilmiştir.

Çizelge 22
Dersi Zevkli Geçirme

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	36	44.4	35	43.2	10	12.4	2.32
Matematik	100	29	29.0	39	39.0	32	32.0	1.97
Fen Bilgisi	80	19	23.8	37	46.2	24	30.0	1.94
Sosyal Bilgiler	77	28	36.4	43	55.8	6	7.8	2.29
Toplam	338	112	33.1	154	45.6	72	21.3	2.12

Çizelge 22’de görüldüğü gibi, tüm öğretmenler için bu önermeye öğrencilerin %33.1’i “her zaman”, %45.6’sı “ara sıra”, %21.3’ü “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Bu yanıtlardan öğrencilerin büyük bir kesiminin (%78.7) görüşüne göre, ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “dersi zevkli geçirme” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın küçük bir kesiminin (%21.3) görüşüne göre de, öğretmenlerin bu ipucunu hiç vermedikleri anlaşılmaktadır. Öğrencilerin bu önermeye tüm öğretmenler için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (2.12) bu maddenin aritmetik ortalamasından (2.0) yüksek olması da, öğretmenlerin bu ipucu davranışını “yeterli” durumda gösterdiklerine işaret etmektedir.

Öğretmenlerin “dersi zevkli geçirme” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine bakıldığında;

öğrencilerin Çizelge 22’de yer alan yanıtlarına göre, %44.4’ü Türkçe öğretmenlerinin, %29’u Matematik öğretmenlerinin, %23.8’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %36.4’ü Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, derslerini “her zaman” zevkli geçirdikleri; yine öğrencilerin %43.2’si Türkçe öğretmenlerinin, %39’u Matematik öğretmenlerinin, %46.2’si Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %55.8’i de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını “ara sıra” gösterdikleri görüşündedirler. Bu davranışı öğretmenlerin “hiçbir zaman” göstermedikleri görüşünde olan öğrencilerin dağılımı ise Türkçe öğretmenleri için %12.4, Matematik öğretmenleri için %32, Fen Bilgisi öğretmenleri için %30 ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için de %7.8’dir. Öğrenci yanıtlarına dayalı bu verilerden, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerinin, Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerinin derslerine göre daha zevkli geçtiği anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin “dersi zevkli geçirme” davranışını gösterme durumları, öğrencilerin yanıtlarının ortalama puanları yönünden değerlendirildiğinde, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde ortalama puanların (2.32 ve 2.29) bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek; Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerinde ortalama puanların (1.97 ve 1.94) ise düşük olduğu görülmektedir. Buna göre, “dersi zevkli geçirme” ipucu verme davranışını gösterme durumunun Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için “yeterli”, Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenleri için ise “yetersiz” olduğu söylenebilir.

4.1.21. Anlaşılmayan Yerleri Sormak İçin Fırsat Verme

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen yirmi birinci önerme “Öğretmenimiz ders sırasında anlayamadığımız yerleri sormamız için bize fırsat verir.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 23’te verilmiştir.

Çizelge 23
Anlaşılmayan Yerleri Sormak İçin Fırsat Verme

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	54	66.7	17	21.0	10	12.3	2.54
Matematik	100	17	17.0	29	29.0	54	54.0	1.63
Fen Bilgisi	80	5	6.3	29	36.2	46	57.5	1.49
Sosyal Bilgiler	77	21	27.3	20	26.0	36	46.7	1.81
Toplam	338	97	28.7	95	28.1	146	43.2	1.86

Çizelge 23'te görüldüğü gibi, tüm öğretmenler için bu önermeye öğrencilerin %28.7'si "her zaman", %28.1'i "ara sıra", %43.2'si "hiçbir zaman" yanıtını vermişlerdir. Öğrencilerin bu yanıtlarından, yarıdan biraz çoğuna (%56.8) göre, ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, öğrencilere "anlaşılmayan yerleri sormak için fırsat verme" şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın öğrencilerin yarıdan biraz azına (%43.2) göre de, öğretmenlerin bu ipucunu hiç vermedikleri anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin "derste anlaşılmayan yerleri sormak için fırsat verme" şeklindeki ipucu verme davranışını gösterme durumları, öğrencilerin yanıtlarının ortalama puanları yönünden incelendiğinde, öğrencilerin bu maddeden aldıkları ortalama puanının (1.86) bu maddenin ortalama puanından (2.0) düşük olması nedeniyle, öğretmenlerin bu ipucu davranışını gösterme durumlarının "yetersiz" olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin "anlaşılmayan yerleri sormak için fırsat verme" ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakıldığında; öğrencilerin Çizelge 23'te yer alan yanıtlarına göre, %66.7'si Türkçe öğretmenlerinin, %17'si Matematik öğretmenlerinin, %6.3'ü Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %27.3'ü Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ders sırasında anlaşılmayan yerlerin sorulması için "her zaman" fırsat verdikleri görüşünderken; öğrencilerin %21'i Türkçe öğretmenlerinin, %29'u Matematik öğretmenlerinin, %36.2'si Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %26'sı Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını "ara sıra" gösterdikleri görüşünderler. Öğretmenlerin bu davranışı "hiçbir zaman" göstermedikleri görüşünde olan öğrencilerin oranı ise, Türkçe öğretmenleri için %12.3,

Matematik öğretmenleri için %54, Fen Bilgisi öğretmenleri için %57.5 ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için de %46.7 şeklindedir. Öğrencilerin verdikleri bu yanıtların dağılımına göre, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre öğrencilere anlaşılmayan yerleri sormaları için daha sıklıkla fırsat vermektedirler.

Bu durum ortalama puanlar yönünden incelendiğinde ise, öğrencilerin sadece Türkçe öğretmenleriyle ilgili yanıtlarının aritmetik ortalamasının (2.54) bu maddenin aritmetik ortalamasından yüksek; buna karşılık Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle ilgili yanıtlarının aritmetik ortalamalarının (1.63, 1.49 ve 1.81) ise bu maddenin aritmetik ortalamasından düşük olduğu görülmektedir. Buna göre, Türkçe öğretmenlerinin “derste anlaşılmayan yerleri sormak için fırsat verme” ipucu verme davranışlarını gösterme durumlarının “yeterli”, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ise bu ipucu verme davranışlarını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğu söylenebilir.

4.1.22. İşlenen Konuyla İlgili Daha Fazla Bilginin Bulunacağı Yerleri Açıklama

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen yirmi ikinci önerme “Öğretmenimiz derste işlenen konuyla ilgili daha fazla bilgiyi nereden bulabileceğimizi açıklar.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 24’te verilmiştir.

Çizelge 24

İşlenen Konuyla İlgili Daha Fazla Bilginin Bulunacağı Yerleri Açıklama

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	28	34.6	37	45.7	16	19.7	2.15
Matematik	100	45	45.0	35	35.0	20	20.0	2.25
Fen Bilgisi	80	22	27.5	43	53.8	15	18.7	2.09
Sosyal Bilgiler	77	45	58.4	28	36.4	4	5.2	2.53
Toplam	338	140	41.4	143	42.3	55	16.3	2.25

Çizelge 24'te görüldüğü gibi, tüm öğretmenler için bu önermeye öğrencilerin %41.4'ü "her zaman", %42.3'ü "ara sıra", %16.3'ü "hiçbir zaman" yanıtını vermişlerdir. Bu yanıtlardan, öğrencilerin büyük bir kesiminin (%83.7), ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, "işlenen konuyla ilgili daha fazla bilginin bulunacağı yerleri açıklama" şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri görüşünde oldukları; buna karşın öğrencilerin küçük bir kesiminin (%16.3) de öğretmenlerin bu ipucunu hiç vermedikleri görüşünde oldukları anlaşılmaktadır. Öte yandan, öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (2.25), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek olması da, öğretmenlerin "işlenen konuyla ilgili daha fazla bilginin bulunacağı yerleri açıklama" şeklindeki ipucu verme davranışını gösterme durumlarının "yeterli" olduğunu göstermektedir.

Öğretmenlerin "işlenen konuyla ilgili daha fazla bilginin bulunacağı yerleri açıklama" ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakılmıştır. Öğrencilerin Çizelge 24'de yer alan yanıtlarına göre, öğrencilerin %34.6'sı Türkçe öğretmenlerinin, %45'i Matematik öğretmenlerinin, %27.5'i Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %58.4'ü Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, derste işlenen konuyla ilgili daha fazla bilginin nereden bulunabileceğini "her zaman" açıkladıkları konusunda görüş bildirirken; aynı şekilde öğrencilerin %45.7'si Türkçe öğretmenlerinin, %35'i Matematik öğretmenlerinin, %53.8'i Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %36.4'ü Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını "ara sıra" gösterdikleri görüşündedirler. Öğretmenlerin bu davranışı "hiçbir zaman" göstermedikleri görüşünde olan öğrencilerin oranının öğretmenlik alanlarına göre dağılımı ise, Türkçe öğretmenleri için %19.7, Matematik öğretmenleri için %20, Fen Bilgisi öğretmenleri için %18.7 ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için de %5.2'dir. Bu dağılımdan, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre işlenen konuyla ilgili daha fazla bilginin bulunacağı yerleri daha sıklıkla açıkladıkları anlaşılmaktadır.

Bu durum ortalama puanlar yönünden incelendiğinde, öğrencilerin Türkçe, Matematik ve Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle ilgili verdikleri yanıtların aritmetik

ortalamalarının (2.15, 2.25, 2.09 ve 2.53) bu maddenin ortalama puanından yüksek olması nedeniyle, bu öğretmenlerin “derste işlenen konuyla ilgili daha fazla bilginin bulunacağı yerleri açıklama” şeklindeki ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yeterli” olduğu söylenebilir.

4.1.23. Önemli Bilgileri Hatırlatıcı Kısaltmalar, Benzetmeler, Kodlamalar Yapma

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen yirmi üçüncü önerme “Öğretmenimiz derste önemli bilgileri hatırlatıcı kısaltmalar, benzetmeler, kodlamalar yapar.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 25’te verilmiştir.

Çizelge 25

Önemli Bilgileri Hatırlatıcı Kısaltmalar, Benzetmeler, Kodlamalar Yapma

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	42	51.9	33	40.7	6	7.4	2.44
Matematik	100	16	16.0	51	51.0	33	33.0	1.83
Fen Bilgisi	80	19	23.8	33	41.2	28	35.0	1.89
Sosyal Bilgiler	77	36	46.7	31	40.3	10	13.0	2.33
Toplam	338	113	33.4	148	43.8	77	22.8	2.11

Çizelge 25’te görüldüğü gibi, tüm öğretmenleri için bu önermeye öğrencilerin %33.4’ü “her zaman”, %43.8’i “ara sıra”, %22.8’i “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Öğrencilerin yanıtlarından, büyük bir kesiminin (%77.2) ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “önemli bilgileri hatırlatıcı kısaltmalar, benzetmeler, kodlamalar yapma” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri görüşünde oldukları, buna karşın küçük bir kesiminin de (%22.8) öğretmenlerin bu ipucunu hiç vermedikleri görüşünde oldukları anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin “derste önemli bilgileri hatırlatıcı kısaltmalar, benzetmeler, kodlamalar yapma” şeklindeki ipucu verme davranışını gösterme durumları öğrencilerin yanıtlarının ortalama puanları açısından incelendiğinde, öğrencilerin bu maddeden aldıkları ortalama puanın (2.11), bu maddenin ortalama

puanından (2.0) yüksek olması nedeniyle öğretmenlerin bu ipucu davranışını gösterme durumlarının “yeterli” olduğu söylenebilir.

Çizelge 25’te yer alan öğrenci yanıtlarına göre, öğretmenlerin “önemli bilgileri hatırlatıcı kısaltmalar, benzetmeler, kodlamalar yapma” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine bakıldığında; öğrencilerin %51.9’u Türkçe öğretmenlerinin, %16’sı Matematik öğretmenlerinin, %23.8’i Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %46.7’si Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, derste önemli bilgileri hatırlatıcı kısaltmalar, benzetmeler ve kodlamaları “her zaman” yaptıklarını; buna karşılık %40.7’si Türkçe öğretmenlerinin, %51’i Matematik öğretmenlerinin, %41.2’si Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %40.3’ü de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını “ara sıra” gösterdiklerini belirtmişlerdir. Yine öğrencilerden, öğretmenlerin bu davranışı “hiçbir zaman” göstermediklerini belirtenlerin alanlara göre dağılımı ise, Türkçe öğretmenlerinde %7.4, Matematik öğretmenlerinde %33, Fen Bilgisi öğretmenlerinde %35 ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde de %13’dür. Öğrencilerin bu görüşlerinden, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerinde Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre daha sıklıkla önemli bilgileri hatırlatıcı kısaltmalar, benzetmeler ve kodlamalar yaptıkları anlaşılmaktadır.

Bu durum ortalama puanlar yönünden incelendiğinde, öğrencilerin Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için verdikleri yanıtların ortalama puanlarının (2.44 ve 2.33) bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek; Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenleri için verdikleri yanıtların ortalama puanlarının (1.83 ve 1.89) da düşük olduğu görülmektedir. Bu durumdan, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin “derste önemli bilgileri hatırlatıcı kısaltmalar, benzetmeler, kodlamalar yapma” ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yeterli”, Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerinin ise bu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğu anlaşılmaktadır.

4.1.24. Önemli Bilgileri Ayırt Etmeyi Sağlama

Öğrencilerden öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili yanıtlanması istenen yirmi dördüncü önerme “Öğretmenimiz derste işlenen konuyla ilgili önemli bilgileri ayırt etmemizi sağlayan altını çizme, başka renkle yazma, yıldız koyma gibi işaretler

kullanır.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 26’da verilmiştir.

Çizelge 26

Önemli Bilgileri Ayırt Etmeyi Sağlama

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	48	59.2	25	30.9	8	9.9	2.49
Matematik	100	16	16.0	33	33.0	51	51.0	1.65
Fen Bilgisi	80	9	11.3	23	28.7	48	60.0	1.51
Sosyal Bilgiler	77	25	32.5	28	36.3	24	31.2	2.01
Toplam	338	98	29.0	109	32.2	131	38.8	1.90

Çizelge 26’da görüldüğü gibi tüm öğretmenler için bu önermeye öğrencilerin %29’u “her zaman”, %32.2’si “ara sıra”, %38.8’i “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Öğrencilerin verdikleri bu yanıtlardan, yarıdan biraz çoğuna (%61.2) göre, ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “önemli bilgileri ayırt etmeyi sağlama” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın öğrencilerin yarıdan oldukça azına göre (%38.8) de bu ipucunu hiç vermedikleri anlaşılmaktadır. Nitekim öğrencilerin bu önermeye tüm öğretmenler için verdikleri yanıtlarının aritmetik ortalamasının (1.90), bu maddenin ortalama puanından (2.0) düşük olması nedeniyle, genel olarak öğretmenlerin “önemli bilgileri ayırt etmeyi sağlama” ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin “önemli bilgileri ayırt etmeyi sağlama” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakıldığında; Çizelge 26’da yer alan yanıtlara göre, öğrencilerin %59.2’sine göre Türkçe öğretmenleri, %16’sına göre Matematik öğretmenleri, %11.3’üne göre Fen Bilgisi öğretmenleri, %32.5’i Sosyal Bilgiler öğretmenleri, derste işlenen konuyla ilgili önemli bilgilerin “her zaman” ayırt edilmesini sağlarken; %30.9’una göre Türkçe öğretmenleri, %33’üne göre Matematik öğretmenleri, %28.7’sine göre Fen Bilgisi öğretmenleri, %36.3’üne göre de Sosyal Bilgiler öğretmenleri bu ipucu verme

davranışını “ara sıra” göstermektedirler. Bu davranışı öğretmenlerin “hiçbir zaman” göstermediklerini belirten öğrencilerin oranı; Türkçe öğretmenlerinde %9.9, Matematik öğretmenlerinde %51, Fen Bilgisi öğretmenlerinde %60 ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde de %31.2’dir. Bu verilere göre öğrenciler tarafından Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine göre “önemli bilgileri ayırt etmeyi sağlama” ipucu davranışını daha sıklıkla gösterdikleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerin bu ipucu davranışını gösterme durumları, öğrencilerin öğretmenleri için verdikleri yanıtların ortalama puanları yönünden değerlendirildiğinde, öğrencilerin Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için verdikleri yanıtların ortalama puanlarının (2.49 ve 2.01) bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek; Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenleri için verdikleri yanıtların ortalama puanlarının (1.65 ve 1.51) yine bu maddenin ortalama puanından düşük olmasına dayanılarak, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin “derste önemli bilgileri ayırt etmeyi sağlama” şeklindeki ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yeterli”, Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerinin de bu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğu söylenebilir.

4.1.25. İşlenen Konuyla İlgili Bazı Bilgileri Öğrenciye Buldurma

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili görüşlerinin sorulduğu yirmi beşinci önerme “Öğretmenimiz ders sırasında işlenen konuyla ilgili bazı bilgileri bizim bulmamızı ister.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımını Çizelge 27’de verilmiştir.

Çizelge 27

İşlenen Konuyla İlgili Bazı Bilgileri Öğrenciye Buldurma

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	36	44.4	38	46.9	7	8.7	2.36
Matematik	100	36	36.0	48	48.0	16	16.0	2.20
Fen Bilgisi	80	5	6.3	47	58.7	28	35.0	1.71
Sosyal Bilgiler	77	24	31.2	29	37.6	24	31.2	2.62
Toplam	338	101	29.9	162	47.9	75	22.2	2.08

Çizelge 27’de görüldüğü gibi, tüm öğretmenler için bu önermeye öğrencilerin %29.9’u “her zaman”, %47.9’u “ara sıra”, %22.2’si “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Bu yanıtlardan, öğrencilerin büyük bir kesiminin (%77.8) ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “işlenen konuyla ilgili bazı bilgileri öğrenciye buldurma” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın öğrencilerin küçük bir kesiminin de (%22.2) öğretmenlerin bu ipucunu hiç vermedikleri görüşünde oldukları anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin “işlenen konuyla ilgili bazı bilgileri öğrenciye buldurma” şeklindeki ipucu verme davranışını gösterme durumları öğrencilerin yanıtlarının ortalama puanı yönünden incelendiğinde, öğrencilerin bu maddeden aldıkları ortalama puanın (2.08), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek olması nedeniyle öğretmenlerin bu ipucu davranışını gösterme durumlarının “yeterli” olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin “işlenen konuyla ilgili bazı bilgileri öğrenciye buldurma” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakıldığında; öğrencilerin Çizelge 27’de yer alan yanıtlarına göre, %44.4’ü Türkçe öğretmenlerinin, %36’sı Matematik öğretmenlerinin, %6.3’ü Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %31.2’si Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, ders sırasında işlenen konuyla ilgili bazı bilgileri “her zaman” öğrencilere buldurdukları görüşünderken; %46.9’u Türkçe öğretmenlerinin, %48’i Matematik öğretmenlerinin, %58.7’si Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %37.6’sı Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını “ara sıra” gösterdikleri görüşündedirler. Bu davranışı öğretmenlerin “hiçbir zaman” göstermedikleri görüşünde olan öğrencilerin oranı ise, Türkçe öğretmenleri için %8.7, Matematik öğretmenleri için %16, Fen Bilgisi öğretmenleri için %35 ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için de %31.2’dir. Öğrencilerin belirttikleri bu görüşlerden, Türkçe ve Matematik öğretmenlerinin Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre işlenen konuyla ilgili bazı bilgileri öğrenciye daha sıklıkla buldurdukları anlaşılmaktadır.

Bu durum öğrencilerin yanıtlarının ortalama puanı yönünden incelendiğinde, Türkçe, Matematik ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinde ortalama puanların (2.36, 2.20 ve 2.62) bu maddenin ortalama puanından yüksek, Fen Bilgisi öğretmenlerinde ise ortalama

puanın (1.71) bu maddenin ortalama puanından düşük olduğu görülmektedir. Buna göre Türkçe, Matematik ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin “işlenen konuyla ilgili bazı bilgileri öğrenciye buldurma” şeklindeki ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yeterli”, Fen Bilgisi öğretmenlerinin ise bu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğu söylenebilir.

4.1.26. Yanlışları Düzeltmeden Önce Öğrencinin Doğrusunu Bulmasını Sağlama

Öğrencilere öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili verilen yirmi altıncı önerme “Öğretmenimiz yanışlarımızı düzeltmeden önce bizim doğrusunu bulmamıza yardımcı olur.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 28’de verilmiştir.

Çizelge 28

Yanlışları Düzeltmeden Önce Öğrencinin Doğrusunu Bulmasını Sağlama

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	43	53.1	22	27.2	16	19.7	2.33
Matematik	100	20	20.0	37	37.0	43	43.0	1.77
Fen Bilgisi	80	9	11.3	33	41.2	38	47.5	1.64
Sosyal Bilgiler	77	35	45.4	25	32.5	17	22.1	2.23
Toplam	338	107	31.7	117	34.6	114	33.7	1.98

Çizelge 28’den anlaşıldığı gibi, tüm öğretmenleri için bu önermeye öğrencilerin %31.7’si “her zaman”, %34.6’sı “ara sıra”, %33.7’si “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Öğrencilerin bu yanıtlarından, yarıdan oldukça çoğunun (%66.3) ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “yanlışları düzeltmeden önce öğrencinin doğrusunu bulmasını sağlama” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri görüşünde oldukları, buna karşın öğrencilerin yarıdan oldukça azının (%33.7) da öğretmenlerin bu ipucunu hiç vermedikleri görüşünde oldukları anlaşılmaktadır. Öte yandan, öğrencilerin bu önermeyle ilgili olarak tüm öğretmenler için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (1.98), bu maddenin ortalama puanından (2.0) küçük olması,

öğretmenlerin bu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğuna işaret etmektedir.

Öğrencilerin Çizelge 28’de yer alan yanıtlarına göre, öğretmenlerin “yanlışları düzeltmeden önce öğrencinin doğrusunu bulmasını sağlama” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine bakıldığında; öğrencilerin %53.1’i Türkçe öğretmenlerinin, %20’si Matematik öğretmenlerinin, %11.3’ü Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %45.4’ü Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, yanlışları düzeltmeden önce öğrencilerin doğrusunu bulmasına “her zaman” yardımcı oldukları görüşünde iken; yine öğrencilerin %27.2’si Türkçe öğretmenlerinin, %37’si Matematik öğretmenlerinin, %41.2’si Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %32.5’i Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını “ara sıra” gösterdikleri görüşündedirler. Aynı zamanda bu davranışı öğretmenlerin “hiçbir zaman” göstermedikleri görüşünde olan öğrencilerin oranına bakıldığında; Türkçe öğretmenleri için %19.7, Matematik öğretmenleri için %43, Fen Bilgisi öğretmenleri için %47.5 ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için de %22.1 olduğu görülmektedir. Bu durumda öğrencilere göre, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerine kıyasla “yanlışları düzeltmeden önce öğrencinin doğrusunu bulmasını sağlama” davranışını daha sıklıkla göstermektedirler.

İlköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerinde “yanlışları düzeltmeden önce öğrencinin doğrusunu bulmasını sağlama” ipucu davranışını gösterme durumları ortalama puanlara bakılarak değerlendirilecek olursa, öğrencilerin Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamalarının (2.33 ve 2.23), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek olması, bu öğretmenlerin bu ipucu verme davranışını “yeterli” düzeyde gösterdiklerine, buna karşılık öğrencilerin Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenleri için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamalarının (1.77 ve 1.64), bu maddenin ortalama puanından düşük olması ise bu öğretmenlerin bu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının “yetersiz” olduğuna işaret etmektedir.

4.1.27. Bazı Bilgileri Açıklarken Çeşitli Yüz İfadeleri ve El, Kol Hareketleri Kullanma

Öğrencilerin öğretmenlerin ipucu verme davranışlarıyla ilgili görüşlerine sunulan verilen yirmi yedinci önerme “Öğretmenimiz bazı bilgileri açıklarken çeşitli yüz ifadeleri ve el, kol hareketleri kullanır.” önermesidir. Öğrencilerin bu önermeye verdikleri yanıtların dağılımı Çizelge 29’da verilmiştir.

Çizelge 29

Bazı Bilgileri Açıklarken Çeşitli Yüz İfadeleri ve El, Kol Hareketleri Kullanma

Öğretmenlik Alanı	N	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
		S	%	S	%	S	%	
Türkçe	81	47	58.0	26	32.1	8	9.9	2.48
Matematik	100	34	34.0	35	35.0	31	31.0	2.03
Fen Bilgisi	80	14	17.5	30	37.5	36	45.0	1.73
Sosyal Bilgiler	77	16	20.8	34	44.2	27	35.0	1.86
Toplam	338	111	32.8	125	37.0	102	30.2	2.03

Çizelge 29’da görüldüğü gibi, tüm öğretmenler için bu önermeye öğrencilerin %32.8’i “her zaman”, %37’si “ara sıra”, %30.2’si “hiçbir zaman” yanıtını vermişlerdir. Öğrencilerin belirttikleri bu görüşlerden, yarıdan oldukça çoğuna göre (%69.8) ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, “bazı bilgileri açıklarken çeşitli yüz ifadeleri ve el, kol hareketleri kullanma” şeklinde ipucu verme davranışını gösterdikleri, buna karşın öğrencilerin yarıdan oldukça azına göre de (%30.2) öğretmenlerin bu ipucunu hiç vermedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca bu ipucu verme davranışıyla ilgili öğrencilerin tüm öğretmenler için verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının (2.03) bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek olması nedeniyle öğretmenlerin bu ipucu davranışını gösterme durumlarının “yeterli” olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin “bazı bilgileri açıklarken çeşitli yüz ifadeleri ve el, kol hareketleri kullanma” ipucu davranışını gösterme durumlarının öğretmenlik alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediğine de bakıldığında ise, öğrencilerin Çizelge 29’da yer

alan görüşlerine göre, %58'i Türkçe öğretmenlerinin, %34'ü Matematik öğretmenlerinin, %17.5'i Fen Bilgisi öğretmenlerinin, %20.8'i Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, bazı bilgileri açıklarken çeşitli yüz ifadeleri ve el, kol hareketlerini "her zaman" kullandıkları; öte yandan yine öğrencilerin görüşlerine göre %32.1'i Türkçe öğretmenlerinin, %35'i Matematik öğretmenlerinin, %37.5'i Fen Bilgisi öğretmenlerinin ve %44.2'si Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını "ara sıra" göstermekte oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca bu davranışı öğretmenlerin "hiçbir zaman" göstermediklerini belirten öğrencilerin oranı ise, Türkçe öğretmenleri için %9.9, Matematik öğretmenleri için %31, Fen Bilgisi öğretmenleri için %45 ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için de %35'dir. Öğrencilerin bu algılarına göre, Türkçe ve Matematik öğretmenlerinin Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre, bazı bilgileri açıklarken çeşitli yüz ifadeleri ve el, kol hareketlerini daha sıklıkla kullandıkları söylenebilir.

Bu durum öğrencilerin "bazı bilgileri açıklarken çeşitli yüz ifadeleri ve el, kol hareketleri kullanma" önermesine verdikleri yanıtların puan ortalamaları yönünden incelendiğinde, Türkçe ve Matematik öğretmenleri için verilen yanıtların ortalama puanlarının (2.48 ve 2.03), bu maddenin ortalama puanından (2.0) yüksek; Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri için verilen yanıtların ortalama puanlarının da (1.73 ve 1.86) bu maddenin ortalama puanından düşük olduğu görülmektedir. Buna göre, Türkçe ve Matematik öğretmenlerinin bu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının "yeterli", Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ise bu ipucu verme davranışını gösterme durumlarının "yetersiz" olduğu söylenebilir.

4.2. Öğretmenlerin İpucu Verme Davranışlarını Gerçekleştirme Düzeyi

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin ipucu verme davranışlarının belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada yanıtı aranan ikinci soru öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gerçekleştirme düzeyinin ne olduğudur. Bu sorunun yanıtı için araştırmaya katılan 338 öğrencinin araştırma anketine verdikleri yanıtlara göre elde edilen puanlar üzerinde istatistiksel işlem uygulanmıştır. Bunun için anketten alınabilecek en yüksek puanla en düşük puan arasında üç puan aralığı belirlenmiş ve öğretmenlerin ipucu verme davranışlarının düzeyini bu puan aralıklarına

göre sayı ve yüzdelerle hesaplanmıştır. Bu işlemler sonucunda elde edilen veriler Çizelge 30'da gösterilmiştir.

Çizelge 30

Öğretmenlerin İpucu Verme Davranışlarını Gerçekleştirme Düzeyi

Düzy	S	%
Yüksek	71	21.0
Orta	188	55.6
Düşük	79	23.4

Çizelge 30'da görüldüğü gibi öğrencilerin verdikleri yanıtlara göre, öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gerçekleştirme düzeyi %21'ininki "yüksek", %55.6'sınıki "orta", %23.4'ününkü de "düşük" düzeyde olduğu görülmektedir. Bu verilere göre, öğretmenler ipucu verme davranışlarını genel olarak orta düzeyde gerçekleştirmektedirler. Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını üst ve alt düzeyde gerçekleştirme oranı ise birbirine yakındır.

4.2.1. Öğretmenlik Alanlarına Göre Öğretmenlerin İpucu Verme Davranışlarını Gerçekleştirme Düzeyi

ilköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derste ipucu verme davranışını gösterme durumlarıyla ilgili önermelere verdikleri yanıtlara göre, öğretmenlik alanlarına göre öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gerçekleştirme düzeylerini belirlemek amacıyla araştırmaya katılan öğrencilerin yanıtladıkları anketler Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler olmak üzere öğretmenlik alanlarına ayrılmış ve daha sonra da öğretmenlik alanlarına göre ayrı ayrı olmak üzere anketten alınabilecek en yüksek puan ile en düşük puan arasındaki belirlenen üç puan aralığına göre sayı ve yüzdeler hesaplanmış ve elde edilen veriler Çizelge 31'de gösterilmiştir.

Çizelge 31

Öğretmenlik Alanlarına Göre Öğretmenlerin İpucu Verme Davranışlarını
Gerçekleştirme Düzeyi

Öğretmenler	Düzy						
	Yüksek		Orta		Düşük		
	N	S	%	S	%	S	%
Türkçe	81	46	56.8	35	43.2	-	-
Matematik	100	13	13.0	49	49.0	38	38.0
Fen Bilgisi	80	1	1.3	41	51.2	38	47.5
Sosyal Bilgiler	77	10	13.0	63	81.8	4	5.2

Çizelge 31’de görüldüğü gibi, öğrencilerin verdikleri yanıtlara göre, Türkçe öğretmenlerinin %56.8’i ipucu verme davranışlarını “üst düzey”de, %43.2’si de “orta düzey”de gerçekleştirmektedirler. İpucu verme davranışlarını alt düzeyde gerçekleştiren Türkçe öğretmeni ise hiç yoktur. Bu oranlardan, Türkçe öğretmenlerinin ipucu verme davranışlarını çoğunlukla üst düzeyde gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır.

Öğrenciler tarafından verilen yanıtlara göre, Matematik öğretmenlerinin ipucu verme davranışlarını gerçekleştirme düzeylerine bakıldığında; %13’ü “yüksek düzey”, %49’u “orta düzey”, %38’i “düşük düzey”de olduğu görülmektedir. Bu dağılıma göre, Matematik öğretmenleri çoğunlukla “orta” düzeyde ipucu verme davranışları göstermektedirler. İpucu verme davranışını “düşük” düzeyde gerçekleştiren Matematik öğretmenlerinin oranı (%38), bu davranışları “yüksek” düzeyde gerçekleştiren (%13) öğretmenlerden daha fazladır.

Yine öğrencilerin görüşlerine göre, Fen Bilgisi öğretmenlerinin ipucu verme davranışlarını gerçekleştirme düzeyleri %1.3’ü “yüksek düzey”, %51.2’si “orta düzey”, %47.5’i “düşük düzey”dedir. Çıkan bu sonuca göre Fen Bilgisi öğretmenleri de genel olarak orta düzeyde ipucu verme davranışları göstermektedirler. İpucu verme davranışını “yüksek” düzeyde gösteren Fen Bilgisi öğretmenlerinin oranı (%1.3)

oldukça düşükken, yaklaşık yarısı (%47.5) ipucu verme davranışlarını “düşük” düzeyde gerçekleştirmektedirler.

Öğrencilerin yanıtlarına göre, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ipucu verme davranışlarını gerçekleştirme düzeyleri ise, %13’ünde “yüksek düzey”, %81.8’inde “orta düzey”, %5.2’sinde “düşük düzey” olarak görülmektedir. Bu sonuca göre Sosyal Bilgiler öğretmenleri çoğunlukla (%81.8) ipucu verme davranışlarını orta düzeyde göstermektedirler. Bu davranışları yüksek ve düşük düzeylerde gerçekleştiren Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin oranları (%13 ve %5.2) ise oldukça azdır.

İlköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerinde ipucu verme davranışlarını gerçekleştirme düzeyleri ile ilgili Çizelge 31’de yer alan veriler toplu olarak değerlendirildiğinde, Türkçe öğretmenlerinin yarıdan biraz fazlasının derslerinde ipucu verme davranışlarını “yüksek” düzeyde gerçekleştirdikleri, Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerinin ise yaklaşık yarısının derslerinde ipucu verme davranışlarını “orta” düzeyde gerçekleştirdikleri, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ise büyük çoğunluğunun derslerinde ipucu verme davranışlarını “orta” düzeyde gerçekleştirdikleri söylenebilir.

4.3. Öğretmenlerin İpucu Verme Davranışlarını Gerçekleştirme Düzeylerinin Öğretmenlik Alanlarına Göre Farklılığı

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin ipucu verme davranışlarının alanlarına göre farklılık gösterip göstermediğini saptamak için öğrencilerin dört farklı alan öğretmenleri için ipucu verme davranışlarına dönük yanıtlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Bu işlemin sonuçları Çizelge 32’de verilmiştir.

Çizelge 32
Öğretmenlerin İpucu Verme Davranışlarını Gösterme Durumları

Öğretmenler	N	$\bar{X}$	SS
Türkçe	81	63.19	9.09
Matematik	100	50.20	12.06
Fen Bilgisi	80	46.15	8.50
Sosyal Bilgiler	77	54.65	7.52
Toplam	338	53.55	9.29

Çizelge 32’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ipucu verme davranışları ile ilgili yanıtlarından elde edilen puanların aritmetik ortalamaları arasında küçük de olsa farklılıklar vardır. En yüksek aritmetik ortalama Türkçe öğretmenlerine aittir. İkinci olarak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, üçüncü olarak da Matematik öğretmenlerinin ortalamaları yüksektir. En düşük aritmetik ortalama ise Fen Bilgisi öğretmenlerine aittir.

Öğretmenlerin alanlarına göre ipucu verme davranışları puanları arasındaki görülen farkın anlamlılığına yönelik olarak varyans analizi (F testi) uygulanmıştır. Bu sonuçlar Çizelge 33’de verilmiştir.

Çizelge 33
Öğretmenlerin İpucu Verme Davranışlarını Gösterme Durumlarının
Alanlarına Göre Farklılığı

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplararası	13424.797	3	474.932	50,772
Grupiçi	29438.115	334	88.138	
Toplam	42862.911	337		

Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarının alanlarına göre farkının istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını sınamak için yapılan F testi sonucunda elde edilen F değerine (sd = 334 göre, F = 50.772, p < .05) göre alanlar arasındaki ortalamalar arasında farklılıklar görülmüştür. Bu farkların hangi alanlar arasında olduğunu anlamak için

Tukey HSD testinden yararlanılmıştır. Yapılan Tukey testi sonucuna göre, Türkçe öğretmenleri ile Matematik öğretmenlerinin, Türkçe öğretmenleri ile Fen Bilgisi öğretmenlerinin, Türkçe öğretmenleri ile Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, Matematik öğretmenleri ile Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, Fen Bilgisi öğretmenleri ile Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ipucu verme davranışlarını gerçekleştirmeleri arasında anlamlı bir fark vardır. Matematik öğretmenleri ile Fen Bilgisi öğretmenlerinin ipucu verme davranışlarını gerçekleştirmeleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

Beşinci Bölüm

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın amacı, yöntemi ve bulguları özetlenmiş bu bulgulara bağlı olarak ulaşılan sonuç ve bu sonuca dayanarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Bireyin davranışlarında değişiklikler oluşturma süreci olan eğitimin önemli bir kesimi planlı, programlı ve kasıtlı biçimde okul olarak adlandırılan eğitim kurumlarında yürütülür. Bu nedenle okullar, bireye kendisinin ve toplumun gereksinimlerini karşılamaya dönük istendik davranışların kazandırıldığı ortamlardır. Okullarda bireye eğitimin amaçları doğrultusunda öngörülen bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırılmasında en önemli görev öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenlerin bu görevlerini yerine getirebilmeleri için sınıfta öğretme-öğrenme sürecini en etkili biçimde düzenlemeleri, bunun için de öğrencinin öğrenmesini sağlayacak etkili bir öğretim hizmetini gerçekleştirmeleri gerekir. Öğretmenlerin etkili bir öğretim hizmeti gerçekleştirebilmeleri için de, bu hizmetin temel öğeleri olan, öğrencilere kendilerinden beklenen davranışlarla ilgili ipuçları verme, onların öğrenmeye katılmalarını sağlama, gösterdikleri beklenen davranışları pekiştirme ve davranışlarıyla ilgili dönüt verme ve gerektiğinde düzeltmeler yapma etkinliklerini uygun biçimde, gereğince ve yeterince yerine getirmelidirler. Öğretim hizmetinde ipucu ögesi, öğrencilere neyi, ne zaman, nasıl ve ne kadar yapacaklarını gösteren sözlü, yazılı ve görsel iletileri, açıklamaları ve işaretleri kapsadığından, bu ögenin etkili kullanımı öğrencilerin derse etkin katılımını sağladığı gibi, kendilerinden beklenen öğrenmeleri daha kolay, daha çabuk ve daha kalıcı biçimde gerçekleştirmelerine yardımcı olur. Bu nedenle öğretmenlerin derslerinde ipucu verme davranışını gösterme durumlarının bilinmesi gereklidir. Bu araştırma bu gerekliliğe dayanmaktadır.

Bu araştırmada, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin derslerinde ipucu verme davranışlarını belirlemek amaçlanmıştır. Tarama modelindeki bu araştırmanın çalışma evrenini 2001-2002 öğretim yılında Eskişehir il merkezindeki ilköğretim okullarının 8. sınıfında öğrenim görmekte olan öğrenciler ile bu sınıflarda derse giren Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, araştırmanın çalışma evrenindeki ilköğretim okulları içinde 4 ve daha fazla 8. sınıf şubesi olan ilköğretim okullarının 1/5'i olan 6 okulun 4'er 8. sınıfındaki 758 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada, araştırmanın amacı doğrultusunda gereksinme duyulan verilerin toplanması için, üçlü Likert tipindeki 27 maddeden oluşan bir veri toplama aracı geliştirilmiştir. Araştırma anketi 350 öğrenci tarafından yanıtlanmış ve yanıtlanan anketlerin 338'i geçerli olarak kabul edilmiştir. Veri toplama aracı ile elde edilen verilerin çözümlenmesinde istatistiksel işlem olarak yüzde ve sayı dağılımı ile aritmetik ortalamalar ve çoklu karşılaştırma için de F testi ve Tukey testi kullanılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak şu sonuçlara varılmıştır:

1. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algılarına göre, Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin genel olarak derslerinde öğrencilere ipucu verme amaçlı olarak;
  - demek istenenleri kolaylıkla anlatma,
  - işlenen konuyla ilgili daha fazla bilginin bulunacağı yerleri açıklama,
  - bazı sözcükleri ve tümceleri farklı ses tonuyla söyleme,
  - dersi zevkli geçirme,
  - yeni öğrenilenlerle eski öğrenilenleri ilişkilendirme,
  - önemli bilgileri hatırlatıcı kısaltmalar, benzetmeler, kodlamalar yapma,
  - işlenen konuyla ilgili bazı bilgileri öğrenciye buldurma,
  - derste işlenen konuları anlattırma,
  - derste işlenecek konuyla ilgili sorular sorma,
  - derste örnekler verme ve benzetmeler yapma,
  - öğrenciye örnekler verdirme ve açıklama yaptırma,

- bazı bilgileri açıklarken çeşitli yüz ifadeleri ve el, kol hareketleri kullanma,
- derste araç-gereç kullanma

davranışlarını gösterme durumları “yeterli”; buna karşılık,

- yanlışları düzeltmeden önce öğrencinin doğrusunu bulmasına yardımcı olma,
- konuyla ilgili sözcükleri, kavramları, tanımları ve tümceleri tahtaya yazma,
- yapılması istenen etkinliği açık ve anlaşılır biçimde açıklama,
- önemli bilgileri tekrar etme,
- önemli bilgileri ayırt etmeyi sağlama,
- dersin başında derste yapılacakları ve öğrencilerden beklenenleri açıklama,
- derste işlenecek konunun ana başlıklarını tahtaya yazma,
- işlenecek konuya önceden hazırlatma,
- konuyla ilgili sorular sorma,
- konuyla ilgili önceki öğrenilenleri hatırlatma,
- sorulan soru için yeterli zaman tanıma,
- anlaşılmayan yerleri sormak için fırsat verme,
- konuları tahtaya çizerek açıklama,
- önemli bilgileri not aldırma

davranışlarını gösterme durumları ise “yetersiz”dir.

Buna göre, ilköğretim 8. sınıfta Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri derslerinde ipucu verme amaçlı davranışlarının yaklaşık yarısını “yeterli”, yarısını da “yetersiz” düzeyde göstermektedirler.

2. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algılarına göre, öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını gösterme durumları öğretmenlik alanlarına göre farklılık göstermektedir. Buna göre;

- Türkçe öğretmenleri yukarıda sıralanan ipucu davranışları arasında yer alan “konuları tahtaya çizerek açıklama” şeklindeki ipucu davranışı

dışındaki tüm ipucu verme amaçlı davranışları “yeterli” düzeyde göstermektedirler.

- Matematik öğretmenleri ipucu verme amaçlı olarak, “öğrencilere derste işlenen konuları anlattırma”, “derste örnekler verme ve benzetmeler yapma”, “işlenen konuyla ilgili daha fazla bilginin bulunacağı yerleri açıklama”, “işlenen konuyla ilgili bazı bilgileri öğrenciye buldurma”, “öğrenciye örnekler verdirme ve açıklama yaptırma”, “bazı sözcükleri ve tümceleri farklı ses tonuyla söyleme”, “derste işlenecek konuyla ilgili sorular sorma”, “bazı bilgileri açıklarken çeşitli yüz ifadeleri ve el, kol hareketleri kullanma”, “yeni öğrenilenlerle eski öğrenilenleri ilişkilendirme”, “derste işlenecek konunun ana başlıklarını tahtaya yazma” ipucu verme davranışlarını “yeterli” düzeyde, geri kalan davranışları ise “yetersiz” düzeyde göstermektedirler.
- Fen Bilgisi öğretmenleri, derslerinde öğrencilerine ipucu verme amaçlı olarak, sadece “işlenen konuyla ilgili daha fazla bilginin bulunacağı yerleri açıklama” davranışını “yeterli” düzeyde gösterirken, geri kalan tüm davranışları gösterme durumları ise “yetersiz”dir.
- Sosyal Bilgiler öğretmenleri ise, derslerinde ipucu verme amaçlı olarak “işlenen konuyla ilgili bazı bilgileri öğrenciye buldurma”, “işlenen konuyla ilgili daha fazla bilginin bulunacağı yerleri açıklama”, “bazı sözcükleri ve tümceleri farklı ses tonuyla söyleme”, “derste araç-gereç kullanma”, “konuları tahtaya çizerek açıklama”, “önemli bilgileri hatırlatıcı kısaltmalar, benzetmeler, kodlamalar yapma”, “yeni öğrenilenlerle eski öğrenilenleri ilişkilendirme”, “dersi zevkli geçirme”, “yanlışları düzeltmeden önce öğrencinin doğrusunu bulmasına yardımcı olma”, “sorulan soru için yeterli zaman tanıma”, “derste işlenecek konuyla ilgili sorular sorma”, “yapılması istenen etkinliği açık ve anlaşılır biçimde açıklama”, “önemli bilgileri ayırt etmeyi sağlama” davranışlarını “yeterli” düzeyde gösterirken, diğer davranışları gösterme durumları ise “yetersiz”dir.

3. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algılarına göre, öğretmenlerin çoğunluğu derslerinde ipucu verme davranışlarını “orta” düzeyde gerçekleştirmektedirler.
4. Öğretmenlerin derslerinde ipucu verme davranışlarını gerçekleştirme düzeyleri öğretmenlik alanlarına göre değişmektedir. Derslerinde öğrencilerine ipuçları verme davranışlarını Türkçe öğretmenlerinin yarısından biraz fazlası “üst” düzeyde; Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenlerinin yaklaşık yarısı, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin de büyük bir çoğunluğu “orta” düzeyde gerçekleştirmektedirler.

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin görüşlerine göre, Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerinde ipucu verme davranışlarını gösterme durumlarının, puan ortalamaları arasında az da olsa farklılıklar vardır. En yüksek puan ortalaması Türkçe öğretmenlerinde, sonra Sosyal Bilgiler, daha sonra da Matematik öğretmenlerinde, en düşük ortalama ise Sosyal Bilgiler öğretmenlerindedir. Öğretmenlerin ortalama puanlarında görülen bu farklılık, gruplar arasındaki karşılaştırma sonuçlarına göre, Türkçe-Matematik, Türkçe-Fen Bilgisi ve Türkçe-Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile Sosyal Bilgiler-Fen Bilgisi öğretmenleri arasında anlamlı, Matematik ve Fen Bilgisi öğretmenleri arasında ise anlamsızdır.

Araştırmada elde edilen bulgulara dayanılarak, ilköğretim 8. sınıftaki öğrencilerin algılarına göre Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerinde ipucu verme davranışlarını orta düzeyde gösterdikleri; bu öğretmenler içerisinde de sadece Türkçe öğretmenlerinin ipucu verme davranışlarını gösterme durumlarının “yeterli”, diğer öğretmenlerin ise “yetersiz” olduğu söylenebilir.

5.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular ve varılan sonuçlar dikkate alınarak şu öneriler getirilebilir:

- Öğretmenlerin derslerinde ipucu verme davranışlarını gösterme durumlarını artırmak için:

- Öğretmen adaylarına hizmet öncesi eğitimlerinde öğretim hizmetinin öğelerini kavramalarına ve bunları derslerinde uygulayabilme becerisi kazanmalarına fırsat ve olanak tanınmalıdır.
- Öğretmenlere derslerinde, başta ipuçları verme olmak üzere öğretim hizmetinin öğelerini etkili biçimde uygulayabilmeleri konusunda çeşitli hizmetiçi eğitim etkinlikleri düzenlenmelidir.
- Öğretmenlerin ipucu verme davranışlarını farklı yönlerden araştırmak için:
  - Öğretmenlerin derslerinde ipucu verme davranışları ile ilgili olarak gözleme dayalı yeni araştırmalar yapılabilir.
  - Öğretmenlerin derslerinde öğrencilerine ipucu verme davranışlarını gösterme durumları konusunda, öğretmenlerin kendi görüşlerinin belirlenmesine dönük araştırmalar yapılabilir.
  - Öğretmenlerin derslerinde ipucu verme davranışlarını gösterme durumlarının öğrenci katılımına ve öğrenmenin kalıcılığına etkisinin belirlenmesini amaçlayan araştırmalar yapılabilir.
  - Öğretmenlik alanlarına göre öğretmenlerin farklı ipuçları (sözel ipuçları, sorular, grafikler, şemalar, haritalar, modeller, filmler, resimler, gösterimler) verme davranışlarını gösterme durumlarının belirlenmesine dönük araştırmalar desenlenebilir ve bu araştırma sonuçlarına göre de, farklı alanlardaki öğretmenlerin ipuçlarını kullanmadaki eksikliklerini giderici hizmetiçi eğitim etkinlikleri düzenlenebilir.

EK 1

İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Algılarına Göre Öğretmenlerin Derste İpucu Verme Davranışlarını Belirleme Anketi

“İLKÖĞRETİM 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ALGILARINA GÖRE ÖĞRETMENLERİN DERSTE İPUCU VERME DAVRANIŞLARI”

ARAŞTIRMA ANKETİ

Sevgili Öğrenci;

Elinizdeki anket yüksek lisans düzeyinde yapılan bir araştırma kapsamında hazırlanmıştır. Sizden istenen aşağıdaki cümleleri dikkatle okuyarak cümlenin karşısında yer alan **her zaman**, **ara sıra**, **hiçbir zaman** seçeneklerinden birini **Türkçe öğretmeninizin** derste yaptıklarını dikkate alarak işaretlemenizdir. Lütfen yanıtız soru bırakmayınız. Bu bilgiler sadece bilimsel amaçla kullanılacak, başka kimselere verilmeyecektir. Yardımlarınız ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Hüma ERDOĞAN
Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Her zaman   Ara sıra   Hiçbir zaman

1. Öğretmenimiz dersin başında o derste neler yapacağımızı ve bizden neler beklediğini açıklar.   ( )   ( )   ( )
2. Öğretmenimiz derste o konuyla ilgili önceki öğrendiklerimizi hatırlatır.   ( )   ( )   ( )
3. Öğretmenimiz dersin başında, o derste işlenecek konunun ana başlıklarını tahtaya yazar.   ( )   ( )   ( )
4. Öğretmenimiz dersin başında o derste işlenecek konuyla ilgili çeşitli sorular sorar.   ( )   ( )   ( )
5. Öğretmenimiz derste işlenen konuları bize de anlattırır.   ( )   ( )   ( )

	<u>Her zaman</u>	<u>Ara sıra</u>	<u>Hiçbir zaman</u>
6. Öğretmenimiz derste çeşitli örneklerle ve benzetmelerle konuyu daha iyi anlamamızı sağlar.	( )	( )	( )
7. Öğretmenimiz yeni öğrendiklerimiz ile önceki öğrendiklerimizi ilişkilendirmemize yardımcı olur.	( )	( )	( )
8. Öğretmenimiz derste bazı konuları tahtaya resim, şekil, grafik vb. çizerek açıklar.	( )	( )	( )
9. Öğretmenimiz derste gerektiğinde konuya uygun çeşitli araç-gereçler kullanır.	( )	( )	( )
10. Öğretmenimiz derste işlenen konuyla ilgili önemli sözcükleri, kavramları, tanımları ve tümceleri tahtaya yazar.	( )	( )	( )
11. Öğretmenimiz ders sırasında bazı sözcükleri ve tümceleri farklı ses tonuyla söyler.	( )	( )	( )
12. Öğretmenimiz ders sırasında işlenen konuyla ilgili önemli bilgileri birkaç kez tekrar eder.	( )	( )	( )
13. Öğretmenimiz ders sırasında konuyla ilgili önemli bilgileri not almamıza fırsat tanır.	( )	( )	( )
14. Öğretmenimizin ders sırasında ne demek istediğini kolaylıkla anlarız.	( )	( )	( )
15. Öğretmenimiz derste işlenecek konuya önceden hazırlanıp gelmemizi ister.	( )	( )	( )
16. Öğretmenimiz ders sırasında bize konuyla ilgili sorular sorar.	( )	( )	( )
17. Öğretmenimiz ders sırasında bizden örnek vermemizi ya da açıklama yapmamızı ister.	( )	( )	( )
18. Öğretmenimiz bize sorduğu bir soruyu yanıtlamamız için yeterli zaman tanır.	( )	( )	( )

	<u>Her zaman</u>	<u>Ara sıra</u>	<u>Hiçbir zaman</u>
19. Öğretmenimiz ders sırasında bizden yapmanızı istediği bir etkinliği çok açık ve anlaşılır biçimde, gerektiğinde kendisi göstererek açıklar.	( )	( )	( )
20. Öğretmenimizin her dersi zevkli geçer.	( )	( )	( )
21. Öğretmenimiz ders sırasında anlayamadığımız yerleri sormamız için bize fırsat verir.	( )	( )	( )
22. Öğretmenimiz derste işlenen konuyla ilgili daha fazla bilgiyi nereden bulabileceğimizi açıklar.	( )	( )	( )
23. Öğretmenimiz derste önemli bilgileri hatırlatıcı kısaltmalar, benzetmeler, kodlamalar yapar.	( )	( )	( )
24. Öğretmenimiz derste işlenen konuyla ilgili önemli bilgileri ayırt etmemizi sağlayan altını çizme, başka bir renkle yazma, yıldız koyma gibi işaretler kullanır.	( )	( )	( )
25. Öğretmenimiz ders sırasında işlenen konuyla ilgili bazı bilgileri bizim bulmamızı ister.	( )	( )	( )
26. Öğretmenimiz yanlışlarımızı düzeltmeden önce bizim doğrusunu bulmamıza yardımcı olur.	( )	( )	( )
27. Öğretmenimiz bazı bilgileri açıklarken çeşitli yüz ifadeleri ve el, kol hareketleri kullanır.	( )	( )	( )

EK 2

**Eskişehir İİ Milli Eğitim Müdürlüğünden Araştırma Anketinin Uygulanabilmesi İçin
Alınan İzin Belgesi**

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.26.00.02.000/

KONU : Anket uygulaması

09.05.02 *013755

VALİLİK MAKAMINA

İlimiz Anadolu Üniversitesinden alınan 01/05/2002 gün ve 345-1785 sayılı yazıda; Eğitim Bilimleri Anabilimdalı Eğitim Programları ve Öğretim Yüksek lisans öğrencisi Hüma ERDOĞAN'ın "İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Algılarına Göre Öğretmenlerin Derste İpucu Verme Davranışları" konulu yüksek lisans tezi için ekli listedeki ilköğretim okullarındaki 8. sınıf öğrencilerine anket uygulaması için izin istenilmektedir.

Adı geçen öğrencinin ekli listede isimleri belirtilen okullarda 8. sınıf öğrencilerine anket uygulaması, anket sonucundan müdürlüğümüze bilgi verilmek kaydıyla uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Müthat ÖZDEMİR
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
09/05/2002

M. Yaşar ÖZGÜL
Vali a.
Vali Yardımcısı

KAYNAKÇA

- Ataünal, Aydoğan. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş veya Nasıl Bir İnsan?** Ankara: 20 Mayıs Eğitim Kültür ve Sosyal Dayanışma Vakfı, 2000
- Aydın, Ayhan. **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi.** İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.
- Başaran, İbrahim Ethem. **Türkiye Eğitim Sistemi.** Ankara:1994.
- Battal, Nevzat. "Eğitim Faaliyetlerinde Öğretmenin Rolü," **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.** 7,2: 25-30, 1992.
- Bilen, Mürüvvet. **Plandan Uygulamaya Öğretim.** Ankara: Anı Yayıncılık, 1999.
- Bloom, Benjamin S. **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme.** Çeviren: Durmuş Ali Özçelik. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1979.
- Demir, Nurten. "İlkokul Dördüncü ve Beşinci Sınıf Türkçe Öğretiminde Pekiştirme, Katılım ve Dönüt-Düzeltilme Değişkenlerinin Bir Arada Kullanılmasının Öğrencilerin Erişisine Etkisi," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.
- Demirel, Özcan. **Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme.** Ankara: Usem Yayınları, 1997.
- Erden, Münire. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş.** Ankara: Alkım Yayıncılık, 1998.
- Erden, Münire ve Yasemin Akman. **Eğitim Psikolojisi "Gelişim-Öğrenme-Öğretme".** Ankara: Arkadaş Yayınevi, 1995.
- Erişti, Bahadır. "Üniversite Öğrencilerinin Öğretme-Öğrenme Sürecine Katılım Durumları," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.
- Ergün, Mustafa ve diğerleri. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş.** Ankara: Ocak Yayınları,1999.
- Fidan, Nurettin. **Okulda Öğrenme ve Öğretme.** Ankara: AlkımYayınevi, 1999.
- Gönenç, Fatma Kanyılmaz. "İlköğretim 1. Devre 3. Sınıflarda Dönüt ve Düzeltmelerin Öğrenci Başarısına Etkisi," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.
- Kemertaş, İsmet. **Uygulamalı Genel Öğretim Yöntemleri "Öğretimde Planlama ve Değerlendirme".** İstanbul: Birsen Yayınevi, 2001.

Kendirci, Nalan. "İlköğretim Üçüncü Sınıflarda Türkçe Öğretiminde Kullanılan Pekiştireç Değişkeninin Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Küçükahmet, Leyla. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Ankara: AlkımYayıncılık. 1999.

_____. **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**. İstanbul: Alkım Yayınevi, 1999.

Kılıç, Mustafa. "Öğrenmenin Doğası," **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**. Editör: Binnur Yeşilyaprak. Ankara: Pegema Yayıncılık, 2002.

Oğuz, Aytunga. "Fen Öğretiminde İpuçları ve Dönüt-Düzeltilme İşlemlerinin Erişi Düzeyine Etkisi," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.

Özcan, Gülsen. "İlköğretim Okullarının Birinci Sınıflarında Görevli Sınıf Öğretmenlerinin Pekiştireç Kullanmayla İlgili Tutumları," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

Özçelik, Durmuş Ali. **Eğitim Programları ve Öğretim (Genel Öğretim Yöntemi)**. Ankara: ÖSYM Yayınları, 1992.

Sağlam, Mustafa "Öğretimi Etkileyen Etmenler," **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**. Editör: Mehmet Gültekin. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, 2001.

Selçuk, Ziya. **Eğitim Psikolojisi**. Ankara: Atlas Kitabevi, 1995.

Senemoğlu, Nuray. **Gelişim Öğrenme ve Öğretim**. Ankara: 1997.

Sönmez, Veysel. **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**. Ankara: Anı Yayıncılık, 2001.

Sözer, Ersan. "Türk Üniversitelerinde Öğretmen Yetiştirme Programlarının Öğretmenlik Davranışlarını Kazandırma Yönünden Etkililiği," **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 4,1-2: 103-120, 1991.

Şişman, Mehmet. **Öğretmenliğe Giriş**. Ankara: Pegem Yayıncılık, 1999.

Tekin, Halil. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**. Ankara: Yargı Yayınları, 1996.

Varış, Fatma. **Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: Alkım Yayıncılık, 1997.